

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

2 ARALIK 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 44

nasılsınız

İyi bir yasalar kitabının ilk satırı, hükümdarı bağlamalıdır. Şöyle başlaması gerekir o kitabın: "Biz halk ve biz bu halkın hükümdarı olarak, bizleri eşitlik içinde yargılamak üzere bu yasaları koymuş bulunuyoruz ve bu yasalar üzerine ortaklaşa ant içiyoruz. Hükümdar olarak biz bu yasaları değiştirdiğimiz ya da çiğnediğimiz takdirde deriz ki halkın düşmanı olmuşuzdur; ve halk, bize vermiş olduğu bağlılık yemininden çözülse gerektir ve bizi koğuşturs, yargılasa, tahtımızdan indirse ve hatta duruma göre idam etse gerektir ve kitabımızın ilk yasası budur. Vay yasayı hor görecek olan hükümdarın haline, vay yasanın hor görülmesine göz yumacak olan halkın haline!"

DIDEROT

Ozanımıza sahip çıkalım

Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak isteyen okuyucularımız için;

Türkiye İş Bankası Cağaloğlu şubesinde 2188 nolu hesap açtırılmıştır.

Kültür kıyımı son bulmalı

Yorgun Savaşçı olayı kültür ürünlerine devletin yaklaşımını gösteren bir nitelik taşımaktadır. Bir yandan Kültür Bakanlıkları kurulup, kültürel faaliyetler destekleniyor görünümü verilirken, öte yandan film yakmaya yönelen bir davranış asıl gerçeği apaçık ortaya koyuverir.

Gerekli bütün izinler alınıp, gerekli bütün denetimler aşılarak yapılmış olan dizinin rufailer kararıyla yok edilmesi elbette kültür olayına bakışın ölçeği olacaktır.

Kültür ürünlerinden korku, daha iyisini yapamamanın aczinden doğar. Devlet, olanaklarıyla bu aczi kabullenirse, kişilerin kıyıma dönük davranışlarını nasıl suçlayabilecektir?

CAHİT TANYOL:
Yorgun Savaşçı'nın yakılması önemli değil, önemli olan yorgun bir Türkiye imajının anımsanmasıdır.

HALİT REFİĞ:
Yorgun Savaşçı milletin malıdır. Yapılan hareket de millete bir tecavüzdür.

Prof. MEHMET KAPLAN
TV'de tek kanal olduğu için, bazı filmlerin sakıncalı olabileceğini kabul ediyorum.

HİLMİ YAVUZ:

NEZİH COŞ:
Halk arasında bir referandum yapılsın bakalım, kaç kişi onaylayacak bir filmin yakılmasını.

ATIF YILMAZ:
Sorumlular, umarız açıklanacak ve yargı organları karşısında, yaptıkları akılalmaz işin hesabını vereceklerdir.

ATİLLA BİRKİYE:
Sanat yapısı bir yaratımdır; böylesine girişimlerle yaratım yok edilebilir mi?

AYDIN HATİPOĞLU:
Bu olayı yaratanlar maddi ve manevi, meydana getirdikleri zararı "şahsen" tazmin etmek zorunda bırakılmalıdır.

BÜLENT HABORA:
Bu, Türkiye'de "düşünce ürünlerine

ADNAN ÖZYALÇINER:
Bir sanat yapıtını yok etmek, yakmak düpedüz cinayet sayılmalıdır.

ERAY CANBERK:
Bunca emekten sonra, bir yapıtın yok edilmesi hiç de hoş bir şey değil.

İSMAİL CEM:
Tek kelimeyle yazık.

ONAT KUTLAR:
Ulusal kültürümüzün ürünlerini yok edilmeye terk edemeyiz.

İSMET BOZDAĞ:
İnanmak istemiyorum.

SEZER TANSUĞ:
Filmin yakılmasından müteessir oldum.

KAMİ SUVEREN:
Bu olaya nasıl bir yaklaşımla karar

Hasan Hüseyin için açılacak sergiye katılım sürüyor

Ozan Hasan Hüseyin yararına Pangaltı Sanat Galerisi'nde 15 Şubat 1984'te açılacak dayanışma sergisine katılımlar çoğalarak sürüyor.

Herkese açık olan sergiye katılmak için, bugüne dek pek çok sanatçı başvurdu. Dayanışma sergisine katılmak için başvuran sanatçılar arasında;

Balaban, Nedim Günsür, Sefer Öztürk, Mehmet Akbaba, Neşet Günal, Nuri İyem, Süha Öztartar, Mehmet Pesen, Niyazi Toptoprak, Fikret Kolverdi, Avni Memedoğlu, Ülkü Ünsoy, Muzaffer Akyol, Behçet Malikler, Berciş Aker, Jale Aytı, Güler Güngör. Avdemir Ökmen, Cihat Özegemen, HandanBörüteçene,Muammer Durmuş, Ertuğrul Ateş, Hâlis Başarır, Derman Över, Hasan Nazım, Seyit Bozdoğan, Mustafa Ayataç, Şahin Kaygun, Bahattin Bozdoğan, Tülin Onat, Ramis Aydın, Ayşenur Kocatopçu, Tekin Artemel, Kemal İskender, Aydın Ayan, Mahmut Celayir, Nevhiz Tanyeli, Ayten Doğu, Gün İrk, İsmet Üstekin, Nihat Darcan, Mehmet Yorulmaz, Nihat Yavaş bulunuyor.

Başvurular 1 Şubat 1984'e kadar sürecek.

Aziz Nesin'in sağlık durumu iyiye gidiyor

Albin Brunovsky, *BIB'81 de "Pavi Kral" adlı kitabın resimleriyle "Altın Elma" ödülü kazandı. (Güner Ener'in BIB'83'e ilişkin izlenimleri 6. sayfada)*

Yalçın Küçük yeniden tutuklandı

26 Kasım cumartesi günü Nişantaşı'ndaki evinde rahatsızlanan veS.S.K.Okmeydanı Hastanesi'ne kaldırılan Aziz Nesin'in yaşamsal tehlikeyi atlattığı ve sağlık durumunun iyileşmeye başladığı açıklandı.

Beyin filmlerinin çekilmesi ve bilgisayarda incelenmesi için daha sonra İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne nakledilen Aziz Nesin'in ilk anda 24'e kadar yükselen tansiyonunun 12'ye düşürüldüğünü ve beyin damarlarındaki kan dolaşımının aksaması sonucunda vücudunun sağ yanında oluşan kısmî felcin de kısa zamanda iyileşebileceğini belirten doktorlar, yazarın yaşamsal tehlikeyi atlattığını ve sağlık durumunun iyiye gittiğini söylediler.

Yasakçı ve buyurgan tavır, politik toplumun yapısından ayrılmaz.

RAUF MUTLUAY:

Bilirsiniz, siyaset rüzgârları karışık eser.

açılan savaş''ın bir adımıdır.

SELAHATTİN BAĞDATLI:

Bir düşünceyi, başka bir düşünceyle cevaplamak ve gerçeklerden korkmamak gerekir.

verildiğini bilemem.

SAMİ ŞEKEROĞLU:

Eğer yanmış ise, çok üzüldüm.

MURAT BELGE:

Umarım ilerde, film yönetmenlerini ve romancıları da yakmazlar.

(Yazısı 12. Sayfada)

Yazko Çeviri Dergisi aylık oluyor

Kuruluşundan bu yana iki ayda bir çıkmakta olan **Yazko Çeviri** dergisi, 1984 Ocağından başlayarak her ay çıkacak. Dergi yönetiminin bu yoldaki önerisinin Yazko Yönetim Kurulu'nca benimsenmesiyle birlikte uzun süredir yapılmakta olan hazırlıklar da hızlandırıldı. Dergi yönetmeni Ahmet Cemal'den alınan bilgiye göre böyle bir kararın alınmasına, özellikle Özcan Özbilge ve Ufuk Akdağ'ın yardımcı yönetmenler olarak **Yazko Çeviri** kadrosuna katılmalarından sonra yoğunlaştırılan çalışma programını iki aylık bir dergide gerçekleştirmenin olanaksızlığı neden oldu.

Yazko Çeviri, yeni döneme ocak ayında çıkacak olan **Franz Kafka Özel Sayısı** ile başlayacak. Aylık programa geçişle birlikte **Dil Yazıları** bölümü, bundan böyle bağımsız **Dil Kitapları**'na dönüşeceğinden, kaldırılıyor; onun yerine **Dil ve Yazın** başlıklı yeni bir bölüm başlayacak. Öteki bölümler eskisi gibi devam edecek. Bundan böyle yılda 2-3 özel sayı çıkarılması da programlanan çalışmalar arasında. Yeni çalışmalarla bağıntılı olarak dergi bünyesinde bir **Yayın Kurulu** oluşturuldu; kurul üyelerinin adları daha sonra açıklanacak.

Formalite yaşama geçerken

26 Ağustos tarihli 30. sayımızda, seçimlerin bir formalite olduğunu yazmıştık. Aradan geçen bunca zaman, yazdıklarımızın doğruluğunu bütünüyle ortaya çıkardı. Çıkardı ya, yeniden üretilen dedikodularla,bir bardak suda kopartılan okyanus fırtınalarına bakınca, acaba Ankara, bütünüyle Bizans hastalığına mı yakalandı, diyoruz.

1982 Anayasası, Türkiye'ye, Üçüncü Cumhuriyet'iyle birlikte yeni durumlar da getirmiştir. Bunların en belli başlısı da, iktidar olayıdır. Anayasaya göre, bütün geçmiş düzenlemelerden bambaşka bir iktidar olgusu söz konusudur. Türkiye ilk kez Başkanlık sistemiyle karşı karşıyadır. Bunun böyle olduğu açık açık tartışılmadığı için, pek çok kafanın bulanması kaçınılmaz... En çok kafası bulananlar da, sanıyoruz okur-yazar geçinenler arasından çıkmaktadır. Hem de bunların en hızlı kesimi arasından. Ellerinde belgeler varken, bunlara itibar etmeyip, kişilerin kaşlarına, gözlerine göre düzen tutturanlar her kezinde varsayım üreticilerinin tuzaklarında yalpalamaktadırlar. En çok okur olması gereken kesimler, okumak yerine dinlemeyi ya da gözlemi yeterli sayınca, böyle değerlendirmeler kaçınılmazdır.

Birisi birine hafif yan mı bakmış!... ''Hazırol cenge, sulh-u selamet istersen!...'' Bir diğeri, ötekinin boynuna mı sarılmış, tamam oluşturdukları kumpas sonuca erişti... Nedir? Ne değildir? Efendim şöyle şöyleymiş de, böyle böyleymiş... Peki belgeler, bilgiler, durumlar bunun tam tersi ise!... Ne gam, şöyle olacakken, filancanın müdahalesi sonucu böyle olmuştur! Sırtınızda yumurta küfesi yok, varsayım üreticilerinden birini bırakır, ötekine geçiverirsiniz.

Bütün bu lafları şunun için ediyoruz. Kişilere, kurumların, kurumlara sınıfların, önünde yer vermeye pek yatkınız. Bu yatkınlığımız, yüzelli yıllık bir idealist eğitim kalıtımıyla da bağdaştığı için, hemen kalıbımızı basıveriyoruz. Oysa, Hegel bile tarihi kişilerin değil halkların yaptığını söyler. Marks'ın burda yaptığı tek düzeltme, halklar sözcüğünün yerine sınıfları yerleştirmesidir.

Bizim alışkanlığımız, hep kişilere dayanmaktadır. Tanrı yerine oturttuğumuz ya da araya araya oturtacağımız insanlara bir takım misyonlar yükleyip, bir takım varsayımlar adına öne sürüveririz. Battal Gazi'miz her zaman kal'alar fethedip bir nice kâfir keser mi, bilmeden üstüne ne destanlar düzeriz, dinleyenin parmağı ağzında kalır.

Bütün bunların yerine, toplumun zorunlu gereksinimleriyle, toplumsal belge haline gelmiş yasaları incelesek, pek çok şeyi daha açık görebileceğiz. Sözünü ettiğimiz olay iktidar olgusudur. Sanırız, geçtiğimiz haftalarda olduğu gibi, bu haftanın gündemindeki, hatta gelecek haftaların tartışmalarını kızıştıracak olan da budur. Çünkü, pek çok insan, bizim yukarıda sözünü ettiğimiz değerlendirmenin tersine, seçimleri bir formalite değil, bir iktidar değişimi gibi görmek alışkanlığını sürdürdüğü için, her türlü varsayıma açık kalacaktır.

Açık kalınca da, ister istemez sınıfsal çelişkiler, kişisel kavgalara döndürülecektir. Sonunda, bazı kişiler alta düşecek bazı kişiler üste çıkacak, yeni mitler ve yeni putlar oluşacaktır. Meşrebimize göre ya elimizde yaldız o mitlerin parıltısını artırmaya koşacağız, ya da İbrahim balyozuyla put kırıcılığına sıvanacağız.

Her iki tutumun da yanlışlığını, putlar kırıldıktan sonra anlayacaksak, şimdiden belirtmekte yarar var, dönüp geleceğimiz yer, daha önce geçtiğimiz duraklardan başkası olmayacaktır.

Bunun yerine, olaylara sınıfsal baktığımızda, yapılacak iş de, tutulacak yan da bellidir. Hükümeti kuracak parti, toplumun önünde yapacaklarını söylemiştir. Bunları uygulamaya geçirdiğinde olacaklar da bellidir. Meclis Başkanını seçer seçmez yüklenilen hükümet göreviyle birlikte, yalnız onunla birlikte, söz verilenlerin yapılmasına da başlanacaktır. Bazılarının anladığı gibi iktidar erkini memur atamak, müdür değiştirmek, bazı kararları oluşturmak biçiminde görüyorsanız, doğrusu bu konuda parmaklarınızı ısıracağınız pek çok olayla karşılaşacaksınız. Yok, toplumsal geleceğe ilişkin daha etkili ve daha köklü değişimler bekliyorsanız, bunları daha uzun zaman daha iyi kişilerin gelip sağlamasını bekleyeceksiniz. Ama pek çok kararın da çoktan yürürlüğe girdiğini unutmadan bir Kıbrıs olayının gelişmeleri ne boyutlara ulaştı, görülüyor. Bunun üstüne özellikle Ortadoğu'nun en büyük çıkar kavgalarından biri, Silah ticareti de eklenecek olursa, bu boyutların daha nerelere varacağı kolaylıkla görülür.

Yeni hükümetin önündeki en büyük sorunlar, Ortadoğu ticaretinin akıl almaz boyutları, (250 milyar dolar) ile, Türkiye'nin gereksinimlerini bir dengede tutabilmektir. Bu dengenin gerekleri ile, pazarda açılacak yerin bedeli neyi dayatmaktadır? Ortadoğu ülkelerinde yoğunlaşacak askeri uzman ve danışmanların, sonunda ülkemize çıkaracağı bir fatura sözkonusu olabilir mi? Hiç duraksamadan verilecek yanıt, silah ticaretinin arkasından yoğunlaşacak askeri ilişkilerin giderek, pazar olan ülkelerle kaçınılmaz yazgı birliğine gireceğidir. Uluslararası çıkar çelişkilerinin arasında, kendimize yer açarken, meydana getireceğimiz bir kıvılcım, sonunda hepimizi savaşla yüzyüze getirecektir. Bütün bunlara hazırlıklı, dünya dengesinin zorunlu kıldığı kıvraklıkta bir hükümet oluşabilecek mi?

Yoksa, her olayın ardından, nereye seğirteceğini bilmeyen bir yönetim mi ortaya çıkacak? Bütün bunları zaman içinde göreceğiz. Görecek ve gelişmeleri apaçık tartışmaya çalışacağız...

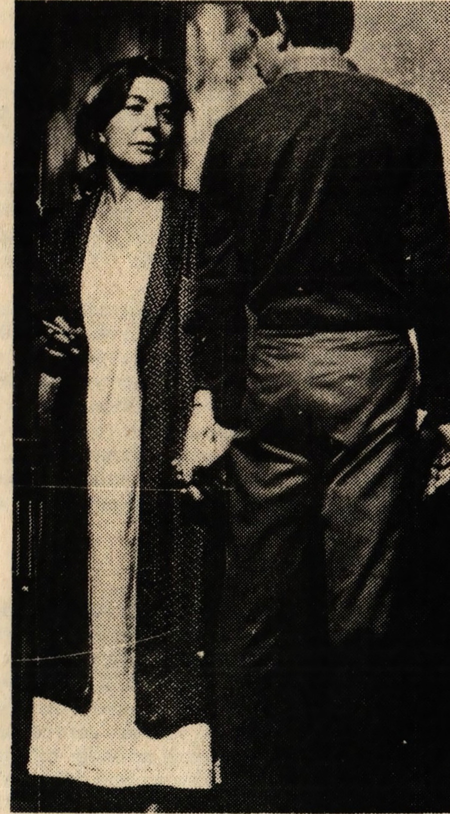
somut

Livaneli-Faranduri ikilisinin plağı Almanya'da ödül aldı

ZülfüLivaneli ile Maria Faranduri'nin çıkardıkları ortak plak, B. Almanya'da müzik eleştirmenleri ödülünü aldı. Her yıl çeşitli müzik türleri üzerine ödül veren müzik eleştirmenleri komitesi, Almanya'da çok satılan plağı, siyasal folk dalında, ödüle layık gördü.

Zülfü Livaneli-Maria Faranduri ikilisi, Teatre de Le Villes'de 6 konser vermek üzere 21 Şubat'ta Paris'te bulunacak.

Sanat Kurumu tiyatro ödülleri belirlendi

En iyi kadın oyuncu ödülünü alan Macide Tanır "Gölge Ustası" adlı oyunda.

Dr. Anıl Çeçen, Ünsal Piroğlu, Dr. Nurhan Karadağ, Atillâ Sav, Dr. Ayşegül Yüksel, ve Doç. Dr. Emre Kongar'dan oluşan Sanat Kurumu Seçici Kurulu, 'Tiyatro' ödüllerini belirledi.

En iyi yerli oyun yazarı ödülüne değer yapıt bulunmadığından bu dalda ödül verilmedi, fakat Yeşim Müderrisoğlu ve Yıldırım Türker'in birlikte yazdıkları ''Gölge Ustası'' adlı oyun övgüye değer bir yazarlık aşaması olarak değerlendirildi. En iyi çeviri olarak, ''Kadife Çiçekleri'' adlı oyunda Nüvit Özdoğru'nun, ''Şampiyonlar'' adlı oyunda da Aygen Törüner'in çalışmaları belirlendi. En iyi yönetmen ödülü, ''Yaz Misafirleri'' oyunuyla Rutkay Aziz'e, en iyi kadın oyuncu ödülü, Macide Tanır'a, en iyi erkek oyuncu ödülü, Ertan Savaşçı'ya verilirken, Mukadder Çelik, Ayşe Songur, Mehmet Esen ve Erdal Küçükkömürcü övgüye değer bulundular.

En iyi dekor-kostüm ödülünü Yücel Tanyeri, jüri özel ödülünü ise ''Bremen Mızıkacıları'' adlı oyunla Ankara Halk Tiyatrosu kazandı. En iyi sahne müziği dalında ödüle değer yapıt olmadığı için bu dalda da ödül verilmedi.

Yazko üyesi Ozan Feriha Aktan öldü

Yazko üyesi, Feriha Aktan, 27 Kasım 1983 pazar günü geçirdiği beyin kanaması sonunda öldü. Cenazesi 28 Kasım pazartesi günü Selimiye Camiinden kaldırıldı.

Edebiyat Fakültesi'ni bitiren Feriha Aktan sonradan ozanlığa ağırlık vermiş; 1971 yılında **"Kuytu"**, 1972'de **"Işıltı"**, 1973'de **"Yarın Sabah"** ve 1975'de de **"Dağbaşı"** adlı kitapları yayınlanmıştı.

Feriha Aktan'ın son yapıtı **"Cankırığı"**, yakında Yazko yayınları arasında çıkacak.

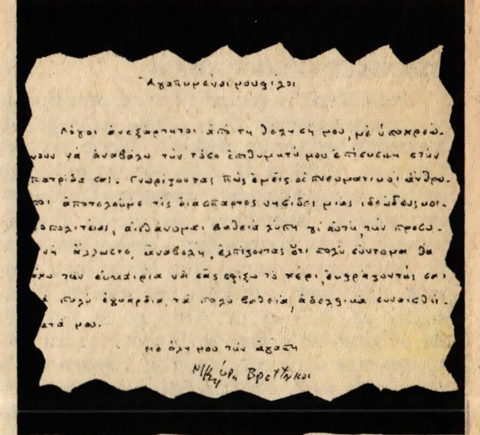
"Yeni Bir Cumhuriyet" adlı kitabında yayın yoluyla komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle hakkında sekiz yıl hapis kararı verilen, ancak bu karar Askerî Yargıtay'ca bozulan Doç. Dr. Yalçın Küçük hakkında yeniden tutuklama kararı verildi.

Yalçın Küçük hakkında, 3 Numaralı Askeri Mahkeme'ce açılan davada, Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesine aykırı davrandığı gerekçesiyle 1-6 yıl hapis cezası isteniyor. Söz konusu 159. madde; devletin askeri ya da güvenlik güçleri ile hükümetin ve adliyenin manevi kişiliğinin küçük düşürülmesi suçlarını kapsıyor.

"Beyoğlu Beyoğlu" müzikali başladı

Devekuşu Kabare Tiyatrosu oyuncularınca sahnelenen "Beyoğlu Beyoğlu" adlı müzikal, Harbiye Konak Sineması'nda gösterime sunuldu.

Güldürü Üretim Merkezi'ndenSadık Şendil, Kandemir Konduk, Müjdat Gezen, Faruk Şensoy, Zeynep Tablacı ve Akın Yılmaz ile konuk yazar TuncerCücenoğlu'ncayazılan oyunun müziklerini Atilla Özdemiroğlu, dekor ve giysilerini Osman Şengezer hazırladı.. Beyoğlu'nun değişik yüzlerini konu alan iki bölümlük güldürüde başlıca rolleri; Zeki Alasya, Metin Akpınar, Cihat Tamer, Ali Yalaz, Selim Naşit, Selma Sonat, Ayşe Selen ve Gülay Baltacı paylaşıyorlar.

Mektubun fotokopisi

Vrettakos'tan mektup var

"Sevgili arkadaşlarım,

İsteğim dışında kimi nedenler, ülkenize yapmayı kararlaştırdığım ve gerçekten arzuladığım ziyareti ertelememi gerektirdi. Biz aydınların, ülküsel ortak bir toplumun dağınık bireyleri olduğumuz bilincindeyim. Bu yüzden, kuşkusuz geçici olan bu ertelenme için derin bir acı duymaktayım. Çok yakın bir gelecekte elinizi sıkmak mutluluğuna erişeceğimi umut ediyorum. Sizleri içtenlikle, kardeşçe selâmlıyorum.

Tüm sevgimle

Nikiforos Vrettakos"

Bilindiği gibi Yunanlı ozan Vrettakos'un, TÜYAP 2. İstanbul Kitap Fuarı'na katılmak üzere Türkiye'ye geleceği açıklanmıştı.

"Rumuz Goncagül" Şehir Tiyatrolarında

Oktay Arayıcı'nın beğenilen oyunu 'Rumuz Goncagül' İstanbul Şehir Tiyatroları'nca bir kez daha sahneleniyor.

Çetin İpekkaya'nın yönettiği oyunda; Gül Vergon, Birsen Kaplangı, Ersin Sanver, Sükan Kahraman, Süleyman Balçın, Tomris İncer, Özdemir Han, Erdoğan Gemicioğlu, Mehmet Bulduk ve Mustafa Arslan rol alıyor. Oyunun dekor ve giysilerini Metin Deniz, müziklerini ise Timur Selçuk düzenliyor.

PROTESTO

O adam ki, bir hareket memuru,
İkamete memur edilir mi hiç?

O adam ki, ağzında düdüğü, elinde diskiyle
İlerlere doğru uğurlu bir işaret.

O adam ki, atâlete, meskenete karşı
Besmeleylen başlamış, belli başlı bir hareket...

CAN YÜCEL

Cemil Meriç "Sevgi Köprüsü"nü kurabilecek mi?

"Ben, hayatımın delikanlılık çağından bu yana kadar düşüncelerimde hiçbir temel değişiklik yapmadım yani soldan hareket ettiğim de, sağda karar kıldığım da yanlış bir değerlendirmedir. Hiçbir zaman solda olmadım, sağda da. Böyle bir sınıflama sokaktaki adam için geçerli olabilir."

Yazı ve fotoğraflar:
ŞAHAP BALCIOĞLU

Göztepe'de oturan bir adam var, gözleri görmüyor. Yirmidokuz yıldır görmüyor gözleri. Adam altmışbeş yaşında. Adı Cemil Meriç. Orta boylu, saçlarına ak düşmüş, ayağa kalkınca biraz kamburlaşıyor. Aslında kambur değil, ama sanırım ki, içgüdüsel bir davranışla o tedirginlik durumuna bürünüp başını eğdiği için kamburumsu duruyor. Onun yanında, birinden söz ederken "kör olası herif" diyemezsiniz, alınır. "Kör olayım ki" diye yemin edilemez, gene alınır. En iyisi "gözümün nuru Cemil Meriç" deyin siz ona. O zaman sevinir. Çünkü... Çünkü bu ölümlü dünyada herkesin sevgiye gereksinimi var, ama Cemil Meriç yalnız sevgi değil, dostluk ve iyi yürekli anlayış bekliyor. Bu konuda tek söz etmedi. Etmedi, çünkü onuruna yediremez. Ondaysa kesinlikle haklıdır. Ama insan olan anlar ki, şu sessiz adamın içinde fırtınalar var, düşünceler, duygular, gürül gürül, sel gibi akıyor, kaynaşıyor. Olur olmaz yerde yakınlarına çıkışıyor, adeta tersliyor. Ne var ki, siz bilmektesiniz onun derin acısını, iç dramını. Susup izliyorsunuz bu insan kılığına bürünmüş yanardağdan püsküren lâvların, kızgın küllerin durulmasını.

Sonra birden gene sakinleşiyor. Konuşması hırçın, kesik cümleli, ama aslında olağanüstü terbiyeli. Onun çektiği çilenin yanında Hazreti Eyyub havagazı kalır. Tek dayanağı, evdeki can yoldaşı olan kızı Ümit. Edebiyat Fakültesinin Sosyoloji Bölümünde ondört yıldanberi öğretim görevlisi olan Doçent Doktor Ümit Meriç'in önünde "Lâmbalı Kadın" Florence Nightingale secdeye varır. Annesi geçen mart ayında yetmişyedi yaşında öldüğünden beri, olimpiyat ateşini o götürüyor. Ve de bundan zerrece yakınmıyor. Aksine, biraz daha yüceliyor. New-York limanının girişindeki Bağımsızlık Anıtı olan, mermer gibi soğuk, dişi gibi sıcak, simgelediği düşünce gibi soylu kadının bugünkü günde hangi bağımsızlıktan dem vurduğu çok tartışma kaldırır ama, Göztepe'deki Ümit Meriç'in, dipdiri bir özveri örneğini bayraklaştır-

Otuzaltı yaşında gözlerini yitirdi. "Ben yolumu kırk dört yaşından sonra buldum" dediği zaman, marksizme de, fazişme de düşman kesilmişti. Artık "Muhteşem bir maziyi, daha muhteşem bir istikbale bağlayacak köprü olmak isterdim" demeye başladı.

Hızlı ilerleyen güçlü bir miyopluk illeti çocukluğundan beri yakasını bırakmıyordu. Oniki yaşındayken gözlük taktı. Para etmedi. Yıllar, o yıpranan göz yoluyla bilgiyi sürekli olarak beyne depo etmesine yararken, görme yeteneğini de yiyip bitiriyordu. Gözlük camlarının numaraları gitgide büyüdü, görüş olanağıysa gitgide küçüldü. Edebiyat Fakültesi'ne girişinden sekiz yıl sonra, retina tabakasının ayrılması sonucu, 1954'de kesinlikle görmez oldu.

★

Ve ondan sonra yeni bir Cemil Meriç destanı, Meriç dramı geldi sahneye. O günlerde sırasıyla, Kuzguncuk'da, Beylerbeyi'nde, Çengelköy'de kirada oturuyorlardı. Eşi Feyziye Meriç tarih-coğrafya öğretmeniydi. Çok iyi Fransızca ve Rumca bilirdi. Yiğit kadın hiç duraksamadı: Hemen kocasının gözleri oldu. Kızları Ümit, daha pek ufaktı. Okula gidiyor, bir yandan da Fransızca öğreniyordu. Kısacası, günlük yaşamda ev dışında herkesin bir uğraşı vardı. Öyleyse ne oldu, nasıl yürüdü bu Cemil Meriç gemisi? Kolay: Boğaz'dan Beyazıt'a gidiş gelişte her gün bir dostu, bir canyoldaşı yakınlık etti ona, "gözleri" her gün değişti, her gün yenilendi. Kimi gün, şimdi profesör olan Berke Vardar, kimi gün Profesör Ali Özgüven, kimi gün Ahmet Akat yol gösterdiler ona. Bu kutsal dostluklar, bu direnç, bu savaş tam yirmi yıl sürdü. Evet dostlar, Cemil Meriç, beyaz baston taşımadan, vapurla Körler Derneği yararına bilet kesip para toplamadan, tam yirmi yıl daha, yani 1974'de emekliye ayrılana kadar fakülteye gidip geldi, ders verdi, binlerce gencin yetişmesine katkıda bulundu.

Bu da yetmedi. Boş saatlerinde eve kapandı, kâh eşinin, kâh aydın dostlarının sırasıyla ve severek üstlendikleri "göz nuru" görevinin paha biçilmez katkısı sonucu birbirinden güzel kitaplar çevirdi, yazdı, yazdırdı. Gözleri kapanmadan önce Balzac'dan Türkçeye dört roman İyi para, değil mi? Nedeni çok açık: Ankara'daki o günün ensesi kalın kültürlüleri (!), çeviriye, düz dizgili bir sayfada normal olarak kaç sözcük bulunması gerekirse, onu hesaplıyarak ödediler telif bedelini. Eser şiirselmiş, çevirisi düzyazıdan daha zormuş, umursamadılar bile. Sözün kısası, nato kafa, nato mermer!

Cemil Meriç'in 54'den beri yayınlanan öbür yapıtları da şunlar: 64'de "Hint Edebiyatı", 65'de A.Meillet'den "Dillerin Yapısı ve Gelişmesi", 67'de "Saint Simon -İlk Sosyolog, İlk Sosyalist", 74'de "Bu Ülke", 74'de "Umrandan Uygarlığa", 76'da "Bir Dünyanın Eşiğinde", 78'de "Mağaradakiler", 80'de Uriel Heyd'den "Ziya Gökalp'ın Hayatı ve Eserleri", 80'de "Kırk Ambar", 81'de Thornton Wilder'in "Köprüden Düşenler"i ve gene 81'de "Bir Facianın Hikayesi". Sırada Maxime Rodinson'dan "İslamın Büyüsü" ve "Işık Doğudan Gelir" bekliyor. Yazıldılar, yayınlanacak. Bu kitapları hazırlarken, kendisine eşi Feyziye, kızı Ümit, dostları İzzet Tanju, Berke Vardar ve Lâmia Çataloğlu yardımcılık ettiler.

Gerçekleştirdikleri az işmiş gibi, bir zorluğu daha yendi: Fransızca, Arapça ve Farsça dil bilgisine ek olarak bir de İngilizce öğrendi, hem de iyice öğrendi, çevirdiği kitaplardan ikisini de İngilizceden aktardı.

Bu çalışmalar süredururken, Ümit de liseyi, üniversiteyi bitirdi, Edebiyat Fakültesi'nin Sosyoloji Bölümüne önce asistan oldu, sonra doktor, sonra da doçent. O da boş durmadı. Fransızca dil bilgisini üst düzeye çıkardı, "simültane" dedikleri türden, konuşmayı "aynı anda" Türkçeye çevirme üstünlüğüne erişti. Ayrıca Auguste Comte'dan "Pozitif Felsefe Dersleri"-ni, Claude Lévy Strauss'dan "Antropoloji"-yi Henri Lévy-Bruhl'den "Suç Sosyolojisine Giriş"i Türkçeye kazandırdı.

Cemil Meriç olayı bilim çevrelerinin de ilgisini çekti. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Doçent Doktorlarından Olcal Önertoy'un yönetiminde Asistan Alim Gür 1981-82 ders yılında "Cemil Meriç- Sanat, Edebiyat ve Dil Anlayışı" adını taşıyan 195 sayfalık bir yüksek lisans tezi hazırladı.

Cemil Meriç 1966'da "Marion de Lorme"

Balkan harbi sürerken, Yunanistan'ın Dimetoka kentinden kalkıp Antakya'ya göçen bir ailenin ora doğumlu olan çocuğu, kendini bildiğinden beri "muhacirlik" kompleksi çekmiş. Susmuş. Derdini, çilesini, gençlik isteklerini hep içine atmış. Parasızlık çekmiş, kıvranmış. Liseyi bitirip İstanbul Üniversitesi'ne geldiğinde, patlamaya hazır bir bombadır artık. Olayları ekonomi politik gözlüğüyle incelemez. Gençtir, enerji küpüdür, atılım yüklüdür, sevgiye açtır, gözleri zayıflamaktadır, beynine tıkabasa bilgi depolamaktadır. Çevresine yabancıdır, "göçmen çocuğu"dur. Adı üstünde, delikanlıdır, yani kanı delidir. Bu adam ne olur? El-cevap: Eğer anarşist olmazsa, elbette ki Marksist olur. Gerçek Marksist mi? Elbette ki değil. Günün akımı odur, o da bu yola sapar.

1939'da hapse ve mahkemeye düştü. Yirmi bir yaşındaydı. Yargıcın yüzüne karşı "ben Marksistim" diye haykırdı. Yirmi yıl peşini bırakmadı polis. "Her aydınlığı yangın sanıp söndürmeye koşan zavallı insanlarım, diye yazdı sonraları, karanlığa o kadar alışmışsınız ki, yıldızlar bile rahatsız ediyor sizi!" Ve iç dramını dile getirirken, kestirip attı: "Düşünce dikenli bir taç!"

Yıllar geçtikçe, bir yandan çevresinin etkileri, öte yandan sahte aydınların "sen bizden değilsin" diye ondan uzaklaşmaları, Cemil Meriç'i Romain Rolland, Saint-Simon, Proudhon'dan koparıp Rousseau, İbn Haldun, Nietzche, Hegel, Macchiavelli koridorlarından geçirerek Sinan Paşa, Süleyman Nazif, Cenap Şehabettin, Ahmet Haşim'in üslûp yapısını beyenmeye getirdi. Yapay "tilcik"lere ifrit oldu. Otuz altı yaşında gözlerini yitirdi. "Ben yolumu kırk dört yaşından sonra buldum" dediği zaman, Marksizme de, faşizme de düşman kesilmişti. Artık "muhteşem bir maziyi, daha muhteşem bir istikbale bağlayacak köprü olmak isterdim" demeye başladı. "Kelimeden, sevgiden bir köprü" özlemine girdi. İçinde yaşadığı ortamın ekonomik ve politik koşullarıyla ilgilenmedi, "Türk-İslâm Medeniyeti" adını verdiği geçmişe dönük kavrama bağlandı. Sonunda "ben bu mazlum milletin sesi olmak istiyorum, dedi. Korumak istediğim şaheser, insanın kendisi."

Cemil Meriç, bugün o çizgide. Bu bir "kendini buluş" mudur? Bir gerileme, bir "tutuculuğa kayış" mıdır? Bir "hidayete varış" mıdır? Bunların hepsi tartışma kaldırır. Ama, üzerinde lâf edilemeyecek bir de gerçek var: Cemil Meriç dürüst adam. Onda salt insan ahlâkı da var, fikir ahlâkı da. İşin o yanı su götürmez. N'apalım, bugün vardığı inanç noktasını çok kimse yadırgayabilir ama gerçek bu denli açık. Şimdi o bir özlem içinde: Sevgi dolu bir dünya özlemi. Öyleyse, anlayış gösterelim ona, saygı duyalım.

★

GÖLGE ETME, BAŞKA İHSAN İSTEMEM!

Kendi kendime "ben bu kafayı, bu beyin yapısını bir yerden tanıyorum" diye düşündüm. Koltuktaki bu konuşan Buddha, haykıran, baş kaldıran Tevfik Fikret'in canlı bir portresi mi? Yoksa insancıl Abdullah Cevdet mi oturuyor

"Sevgi Köprüsü" dikenli bir yoldur...

O apayrı bir dramdır. Haftanın her gününü paylaşıp el veren gerçek dostlar olmasa ne yapar Cemil Meriç?

Devlet Baba mı dediniz? Onu koyun bir yana. Devlet iyi bir seyircidir. Emekli maaşı diye ayda eline geçen otuzbeşbin liranın üstüne Ümit'in aldığı eklenmese, bu dopdolu kafalı iki insan perişan olurlar belki de. E n'apalım beyim kalkınıyoruz.

Cevdet canlandı. Kendi kendime "onca yıl geçmesi neyi değiştirir" dedim. Sonra bugüne geldim:

—Bu, bilgi ve kültür birikimi konusunda basının görevini vurgulasak. Örneğin şöyle bir soru geliyor akla: Özel kuruluş olan basının topluma karşı, yalnız haber verme yönünden değil, halkın olumlu anlamda yetişmesi bakımından, gerektiği kadar katkıda bulunduğuna inanıyor musunuz?

—Basının görevi haber vermekten ibaret değildir. O, zaten asıl işi. Peşinden gelen kültü- eşyaya ve olaylara soğukkanlılıkla bakmayı gerektirir. Soğukkanlılıksa dengeli olmak ve akıl yoluyla sessizce ölçmek demektir. Fırtına içinde, tutkuların kasırgaları arasında doğru dürüst düşünülebileceğine inanmıyorum. Her çeşit tutku ve öfke aklın egemen olmasını güçleştirir.

—Yani, bir başka deyişle, insanoğlu hangi yaşta olursa olsun, "akılçağı" adı verilen süreçte, daha kapsamlı, daha hoşgörülü ve daha geniş görüşlü oluyor mu demek istiyorsunuz?

—Elbette, gerçek bu denli açıktır.

dığı, yürüyen, konuşan, gönlü de, kafası da dopdolu bir âdem evlâdı olduğu kesin.

Ulan kahpe felek, ulan Allahsız, ulan kitapsız, ulan vicdansız! Bula bula Cemil Meriç'i mi buldun kör edecek? Adamın görme yeteneğini alıyorsun, utanmadan da, alay eder gibi, onu "Göztepe"de oturtuyorsun. Ne diyeyim? Allahından bul!

★

BEYNİYLE GÖREN ADAM

Cemil Meriç'in gözleri 1954'de, otuzaltı yaşındayken kapandı. Oysa görme yeteneği çok kimseden fazla onun hakkıydı. Meriç, memleketi olan Antakya'da daha dört yaşındayken okuma yazma öğrendi. O zamanlar Fransa yönetimindeki İskenderun sancağının Fransız okulunda sınıf birinciliğini kimseye bırakmadı. Bütün zevki, bütün aşkı, bütün hırsı okumak, öğrenmek, kültürünü yüceltmekti. Fransızcayı da, Türkçeyi de, Arapçayı da, Farsçayı da, bilginin türlüsünü de süre yitirmeden yuttu, beynine depo etti, sindirdi. Liseden sonra İstanbul'a geldi. 1942'de Edebiyat Fakültesi'nin Fransız Filolojisini bitirdi. Kura çekti, Elazığ Lisesi'ne Fransızca öğretmeni oldu. O sırada, tanıştıkları Feyziye Hanım'la evlendiler, birlikte gittiler Elazığ'a. Çeyizi bir bavul kitaptı sadece.

Orada üç yıl görev yaptı. Sonra lise öğretmenliğinden ayrılıp, İstanbul Edebiyat Fakültesi'nin Fransız Filolojisi'nesınavla okutman oldu.

Cemil Meriç, kızı Ümit Meriçle evinde...

aktarmıştı: "Altın Gözlü Kız", "Onüçlerin Romanı", "Otuzundaki Kadın", "Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti".

1954'den sonraysa kaç kitabı yayınlandı, biliyor musunuz? Tam onüç! Dedim ya size, bu adam kültürle görüyor, elektronik beyin taşıyor. Lâf değil. Kızı anlattı: Bir kış gecesi evde otururlarken, "Al demiş, Fransızca Larusu, içinden istediğin sözcüğü sor. Bilemediğim her sözcük için ikibuçuk lira vereceğim sana." "Kaç para kazandınız?" diye sordum. Güldü: "Tek kuruşunu alamadım. Bilmediği sözcük olmadı." İşte, Cemil Meriç'in beyni böyle bir bilgi ambarı.

Olayın ilginç yanı, o onüç kitaptan ikisi, Victor Hugo'dan şiirsel oyun çevirisi: 1956'da "Hernani"yi, 1966'da da "Marion de Lorme"u şiir diliyle Türkçeye kazandırdı. Bu iki yapıt da Milli Eğitim Bakanlığı'nın Klâsikler Dizisi'nde yayınlandı. Şimdi size anlatacağıma ister gülün, ister ağlayın: 1956'da o koca "Hernani"yi çevirip yüzünün akıyla üstesinden gelen Meriç, Bakanlıktan, bu belâlı uğraşın karşılığı ne aldı dersiniz? Tam ikiyüzseksen lira!

KASIM - ARALIK SAYISINDA

Türkiye'de Çevirmenlik / Ahmet Cemal

Şiir

Çin Şiirleri / İ. Özdemirci
Şiirler / Jean Follain
Şiirler / Jean Tardieu

Öykü

Meçhul Askerin Dirilişi / Halikarnas Balıkçısı
Parkların Sürekliliği / Julio Cortàzar
İlk Aşk / Henry Miller

İnceleme

Çin Şiiri Üzerine / İ. Özdemirci
Jean Tardieu üzerine / Turgay Kantürk
Çağdaş Sovyet Şiiri / L.G. Buhartseva

Deneme

Franz Kafka (III) / Ernst Fischer

ÖZEL BÖLÜM: İRAN EDEBİYATINDA HİKÂYE VE MASALA KISA BİR BAKIŞ
Hazırlayan: Dr. Mehmet Kanar

Estetik Yazıları

Şu Bıktırıcı Salieri (III) / Yuri Barabaş

ÇEVİRİ KURAMI VE ÇEVİRİBİLİM

"Tonio Kröger" Çevirisi Üzerine / Dr. Nilüfer Kuruyazıcı
Thomas Mann Çevirmeninin Cevabı / Fatih Özgüven

KARŞILAŞTIRMALI ÇEVİRİLER

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Şükran Kurdakul, Peter Handke

DİL YAZILARI:
DİLBİLİM VE GÖSTERGEBİLİM TERİMLERİ

Kitaplar ve Yazarlar: Selim İleri

çevirisiyle Milli Eğitim Bakanlığı'nın çeviri Ödülünü, 1975'de "Umrandan Uygarlığa" yapıtıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı'nın Fikir Armağanı'nı, 1980'de de "Kırk Ambar" adlı kitabıyla aynı vakfın gene Fikir Armağanı'nı kazandı.

Yıllar geçerken, karısının ona sevgisi hergün biraz daha arttı. Kadın, bu olağanüstü yeteneklerle dolu beyne tapıyordu. Feyziye Meriç zarif insandı, zarif yaşadı ve yetmişyedi yaşındayken, geçen mart ayında, sessiz sedasız, zerafet içinde göçtü, gitti.

DÜŞÜNCE DİKENLİ BİR TAÇ!

Şimdi, Göztepe'deki o dairede baba-kız birlikte oturuyorlar. Ev, bundan bir süre önce miras yoluyla kalmış kendilerine. Başlarını sokuvermişler. Onikibin kitap var, bir de soba. Kızı her sabah kahvaltısını veriyor, öğle yemeğini bırakıyor, sonra gidiyor fakülteye. Kalıyor Cemil Meriç koca evde bir başına. Gözleri görmeyen adamın yalnızlığını düşünebiliyor musunuz siz? O apayrı bir dramdır. Haftanın her gününü paylaşıp el veren gerçek dostlar olmasa, ne yapar Cemil Meriç?

Devlet Baba mı dediniz? Onu koyun bir yana. Devlet iyi bir seyircidir. Emekli maaşı diye ayda eline geçen otuzbeşbin liranın üstüne Ümit'in aldığı eklenmese, bu dopdolu kafalı iki insan perişan olurlar belki de. E, n'apalım beyim, kalkınıyoruz!

Oysa, Cemil Meriç örneğine her köşebaşında rastlayamazsınız. Sokaklar Cemil Meriç'lerle mi dolu? Kolay mı yetişiyor bir Cemil Meriç? Yahu, şeytan bunun neresinde? "Yöneticimiz uyuyor mu?"

Bildiğim kadarıyla uygar dünyada da sayısı çok az görme yeteneğinden yoksun düşün adamlarının. Ondokuzuncu yüzyılda yaşamış Fransız tarihçisi Augustin Thierry, ellisinden sonra kör olan İngiliz ozanı Milton, "ve Çeliğe Su Verildi"nin Rus yazarı Ostrovski, bir de ünlü Homeros. Onlar kendi çağlarının birer anıtı oldular. Ya Cemil Meriç? anıtlaşmasından vazgeçtik, hatır sormak mı aklına gelmez, ey Ankara?

★

Beyin, bellek, istenç ve kültür yoluyla, bilgi yüklü sevgi çemberinin desteğiyle önündeki kara duvarı aşan, görmezliği kişiliğiyle yenmeyi başaran Cemil Meriç, önümüze, üstünde uzun uzun düşünülecek bir ders getiriyor: İnsanoğlu, erken yaşta bir beceri edinmek zorundadır. Ölümün hangi gün geleceği ne kadar bilinmiyorsa, sakatlığın da geliş saati belli değil. Öyle olmasa bile, kişi, sıradan bilgilerin dışında bir de beceri edinmek zorundadır, kötü günde, iyi günde yararlanmak, üretmek, derdini unutmak için. Herkes beynini kültürle dolduramaz ama, insanoğlu basit bir beceriyi dağarcığına kolayca atabilir. Gününde bu bir zırhtır, dirençtir, avunmadır. Kişi var, tahta işine yatkındır, oymacılığı beller. Adam var, elektroniğe meraklıdır, radyo onarımcılığını öğrenir. Kadınsa elişine sarılır. Ne bileyim ben, bir beceriyi çantaya koymak gerek. Zamanında işe yarar, insanı ele güne boyun büktürmez, gün olur eğlendirir, gün olur, çilesini unutturur, avutur, üretirir.

Cemil Meriç o yönden, dikkatle incelenmesi gereken, az rastlanır bir örnek.

Aynı Cemil Meriç'in, dünyaya bakış, olayları değerlendiriş açısı, yani süzgeci acaba o denli sağlam ve kusursuz mu? Konunun bu yönünü incelemekte yarar var.

orada?

Ümit Meriç'in sunduğu çilek şurubunu içerken:

—Sizce, dedim, kalıcı gerçek ne? Geçici olansa nedir?

Büyük taneli tesbih daha hızlı şakırdamaya başladı. Başı öne doğru eğildi. Konuştu:

—Hegel "rasyonel olan her şey gerçektir, gerçek olan her şey rasyoneldir"der. Ondokuzuncu yüzyıl sonlarının en büyük Rus düşünürlerinden Belinski, bu formülü, o gün, kurulu Rus toplum düzeninin bir meşruluk belgesi gibi kullanmak istedi. Ona karşı çıkanlar, "formülü yanlış anlıyorsun, yanlış değerlendiriyorsun, dediler, önemli olan akla uygunluktur. Oysa sen, kötülüğün uygunluğunu tutar biçimde söz ediyorsun. Buysa akla aykırı." Gerçekten ölçü akıldır. Akla uygun olmayan gerçek, gerçek değildir.

Başını benden yana çevirdi. Görmüyordu, ama tam karşısında oturduğumu biliyordu. Ekledi:

—Belinski zamanında ortaya çıkan tartışma, bugün, maalesef Türkiye gerçeği için de geçerlidir.

—Başka bir konuya geçelim: Yaşam süresi içinde insanın en çok dikkat etmesi, önem vermesi gereken hususlar nelerdir?

Yanıt kısa ve kesin geldi:

—Bence dürüstlük ve samimiyet en çok dikkat edilmesi gereken hususlardır.

—Devletin bilim ve kültür politikasını nasıl buluyorsunuz? Bilgili, kültürlü kuşakların yetişmesi için gereken yapılıyor mu?

Acı acı gülümsedi:

—Ben devletin böyle bir politikası olduğunu bilmiyorum. Böyle bir şeyden de hiçbir zaman haberim olmadı.

Durdu. Sinirli sinirli tesbih çekip vurguladı:

—Devlet gölge etmesin de, başka ihsan istemiyoruz.

—Ya bugünkü eğitim sistemini yeterli görüyor musunuz?

Hiç gecikmeden geldi yanıt:

—Önce vatandaşa kendi dilini öğretmek, peşinden de uygar dünya dillerinden birini vermek gerekir. İşin ilk basamağı bu olursa, onun ardından geleceklerin neler olması gerektiğini varın siz kıyas edin. Konuşan hayvan olmamız için, önce kendi dilimizi konuşabilmemiz şarttır. Yani önce Türk olarak var olacağız, onun ardından da dünya vatandaşı olmak için, geçerli dünya dillerinden en az birini bileceğiz.

DOSTLUK VE KİTAP ÖZLEMİ

O ara, kahvelerimizi getirdi Ümit Meriç. Konuşmanın akışı biraz durdu. Lâfı "yârenliğe" döktük. İçini çekti, sözlerine ayrı bir acılık eklendi:

—Vaktiyle günde üç paket cigara içerdim. Zamanı geldi, kesip attım, bıraktım. Aramaz oldum cigarayı. Demek ki insan herşeyden vazgeçebiliyor. Ya dosttan? Kafasına, gönül yapısına uygun insandan vazgeçilemiyor. Gelişen şartlar içindeyse bu dostluk duygusu daha çok kitaplarla giderilebiliyor.

"Nasıl okunur onlar?" diye sormaya dilim varmadı. O, sabahlığının kordonunu daha sıkıca bağladı. Sonra lâfını sürdürdü:

—Kaplumbağa nasıl kabuğunu birlikte sürerse, insan da kafa yoluyla bütün tarihini, yapısını, kültürünü kendinde taşır. Demek ki asıl dikkat edilmesi gereken canalıcı nokta, beynin iyi biçimde doldurulmasıdır.

Kafamda gene Tevfik Fikret'le Abdullah

rel öteki görevleriyse yaptığına inanmıyorum. Ama bir iyiniyet var. Gerçekle uçurum arasında tarih boyunca her zaman bir boşluk olmuştur. İdeal toplumlarda bu boşluğun elden geldiğince küçük olması sağlanır.

Bir an sustu. Tesbih şakırtısı da durur gibi oldu. Ardından hemen ekledi:

—Fransız düşünürü Condorcet der ki: "Düşünce adamının, yani gerçek aydının sustuğu yerde, şarlatan konuşur."

Bu lâfı o sırada neden etti? Cahilim ben. Ne bileyim? Etti işte.

İnsanlar, daha doğrusu birtakım insanlar, başkaları hakkında yargıya varırlarken, pek sudan, pek yanıltıcı dış görünüşlere bakıyor ve elbette ki aldanıp yanlış yollara sapıyorlar, ters kararlara varıyorlar. Aslında kafası doğru işleyen idealist kişinin, "göz" denen organla gördüğü değil, düşündüğü dünyadır güzel olan. Bunu çoğu zaman unuturuz. Unutur ve Cemil Meriç'i yanlış değerlendiririz. Örneğin, Cemil Meriç adını taşıyan "mağazanın" vitrinine bakınca, onu amansız bir gerici sananlar çoktur.

"Türk Dil Kurumu'nun ve Türk Tarih Kurumu'nun uygar bir anlayışla, Türk dilini ve Türk tarihinin gereklerini gün ışığına çıkarma, ona yeni sözcükler ve yeni görüşler katma yolunda çalışma yapmalarını engellemek şöyle dursun, aksine, desteklemek gerektiğine inanıyorum."

Gerçek hiç de öyle değil. Bu adam, duyguyla değil, akıl yoluyla değerlendiriyor olayları ve de ayağını bastığı toprağı iyi tanıyor. Sözgelişi, Türk Tarih Kurumuyla Türk Dil Kurumunun toplumda üstlendikleri görevlerden, yükümlülüklerden söz açılınca dikiliverdi:

—Türk Dil Kurumu'nun ve Türk Tarih Kurumu'nun uygar bir anlayışla, Türk dilini ve Türk tarihinin gereklerini gün ışığına çıkarma, ona yeni sözcükler ve yeni görüşler katma yolunda çalışma yapmalarını engellemek şöyle dursun, aksine, desteklemek gerektiğine inanıyorum. Yürüyen, hareket halinde olan varlıklar ve gerçekler dondurulup mumyalanır mı? Böyle bir davranış ancak delilere yaraşır.

—Şimdi, dedim, görüşmemizin önemli noktasına geliyorum: Dıştan bakılınca, Cemil Meriç, aşırı soldan yola çıkıp aşırı sağda karar kılmış bir aydın izlenimini uyandırıyor, öyle de tanıtılıyor. Gerçek nedir?

Arkasına yaslandı. Ben de kulak kesildim. "Dur bakalım, dedim, düğüm çözülecek galiba."

SEVGİ KÖPRÜSÜ NEDİR?

—Bence en büyük felâket, kavramların bulutlar arkasına gizlenmesidir, diye girişti söze. Önce, bir düşünce adamı haysiyetiyle, her türlü aşırılığa karşı olduğumu belirteyim. Bu gerçeğin iyice vurgulanmasını isterim. Düşünmek,

Tesbihli elini bana doğru uzattı:

—Ben, hayatımın delikanlılık çağından bu yana kadar düşüncelerimde hiçbir temel değişiklik yapmadım. Yani soldan hareket ettiğim de, sağda karar kıldığım da yanlış bir değerlendirmedir. Hiçbir zaman sol da olmadım, sağ da. Böyle bir sınıflama sokaktaki adam için geçerli olabilir. Ömrünü düşünceye adayan, Eflâtun'dan Marks'a kadar her düşünce adamını sevgi ve saygıyla selâmlayan, bütün dinlere, bütün mezheplere saygılı bir kimsenin herhangi bir kilisede barınabileceği nasıl düşünülebilir? Bence Türkiye'de ne sol vardır, ne de sağ. Bunlar, anlamadan ithal edilen Batı malı kavramlardır. Onsekizinci yüzyıldan beri değerler tablosu değişmemiştir.

Bir an aklımdan, endüstri devrimi, kapitalizmin gelişip devleşmesi, emperyalizm aşaması, sömürü düzeninin —kendisinin de gençliğinde yargıcın yüzüne haykırdığı— bir Marks-Engels ikilisini doğurması, sınıf olgusunun giderek sivrilmesi, patlaması, dünyanın kamplara bölünmesi, nüfus artışları, parti kuruluşları, işsizlik ve istihdam gibi sorunlar geçti. Konuşayım dedim. Sustum. Dostluk havasını bulandırmak istemedim.

—O halde siz, kitabınızda sözünü ettiğiniz "Sevgi Köprüsü" inancının adamısınız.

—Evet öyleyim.

—Peki, bir yandan yönetim ortaklarının, öte yandan toplum katlarının içinde uzun süredir oluşan, giderek artan karşıt görüşler ve hırs birikimi önümüzde dururken, böylesine olumsuz bir ortamda o saygıdeğer köprünün kuruluşunu nasıl olanak içinde görüyorsunuz?

Aslında bu soru "açıl susam, açıl" demekti.

Açıldı. Yüzü yumuşadı:

—Üstadım Abdullah Cevdet'in bir dörtlüğünü hatırlatacağım:

"Bin kalp olurum da okla mecrûh,
Bir kalp cerihadar eden ok olmam.
İçmem su susuzların elinden,
Açlar arasında ben tok olmam."

Ardından ekledi:

—"Sevgi Köprüsü" bir otomobil yolu değildir. Dikenli, inişli, yokuşlu bir acıçekme yoludur. Ama yüzyıllardan beri her ülkede bu yolun yolcuları çıkmış. Ben de o yolculardan biri olmak istedim. Uçuruma yuvarlanmak pahasına da olsa. Yeter ki, benden sonra gelecek olanlar, cesedimi çiğneyerek ışıklı ufuklara atılabilsinler.

—Sizce o uçurum dolacak mı?

—Elbette dolacak. İsa'nın oniki havarisi zamanla milyonlarca insan olmadı mı?

—Öyleyse, Bektaşinin "bu da geçer yahu" sözü, görüştüğümüz konuda çok geçerli oluyor.

Gülümsedi:

— Çok, çok!

Bu Cemil Meriç'e anlayışla bakalım, sevelim onu ve... Ve gözlerinden öpelim.

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl:3
Sayı: 44
Fiyatı: 70 Lira
Tarih: 2 Aralık 1983

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun:1600 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 2000 lira / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet

Füzeler gündemde

DENİZ ÇETİN

1979 yılında yapılan NATO toplantısında alınan karar gereği, 14 Kasım 1983 günü ilk Cruise füzeleri İngiltere'ye geldi. Aralık ayında da F. Almanya'ya Pershing-2 ve İtalya'ya Cruise füzelerinin yerleştirileceği açıklandı. Bilindiği gibi sözkonusu kararda, 1983 yılından başlayarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerine 572 Pershing-2 ve Cruise füzesinin beş yıl içinde yerleştirilmesi öngörülmüştü. Bu füzelerin ülkelere göre dağılımı şöyleydi: 464 Cruise füzesinin, 96'sı İngiltereye, 96'sı F. Almanya'ya, 112'si İtalya'ya ve 48'er adedi de Hollanda ile Belçika'ya, 108 Pershing-2 füzesinin tamamı da F.Almanya'ya yerleştirilecekti.

1983 yılı sonu yaklaştıkça ABD'nin füzeleri Avrupa'ya yerleştirme çabalarının somutlanması ve bu konuda sürdürülen görüşmelerde sürekli olarak açmazlar yaratması ile, Avrupa kamuoyunda füzelerin yerleştirilmesi isteğine karşı yığınsal tepki ve direnişler de yoğunlaştı. Her ne kadar bu füzelerin ülkemize yerleştirilmeyeceği söylenmekte ise de "Füzeler Sorunu"nun ülkemizi de yakından ve yaşamsal olarak ilgilendirdiğini ifade etmek gerekiyor.

Bir nükleer savaş çıkması tehlikesini arttıran, bu bakımdan da sadece bölge barışı açısından değil, dünya barışını yakından ilgilendiren "Füzeler Sorunu"na, sorunun başlangıcı, arkasında yatan temel mantık ve sonuçları bakımından yaklaşmakta yarar vardır.

NATO'nun 1979 yılında yapılan toplantısında alınan bu kararın askeri ve politik gerekçelerini şöyle sıralayabiliriz:

Askeri gerekçeler:

- NATO'nun konvansiyonel silahlar bakımından mevcut olduğu iddia edilen geriliğini, bu taktik nükleer silahlarla giderme isteği,
- Sovyet SS-20 füzelerinin dengelenmesi.

Sınırlı nükleer savaş mümkün müdür? Sınırlı bir nükleer savaş, saldırılanın tüm can ve mal varlığını yok etmek yerine onun nükleer silahlarına yönelen ve onun nükleer gücünü yok eden bir savaş olarak tanımlanmaktadır. Oysa, tek bir saldırıyla, saldırılanın tüm nükleer gücünün yok edilemeyeceği açıktır.

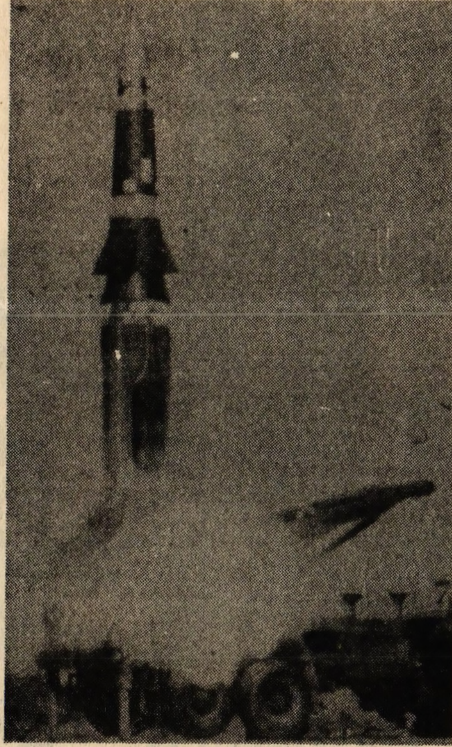
Politik gerekçeler:

- NATO'nun Sovyetler Birliği'ne karşı kararlılığının ve güçlülüğünün gösterilmesi,
- NATO ittifakı içinde ABD'nin önderliğinin pekiştirilmesi,
- ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin Avrupa'ya yönelecek bir saldırısı karşılığında NATO üyesi Avrupa ülkelerine verdiği "nükleer garanti"nin yerine getirilmesi.

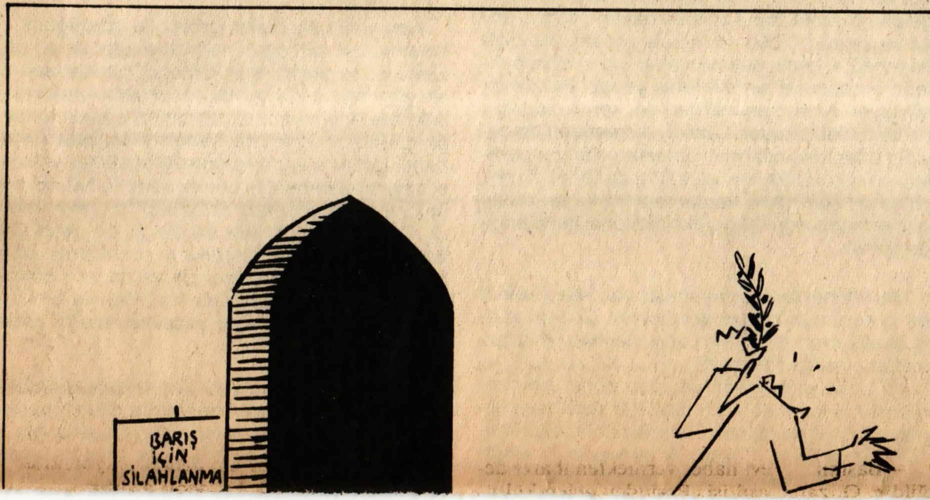
Önemli olan füzelerin Avrupa'ya yerleştirilmesiyle dünyada yeni bir soğuk savaş dalgası estirilmesi, buna bağlı olarak silahsızlanma görüşmelerinin bir tarafa bırakılarak silahlanmanın tırmandırılması ve Sovyetler Birliği'nin de bu yarışa sokulmaya mecbur edilmesi, emperyalizmin dünyada kaybettiği konumlarını saldırganlıkla geri alma çabaları ve "Büyük Amerika" düşlerinin silah tekelleri tarafından sürekli olarak pompalanması gerçeğidir.

Pershing-2 ve Cruise füzelerinin Avrupa'ya yerleştirilmesi ile dünyanın topyekün bir nükleer savaş tehlekesi ile karşı karşıya kalacağı iddiasına karşı, Reagan yönetimi **"sınırlı bir nükleer savaş"**ın mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Sınırlı bir nükleer savaş mümkün müdür? Sınırlı bir nükleer savaş saldırılanın tüm can ve mal varlığını yok etmek yerine onun nükleer silahlarına yönelen ve onun nükleer gücünü yok eden bir savaş olarak tanımlanmaktadır. Oysa, tek bir saldırıyla, saldırılanın tüm nükleer gücünün yok edilemeyeceği açıktır. Bu gerçek, saldırıya uğrayanın, nükleer bir saldırıya aynı biçimde cevap vereceğini ve böylelikle de bu çatışmanın anında tüm nükleer silahların kullanıldığı kaçınılmaz bir topyekün savaşla sonuçlanacağını göstermektedir. Nitekim, Sovyet yöneticilerinin, ülkelerine yönelecek herhangi bir nükleer saldırıya karşı, saldıran kim olursa olsun ardında ABD'nin bulunacağı gözönüne alarak, saldırılarını ABD'nin topraklarına yönelteceklerini açıklamaları, sınırlı bir nükleer savaşın nitelik olarak da coğrafi olarak da mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Esasen Reagan Yönetiminin sınırlı nükleer savaştan anladığı, böyle bir savaşın kendi bulunduğu kıtaya sıçramadan Avrupa topraklarında kalacağıdır. Bir an için Avrupa kıtasında kalabilecek nükleer bir savaşın olabileceği kabul edilse dahi, bu varsayım ABD'yi kendi topraklarını etkilemeyen bir savaşı başlatmakta daha da istekli kılacaktır. Avrupa kamuoyu, kıtanın yok olmasına yol açacak böyle bir savaşın ciddi kaygısını taşımaktadır. Savaş tehlikesini sıcak bir biçimde ensesinde duyan Avrupa halkları füzelerin topraklarına yerleştirilmesi kararının alınmasından başlayarak tepkilerini dile getirmiş, 1983 sonbaharı ile karşı çıkışlar yığınsal bir biçim almıştır.

Batı Almanya, İngiltere, İspanya, Belçika, İtalya, Avusturya ve Hollanda gibi pek çok Avrupa ülkesinden protestolar, gösteriler, açlık grevleri, yürüyüşler çağrılar, barış konserleri, ABD Atom depoları ve füzelerin yerleştirileceği üslerin çevrelerinde işgal, biçimlerinde yürütülen eylemlere milletvekilleri, din adamları, işçiler Belediye

Pershing-2 ABD füzeleri Avrupa'ya yerleştirilince silahsızlanma sağlanacak mı?

Teknoloji ve sanatın bireşimi:
Endüstri Tasarımı

KAĞAN GÜNER

Ludd'un önderliğindeki işçilerin makinaları kırmasıyla (Luddite hareketi) başlayan anti-teknolojik tepkiyi doğuran endüstri devrimi; güncelliğe yeni boyutlar eklerken, yeni bir mesleğin ve yeni bir estetik felsefenin de ilk doğum sancılarını haber veriyordu. Bu haber: Endüstri tasarımıydı.

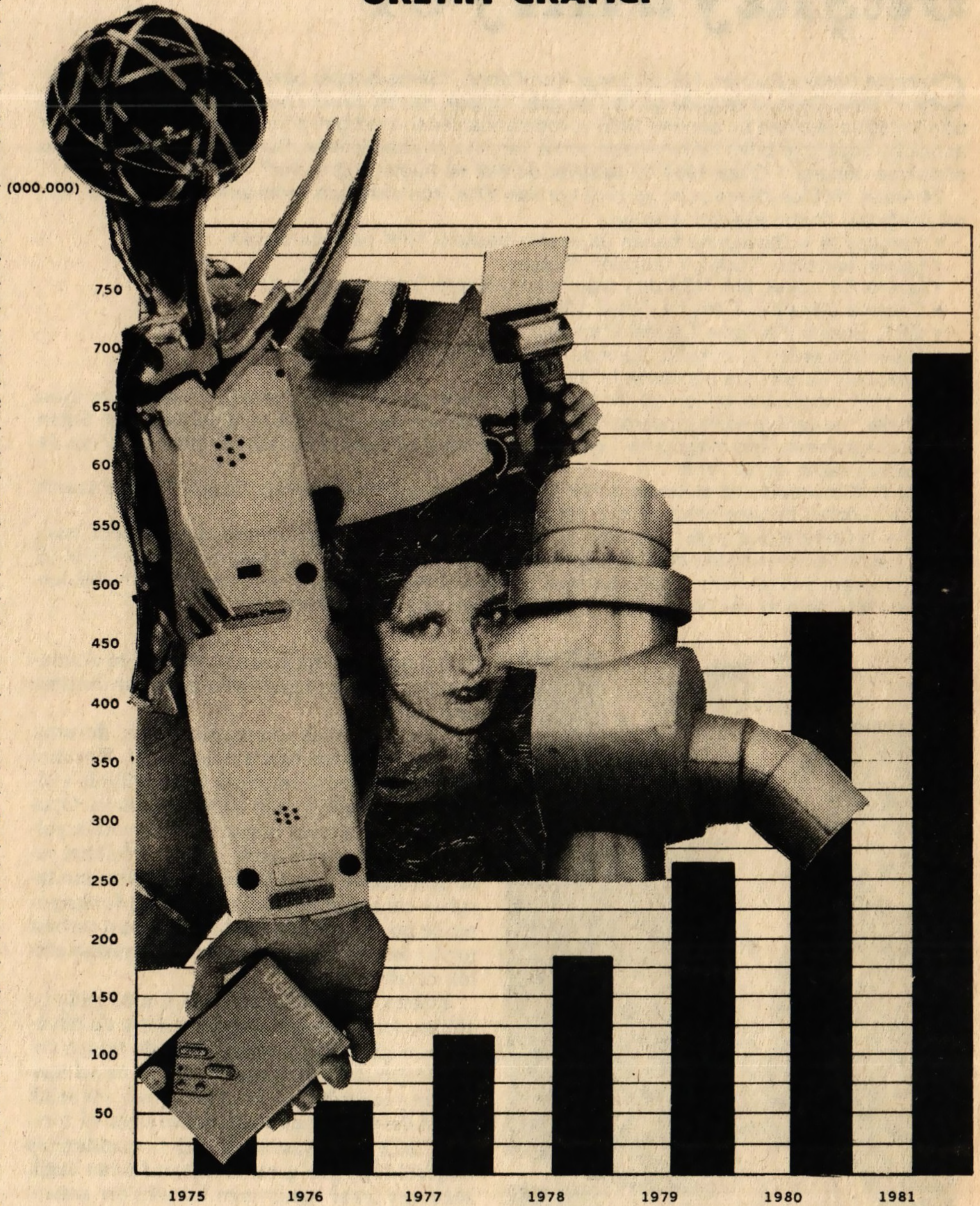
Teknolojik gelişmeye paralel olarak kentleşme en yoğun noktasına doğru ilerlerken; sanat, mimarlık ve mühendislik kavramları iyice ayrıldı. Ve 1900'lerden itibaren kent insanının güncelliğine, mühendis formasyonlu çizgi iyice hakim olmaya başladı. Sanatçılar ve mimarlar, fabrikalardaki toplu üretimin getirdiği yeni boyuta hazır olmadıklarından, endüstri üretimine ve binalara hala eski sanat kalıplarını uyguluyorlardı. Öz ile biçim arasındaki diyalektik ilişkiye ters düşen neo-klasik ve rokoko biçimindeki süslemeci ve eklektik eğilime 1900'lerin başlarına doğru sert tepkiler gelmeye başladı. Bu konuda Özer Kadaf'ın Tüm Çevresel Gerçeklik'teki deyişi çok doğru:

"1890'larda Belçikalı Henry Van de Velde, gerçek mimarların mühendisler olduğunu ilan etti ki, bu belli bir gelişmenin başlangıcıydı."

Kent insanını gitgide büyüyen bir tehlike sarmaya başlamıştı. Bu insanı güncelliğinde kavrayan çevresel çizgi; mühendislik eğilimli çizgi ile endüstri toplumu öncesi bulunan eski sanatsal çizgilerin, ürünlere eklektik bir biçimde eklenmesiyle ortaya çıkan, binalar ve fabrika ürünleri arasında, sıkışıp kalmıştı. Kent toplumuna sunulan binalara antik yunandan süslemeler, makinalara rokoko kalıplar ekleniyordu. Kendi içinde gittikçe tıkanan bu gidişin çözümleri araştırılmaya başlandı. Sanat, teknolojiyi yakalamalıydı. Yoksa makinaların çizgisi içinde boğulan bir insan yaratılacaktı. Almanya'da 1907'de Herman Muthesivs "Deutsche Werkbund"u kurdu. Fakat Werkbund, sanatı teknoloji içinde kaynaştırmayı başaramadı. I. Dünya Savaşına doğru 1914'teki Werkbund'un sergisinde Walter Gropius adlı genç bir tasarımcı teknolojik gereçleri olumlu bir yönde kullanma konusunda ilk adımı attı.

1919'da Walter Gropius ve Sruno Taut "Bauhaus"u kurdular ve 1921'de politik ve sanatsal görüş farklılıklarından ötürü Werkbund'dan tamamen koparak, Pane Klee, Kandinsky, Moholy-nagy, Albers, Itten Gertrude Grunow vs. gibi sanatçıları toplayarak Weimar'da endüstri tasarım konusundaki ilk akademik çalışmaları başlattılar. Anarşistlik ve bohemlikle suçlanan Bauhausçular, tüm engellemelere karşın okula öğrenci alarak öğretime başladılar ve çeşitli sergiler açtılar. Teknoloji ile sanatın sentezi yine insanda bulundu. Ergonomi (işbilim) doğdu. Bu bilim dalının, inceleme konusu, insan ile makina arasındaki ilişkilerdi. İnsan, bir nesneyi hangi koşullarda en iyi kullanabilir? İnsanın makinayı kullanırken ki algılama sınırları nelerdir? İnsan psikolojisinin nesnelerle ilişkisi nedir? İnsanlar makinala-

ÜRETİM GRAFİĞİ

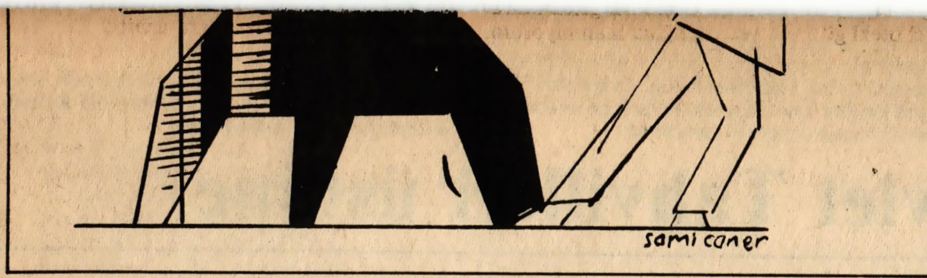

Kolaj: Kağan Güner

"Endüstri tasarımcısını, kullanıcı perspektifinden güncelliğimizdeki işlevsel ve estetik kaygıyı duyan ve bu kaygıyı çözmeye çalışan olarak tanımlayabiliriz. Bu tanım; işçi perspektifinde, işçiye en sağlıklı çalışma ortamı yaratmak düşüncesini, fabrika patronu perspektifinde ise, patrona çağdaş koşulların gerektirdiği ürünü kabul ettirmek ve uzun vadede fabrikanın kârının artacağını kabul ettirmeyi beraberinde getirir."

de, çöp kutuları kırılmış bir halde üstüste oturtulmuş kutular halindeki binalar vs. güncelliğimizde insana olumsuz mesajlar yollamaktadır.

nızca...

Trafik kazalarının bu kadar yüksek seviyeye ulaşmasının bir nedeni de arabayı üretmememizdir. Bir nesneyi üretmeyen bir ül-

temsilcileri, gençler, yaşlılar, ev kadınları gibi toplumun tüm sınıf ve katmanlarından, her yaşta, dinsel ve politik görüşleri farklı milyonlarca insan katılmaktadır.

Ülkemizin Avrupa toprakları ile ayrılmaz bütünlüğü gözönüne alındığında, "sınırlı" ya da topyekün bir nükleer savaş tehlikesinin bizim için de ne denli yaşamsal bir sorun olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır...

ra uymadıklarına göre makinaları insan boyutlarına uygulamanın ölçütleri nelerdir? Bu sorular, en genel ölçütleriyle bu bilim dalı altında incelenmeye başladı ve insanın işlevselliğinden doğan biçim "endüstri tasarımı" başlığı altında yeni bir estetik çizgi, herşeyden önce insana hizmet etmeliydi. Bu arada tasarımcıyı, bağımlı kılan en önemli etmen, maliyet oldu. Yani, ürün varolan ölçütlerde, aynı zamanda ucuza maledilmeliydi. Bir yandan fabrika patronu, öte yandan kullanım arasında yeralan tasarıma, bunlara özgün sanatsal çizgisini de ekleyerek bireşime ulaşmalıydı. Bu zorunluluk günümüze kadar; ekonomik, psikolojik ve felsefi platformlarda yan meslek dallarını geliştirdi. Günümüzde ise Sıbernetik, tasarımın önemli bir dayanağı oldu.

Weimar'daki Bauhaus okulu 1925'te politik nedenlerden ötürü kapatılarak, aynı yıl yeniden Dessan'da kuruldu. 1932'de Hitler tarafından yeniden kapatılınca, Berlin'e taşınan okul 1933'te bolşeviklikle suçlanarak tamamen kapatıldı ve Almanya'daki akademik varlığına son verildi. Bauhaus üyelerinin birçoğu Amerika'da çalışmalarını sürdürdüler ve buradan endüstri tasarım kuramı bütün dünyaya yayıldı. 2. Dünya Savaşından sonra Almanya da Baumhaus'ınuzantısı "Ulm Tasarım Enstitüsü" kuruldu. Gropicus, Harward Üniversitesine, Alber, Yale Üniversitesine giderek "Yale School of Design"ı kurdu. Moholy-nagy Chicago'da Bauhaus'u kurdu, fakat ömrü kısa oldu. Eski Baumhaus üyeleri "Chicago Illinois Institute" de toplandı. Okulun iki kurucusundan biri olan mimar Bruno Taut ise Türkiye'ye gelerek akademide ders verdi, binalar yaptı ve 1938'de İstanbul'da öldü.

Endüstri tasarımın en önemli tarihsel kesitini kabaca anlattıktan sonra; endüstri tasarımcısını, kullanıcı perspektifinde "güncelliğimizdeki işlevsel ve estetik kaygıyı duyan ve bu kaygıyı çözmeye çalışan" olarak tanımlayabiliriz. Bu tanım; işçi perspektifinde, işçiye en sağlıklı çalışma ortamı yaratmak düşüncesini, fabrika patronu perspektifinde ise, patrona çağdaş koşulların gerektirdiği ürünü kabul ettirmek ve uzun vadede fabrikanın kârının artacağını kabul ettirmeyi beraberinde getirir.

Endüstri tasarımının, Türkiye'deki kılgısına gelince: Bu olguya karamsar bakmak zorunda kalıyoruz. Endüstri çağından, teknokratik çağa atlayan ve 3. bir çağa adımını atan dünyada, endüstri tasarımına yepyeni boyutlar eklenirken, bize oldukça karanlık bir platform gözüküyor. Bu mesleğin eğitimini veren Mimar Sinan Üniversitesi'ndeki ve ODTÜ Endüstri Tasarımı Bölümü'ndeki eğitimin eksikliklerini ve yanlışlıklarını başka bir yazıya bırakırsak; ilk yakınılan nokta, şüphesiz, fabrikaların ve devlet kuruluşlarının bu konuya gösterdikleri ilgisizlik başta gelir. Endüstri üretimimiz; hâlâ dış kaynaklı tasarımların kötü kopyalarına ya da tasarım formasyonuna sahip olmayan kişilere dayanmaktadır. Sanırız buna en iyi örnek, ülkemizdeki araba dizaynlarıdır. Renault arabalarının koltukları Fransızların vücut ölçülerine göre yapıldığından; Türk şoförler genellikle koltuğa minder koyarak otururlar.

Bir tasarım ekipmanını gerektiren otomotiv sanayiinde tek kişinin elinden çıkan Anadol tipinde ürünler piyasaya çıkmaktadır. Ve en azından İstanbul'a baktığımızda, salt işçinin ya da mühendisin elinden çıkan toplu kullanım ürünlerinin plansızca yerleştirilmesi sonucu, çirkin bir kent görünümü ve tıkanma ortaya çıkmıştır.

İstanbul'un her yanına yapılan üst geçitler bir demir yığını halinde, boruları vidalanmış eternitlerle oluşan otobüs durakları, elektrik telleri dört bir yanda sallanan bir hal-

Fabrika ürünlerimiz ve kentlerimiz arabesk kültürün yansıları içinde boğulmaktadır. Bu kötü gidişe olumlu çizgiler sunabilecek akademik çalışmalara ise değer verilmemektedir.

Güncelliğimizi kavrayan bu kötü çizginin değişmesi için neler yapılabilir? Türk toplumunun antropometrik, verileri üzerinde çalışmalar yapmak, ilk akla gelen, Avrupa'nın kendi toplumları üzerindeki antropometrik çalışmalarını özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında, savaş endüstrisi için yaptığını düşünürsek, bu çalışma için yeni bir savaşı beklememiz gerekmesin.

İkinci akla gelen, kentlerimizdeki kapalı kültürel yapılanmanın sosyolojik araştırmaları; bize, ürünlerin kullanım kültürü konusunda ipuçları verecektir. Örnek verirsek; gecekondu düğünlerinde çamaşır makinalarının içinde limonata, ayran yapılması, televizyona büfe gözüyle bakılması, çöp kutularının kullanılmaması, genel tuvaletlere tarla gibi bakılması, araba kazalarının bu kadar yüksek bir seviyeye ulaşması birkaç olgu yal-

ke o nesnenin kullanma kültürünü de kazanamaz." (Doç. Cemil Toka) Bu savın doğru olduğunu yaşam bize göstermektedir.

Bu sıraladığım örneklere getirilen kısa bir açıklama yalnızca sosyo-kültürel yapılanmamızın getirdiği yanlış bir kullanım kültürü, kentlerimiz için geçerlidir. Ve bunun çözümü konusundaki kuramsal çalışmalar kılgısala geçmeyi üniversite kürsülerinde beklemektedir.

Ayrıca, bireylerin özel mekanlarını konut sorununun popülerliği şüphe götürmez. Bu konuda da tasarıma —mimar-mühendis— ekipmanın çalışmaları ışığında çağdaş prefabrik bir çözüm getirilebilir. Bu konuda yapılan kuramsal çalışmalar, birçok üniversitenin kütüphanelerinde durmaktadır.

Sonuç olarak geldiğimiz nokta: Bu ve benzeri birçok sorunun çözümü için, eldeki kuramsal çalışma ve bilim adamı sanatçı potansiyeli kullanılmamakta ve yenilerinin gelişmesi de gittikçe güçleştirilmektedir. Tıkanıp kalmış kentlerdeki stresli insanları büyütmek için mi?

TARİH

Sen seni bil, sen seni bil, sen seni,
Sen seni bilmez isen, patlatırlar enseni!

Venedik Cumhuriyeti ile beklenen ikili anlaşma imzalandı

ALEV ALATLI

Muhabirimiz Çavuşbaşı Mehmet, 412 yıl sonra İstanbul'dan bildiriyor:

Kanuni Sultan Süleyman Hazretlerinin tahta çıkmasından bu yana, İmparatorluğumuz ile ticari ilişkilerinin yeniden düzenlen-

mesine büyük önem veren Venedik Cumhuriyeti, dün, 30 maddelik bir ikili anlaşmanın imzalanmasında başarılı olmuştur. 1 Kasım 1521 (1 Muharrem 928), Perşembe günü imzalanan anlaşma uyarınca, iki komşu devlet arasındaki sınırlar, sorunlara yol açmayacak şekilde bugünkü haliyle korunacak, suçlular karşılıklı olarak iade edilecek ve her iki devletin mahkemelerinde yargılanan sanıklara karşılıklı olarak çevirmenler sağlanacaktır. Venedik ticaret gemilerinin, Türk kara sularında serbestçe dolaşmaları ve ticaret yapabilmelerine karşılık, Venedik hükümeti, egemenliği altında bulundurduğu Kıbrıs Adası için yıllık 10.000, Zanta Adası için de yıllık 5.000 duka altını haracı ödemeye devam edecektir.

Anlaşmanın imzalanmasından sonra yayımlanan ortak bildiride, Venedik Cumhuriyeti Elçisi, Ekselans Março-Memmo ile Baş Defterdarımız Abdülkerimzâde Abdülvehâb Hayri Çelebi, bu anlaşmanın Avrupa'da, Türkiye lehine çok iyi tesir uyandıracağını ve Padişahımız Efendimizin, Rodos Adasına yapmak zorunda kalabileceği zorunlu bir müdahaleyi dost Venedik Devleti'nin anlayışla karşılayacağını belirtmişlerdir.

Diğer taraftan, başkentte, güvenilir kaynaklardan aldığımız bilgilere göre, anlaşma Vezir-i-A'zam, Pîrî Mehmet Paşa'nın muhalefetine karşın imzalanmıştır. Sayın Sadrazam, bu anlaşmanın başka benzer ikili anlaşmalara "emsal" teşkil etmesinden korktuğunu belirterek, "Avrupa'nın gözüne girmeye ihtiyacımız olmadığı gibi, Türk düşmanı Papa II. Pius Avrupa'nın başında olduğu sürece, bu tür tavizlerle göze girmeyi sağlamanın da imkânı yoktur" demiştir. Pîrî Mehmet Paşa'ya göre, Türk ticaret filosunun dünya deniz ticaretinde önemli bir yeri olmadığından, anlaşma tek taraflı işlemeye mahkumdur. Paşa, "Suçluların iadesi meselesine gelince, Venediklilerin elinde Müslüman suçlu yoktur ki! Bu madde de tümüyle onların lehine işleyecektir" demektedir. Bir süredir Padişahımız Efendimizle aralarında görüş ayrılıkları olduğu söylentileri duyulan Pîrî Mehmet Paşa, bu söylentilerin Sadaret makamına göz dikmiş bulunan Frenk İbrahim Paşa tarafından çıkarıldığını ve Frenk İbrahim Paşa'nın bizzat kendisinin İtalyan devşirmesi olduğundan, böyle bir anlaşmayı onaylamasının doğal olduğunu ileri sürmüştür. Bilindiği gibi, Karaman doğumlu Pîrî Mehmet Paşa, Çandarlı'dan bu yana, Sadaret makamına seçilmiş ilk Türk asıllı vezirdir.

Babıalî çevrelerinde büyük yankılar uyandıran bu ikili anlaşma ile ilgili düşüncelerini sorduğumuz Şeyh-ül İslam Zenbilli Ali Efendi, "Osmanlı Devleti böyle ufak tefek şeylerle yıkılamıyacak kadar büyük bir devlettir. Yüce Padişahımız uluslararası dengeleri elbet bizlerden daha iyi bilmektedirler" derken, Divan çevrelerinden adının açıklanmasını istemeyen bir molla, anlaşmaya şiddetle karşı çıkmış, Venediklilere verilen ödünün, Rum cemaatini dehşetli yaralayacağı cihetle, apaçık "bölücülük" olduğunu savunmuştur. Yetkiliye göre, İstanbul'un fethinden evvel, Cenevizlilerle birleşerek Boğaz'ın sularını kesen ve balık tutmalarını engelleyen Venediklileri Rum cemaatı asla affetmemiştir. "Dahası, Papa'ya tabi olmayı red ettikleri için, Katolik Venedikliler tarafından, 1350'de katledilen Girit Rumlarının büyük bir çoğunluğunun yakınları Padişahımız efendimize sığınmış olup, bugün İstanbul'da sağlığına duacıdırlar" diyen Molla, komşusu bir Ortodoks papaz efendinin, "Bugünleri de mi görecektik, biz bunun için mi Kostantinopl'da, katolik kardinalinin şapkasını görmektense Türk sarığına razıyız dedik" diye dövündüğünü söylemiştir.

1983'ün sanat olayı!

DÖNÜM NOKTASI!

siyasi, edebi bağnazlığı kabullenmeyen
hoşgörülü✔
okuma iştahını açan
dinamik✔
'eş'e 'dost'a mavi boncuk dağıtmayan
seviyeli✔
her okuru dergiden biri sayan
beşeri✔
böyle bir sanat dergisi olamaz mı?..
olur!
olursa da, bu,
ülkemiz sanat dergiciliğinde
dönüm noktası olur!

sanat olayı

1 aralıkta
attilâ ilhan yönetiminde
yeniden çıktı

Özgür toplu pazarlık dönemi başlayamıyor

Çalışma Bakanı Esener, MESS Genel Kurul'unda "Serbest toplu pazarlık şubat ayında başlıyor" dedi. Oysa, çizelgede görüldüğü gibi, Yüksek Hakem Kurulu'nun (YHK) 1982'de yaptığı üç yıllık sözleşmelerle bu dönemi 1985 yılı ortalarına kadar uzattığını görüyoruz. İşçi ve işverenler ancak bu sözleşme bitim tarihlerinden sonra karşılıklı oturabilecekler. Bu durumda serbest toplu sözleşme dönemi 1 Ocak 1984'de başlıyor demek ne kadar doğru olur?

24 Aralık 1980'de çıkarılan bir yasa ile kurulan YHK, son yasalarla yerini yenisine bırakıyor. Kurul aşağıdaki dokuz üyeden oluşuyor;

- Yargıtay'ın iş davalarına bakan dairesinin başkanı YHK başkanı olacak.
- İşçileri temsilen, Türk-İş'i temsilen iki üye.
- İşverenler adına, biri TİSK'den diğeri kamu işverenlerinden iki üye.
- Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü
- DPT, Sosyal Planlama Dairesi Başkanı
- Üniversitelerden iş hukuku alanında uzmanlaşmış bir üye
- Bakanlar Kurulu'nca seçilecek bir temsilci

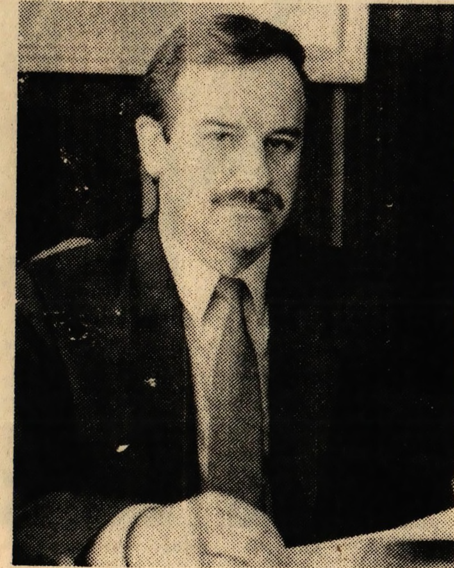
Eski YHK, kendisine verilen görevi fazlasıyla yerine getirdi. Öyleki, yasalara bile sokulmayan "işçi nakli" ne yaptığı sözleşmelerde yer vererek gücünün ne kadar olabileceğini kanıtladı. Batan şirketleri kurtarmak için milyarların gözden çıkarıldığı bir dönemde, işçilere ölmeyecek (ya da sürünecek) kadar ücret verdi.

Yeni YHK'da kendisine aktarılan görevi yine fazlasıyla yerine getirirken, "özgür Toplu Pazarlık Dönemi" sözleri de ayıp olmasın diye sık sık kullanılacak.

Sağlık-İş Genel Kurul'unda, "Serbest toplu pazarlık dönemine geçişi bilgisayar yetişmedi, işverenler beyanname vermedi, diye geçiştirmek isteyenler varsa hayal görüyorlar" diyen TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz'dan bu hayali gerçekleştirmemek yolunda ne yapacaklarını beklerken, İstanbul'da dört sendikadan yeni dönem konusunda görüş aldık:

	İşçi Sayısı	T. Sözleşme Bitiş Tarihi
DYF-İş	40.000	31.5.1985
Harp-İş	30.000	28.2.1985
Yol-İş	45.000	28.2.1985
Çelik-İş	26.000	31.12.1984
Teksif	42.000	1.9.1984
Hava-İş	5.200	30.9.1984
Tekstil	6.449	30.9.1984
Vakıf-Sen	.5.132	30.4.1984
Çimento-Toprak	İşyerleri	1.6.1985
Tes-İş	60.000	28.2.1985
Likat-İş	10.000	31.12.1984
		31.5.1985
Şeker-İş	25.000	2.1985
Tek Gıda-İş	70.000	1984-85
Tarım-İş	— 3.000	28.2.1985
Basın-İş	1.050	31.12.1985

Çalışma Bakanı giderayak kamuoyuna serbest toplu sözleşme döneminin 1 Ocak 1984'de başlayacağını duyurdu. Öte yandan YHK 1982 yılında sözleşme sürelerini üç yıl olarak saptayarak toplu pazarlık dönemini 1985 ortalarına kadar uzattı.

CEVDET SELVİ
Petrol-İş Genel Başkanı

2822'ye göre kurulacak YHK oluşmuş değil. Eski YHK, 1984 zamlarını belirlemeye çalışıyor. İşçi bildirimi işverenler tarafından kasıtlı olarak geciktiriliyor. Bu konuda bakanlığın hazırlığı da tamam değil. Bu demektir ki, özgür pazarlık düzeni kalmayacak.

Yeni Çalışma Bakanı'nın yeni yasal gerekleri yerine getirmesi gerekiyor. Bu koşullarda bile yetişmek mümkün değilse bir ara çözüm gerekiyor. Bu konuda hazırlıklarımız var.

Sözleşmesiz bir dönem daha geçirme gayreti görülmektedir. Zaman ve yasalar bunu zorunlu kılıyorsa bizim de geçici bir ara formülümüz var:

da işçi temsilcilerinin tazminatsız işten atılmasına yol açacak ve işlevlerini yapamaz duruma getirecektir.

YHK'na katılan işçi temsilcilerinin durumu günaha iştirakten başka bir şey değil. Kurulun çoğunluğu yine atamalarla tayin edilmiş kişiler olacak. Yediye karşı iki işçi temsilcisi. Oyuna başlarken durum baştan belli. İşverenler rolleri gereği, kamu'yu temsil edenler geldikleri yere getirilmeleri gereği bu böyle.. Bu kurulun tarafsız çalışması mümkün değil. Bu fonksiyonu ile bu kurum olmamalı. Bu kurum serbest toplu sözleşme düzenini batıya anlatmakta zorluk çektirecektir.

Yüksek Hakem Kurulu'nun son üç yılda işçi bütçelerinde açtığı yaraların daha da büyümemesi için, içimize sindirmesek de ortaya koyabildiğimiz öneri şudur: YHK'ca üç yıl üzerinden yenilenip 1 Ocak 1984 sonrası yürürlük süresi devam edecek sözleşmelerin ara yıl zamları, 2822 sayılı yasanın geçici 1. maddesinde öngörüldüğü gibi gene YHK tarafından değil, sözleşme taraf işçi-işveren kuruluşları arasında görüşülsün.

Son on yıllarda birlikte gördük ve tesbit ettik ki, yaşanan her buhrandan ekonomik ve sosyal haklarımızla, Demokratik hak ve özgürlüklerimiz farklı konumlara getirilip birine sahip olmak için diğerinden fedakârlık etmemiz istendi. Oysa biz, Demokratik hak ve özgürlüklerimizin, ekonomik ve sosyal haklarımızın korunup geliştirilmesini ve can güvenliğimizi bölünmez bir bütün olarak görüyoruz. Birinin adına diğerinden vazgeçme zorunda kalmayacağımız koşulların yaratılmasını ve yaratılan koşulların kök salıp kalıcı olmasını istiyoruz.

da, yetkili işverenler toplu sözleşme dönemine az zaman kaldığını belirterek, yeni taleplerin 1 Ocak 1984'den sonraki serbest pazarlık döneminde karşılıklı konuşulmasını önermişlerdi. Bu nedenle 1984 ve 1985'e sarkan sözleşmelerin YHK'ca değil, işçi sendikası ile işveren arasındaki görüşmelerle sonuca bağlanmasını istiyoruz.

Bizim işkolunda işverenlerin yarısı bildirimde bulunmadılar.

YHK, kazanılmış olan haklarımızı geri almıştır. Önümüzdeki dönemde haklarımızı geri almak için çaba göstereceğiz.

HASAN TUFAN
Basın-İş İstanbul Şube Başkanı

Yasanın kabuiu tepkilere yolaçtı

Almanların "geri dönüş" teşvik primi onaylandı

Hükümetin görüşünü savunan Çalışma Bakanı Blum.

İşsizlik sorununun yabancılardan kaynaklanmadığını savunan Alman Sendikalar Birliği (DGB), aksini düşünen politikacıları gerçeği saptırmakla suçladı.

İşçilerin geleceği tehlikede

Çelik sanayiinden gidiyor

Almanya'da bunalım doruk noktasında...

2.Dünya Savaşı'nın yıkamadığı dev firmalar, ekonomik bunalımın pençesinde batmamak için çırpınıyor, yardım alabilmek için her kapıyı aşındırıyorlar

BOSCH DIENST

Bayer, Basf ve Hoechst

Almanya "dönüşü özendirme"den kazançlı çıkıyor

EKREM TOS

Yurtlarına dönecek olanlara ödenecek olan dönüş özendirme primlerinin 1983-84 yılı için aşağı yukarı 220 milyon mark kadar tutacağı öngörülüyor. Fakat bu primi benimseyerek yurtlarına dönmüş olacak işçiler için bundan sonra işsizlik ve çocuk parası da ödenmeyecek. Dolayısıyla, bunların toplamı olan 320 milyon marklık Alman ulusal bütcesinde kalmış olacaktır.

Yaşadığımız günlerin göçmenler açısından en can alıcı konusu, Almanya'nın ödeyeceği, "Dönüşü Özendirme Primi"dir. Söz konusu ödemeler planlamasına ilişkin olarak çeşitli gazete ve dergilerde dizi dizi yazılar da çıkıyor. Örneğin, "Der Spiegel" dergisinde çıkan ve "Al işte primin, dön!" başlığını taşıyan yazıdan alınan bazı bölümlerde belirtildiğine göre, şu anda Almanya'da işsiz durumda bulunan göçmenlerin sayısı 300.000'i buluyor ve bunlar arasında 120.000 kişi bizim yurttaşımız. Fakat bu işsiz yurttaşlarımızın dönüş primi istemeğe de hakları bulunmuyor. Onun için, F. Almanya'nın yaptığı öngörülü tasarımlarda, diyelim ki, bu yılın ekim ayından gelecek yılın ekim ayına değin iflas ya da işyerinin kapanması sonucu işsiz kalacak olanlar arasından aşağı yukarı 20.000'inin geri dönmek isteyeceği sanılıyor. Der Spiegel'e göre Almanya'nın nasıl kazançlı çıkacağı ise şöyle özetleniyor: Almanya, işinin kazancını birkaç yönden ölçüp biçmiştir. Yurtlarına dönecek olanlara ödenecek olan dönüş özendirme primlerinin 1983-84 yılı dönemi için aşağı yukarı 220 milyon mark kadar tutacağı öngörülüyor. Fakat bu primi benimseyerek yurtlarına dönmüş olacak işçiler için bundan sonra işsizlik ve çocuk parası da ödenmeyecek. Dolayısıyla, bunların toplamı olan 320 milyon marklık fark Alman ulusal bütçesinde kalmış olacaktır. Hatta bu rakamlara, yurtlarına dönmeleri dolayısıyla ödenmeyecek olan hastalık ve b.g. sosyal ödemeler de eklenince hükümetin kazancının daha fazla olacağı hemen anlaşılmaktadır.

Ayrıca, yabancı işçilerin dönüşlerinde, kendilerinin ödemiş oldukları emeklilik keseneklerini geri almaları durumunda ise 1983-84 yılı döneminde yabancı işçilere 680 milyon mark ölçüsünde bir para ödeneceği de öngörülüyor. Ama uzun erimde düşünülünce emekli sandığının bu kesenekleri alarak yurda dönmüş olan yabancılar çocuk başına da ayrıca 1.500'er mark ödemek istiyor. Buna karşılık, yukardaki irdelemelerde görüldüğü gibi, kendisi kazançlı çıkmaktadır.

Bu parayla geri dönecek olanların durumu nedir; ne olacaktır, diye soran yok... Yine Alman basınındaki yazılarda bu da çeşitli değinmeler biçiminde zaman zaman işlenmektedir. Kısaca gözden geçirelim: Genel olarak, döneceklerin geleceği belirsizdir. Çalışma bakanı, dönüş primi ve ayrıca 10.000 mark dolayındaki emeklilik keseneğini gecikmeksizin alarak geri döneceklerin bu parayla ne isterlerse yapabileceklerini söylüyor. Ama, bunu söylerken, kendi ciddiliğine kuşku düşürüyor. Çünkü, uzmanların da çeşitli nedenlerle belirtmiş oldukları gibi, bu paralar, ancak dönüş için gerekli giderlerini, Türkiye'ye girişlerindeki harcamalarını ve bir de ilk günlerindeki normal gereksinimlerini karşılamağa yeter.

Geri dönenler için tek çıkar yol, kendilerinin bir iş kurmaları olarak gözüküyor. Çünkü, yurtta işsizlik oranı % 20 iken dönüşlerinde bir iş bulmaları olasılığı çok zayıftır. Ama öte yandan, yıllarca uzak kalıp yurda yeniden döndükleri zaman bir iş kurmaları için mutlaka kurulması gereken bazı ilişki olanaklarını da hemen bulamayacaklarından kurdukları bir işi başarıyla yürütmeleri de güçleşmektedir. Kaldı ki, Herr Blum

Federal Almanya meclisinde Sosyal Demokrat Grubunun yabancı işçiler çalışma grubu başkanı Dressler'e göre de Türkiye'ye dönecek işçiler ve aileleri için, kendi yurtlarında ekonomik durum çok ağır olduğundan bu işçiler için gerçek bir dönüş olanağı da aslında yoktur. Yani, para da olsa dönüş çekici değildir. Ama buna karşılık yabancı işçi sayısını kısmak gerekçesiyle Batı Almanya'da arka arkaya önlemler alınıyor.

Yeni yeni gelişmeler içerisinde gördüğümüz önlemlerden birçoğu, insancıl yönleri ile de ürküntü veren girişimlerdir. Örneğin, bundan sonra altı yaşından daha büyük çocukların Almanya'daki ailelerinin yanına getirilmesi yasaklanmağa çalışılıyor. Bonn'da, yabancı işçi dostu, yabancı işçiler sorunuyla görevli hükümet yetkilisi bayan parlamenter Louise Lotte FUNCKE, bu önlemi, "aile düşmanı bir önlem" olarak niteledi. Öte yandan, İçişleri Bakanlığı ise buna yanıtla, Almanya'ya getirdikleri çocuklarını geri göndermemeleri durumunda ya da geri götürmezlerse, ana-babaları da çocuklarıyla birlikte sınırdışı etme hükmünü yasallaştırmağa çaba göstermektedir.

Tüm benzeri alıntılar ve irdelemelerde görüleceği gibi, "Dönüşü Özendirme Primi"ne yazık ki, ne geri dönecek olanlara, ne de dönmeyip orada kalacak olanlara bir yarar sağlayacak nitelikte değildir. Üstelik böylesi uygulamalarla

• Bundan önceki sözleşmede taraf olan sendikalar bir an önce sözleşmeye oturmalıdır.

• Yeni örgütlenilen işyerlerinde % 51 oranı aşıldığı Bölge Çalışma Müdürlüğü tarafından saptanarak sözleşme yapılmalı.

• Ülkemizde % 10'u bulan sendikalar bellidir. Bölge Çalışma Müdürlüğü bunu kısaca saptayabilir. (1)

2822'ye göre işçiler iki sendikaya üye olamayacaklarını bilerek hareket etmektedir. Sendikalar üyelikleri 6 nüsha şeklinde düzenlemektedir. Bu nüshalar gerekli yerlere dağıtılmaktadır. Bakanlık, Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne bu konuda yetki vermelidir.

Bu geçiş yollarını kabul etmemek demek, kasıtlı olarak uzunca bir süre sözleşmesiz işçi çalıştırmak anlamını taşıyacaktır.

İşverenle sendikanın oturup sorunları çözmesini, ekonomik ve idari hakların tesbit edilmesini istiyoruz.

ZAFER BOYAR
Demiryol-İş İstanbul
Şube Başkanı

Enflasyon karşısında işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarını koruyabilmesinin etkin bir aracı olan toplu sözleşme düzeninin YHK eliyle sürdürüldüğü üç yıl işçiler için ızdıraplı bir dönemdir. Bu kurul, ele alıp yenilediği sözleşmelerin bir çoğunda işçinin aşını küçültmüş, satın alma gücünü sadece bizim değil, işverenlerin de kabul edip raporlarında koydukları rakamlarla % 44.6 geriletmiş, hiç bir şekilde ideolojik yoruma girmeyecek ve yılların uğraşısıyla sözleşmelere konulmuş hakları sözleşmelerden çıkartarak sendikal etkinliği ve iş güvencesini, sadece günde değil gelecekte de zaafa uğratıcı bir politikanın takipçisi olmuştur.

Bu arada kurul, kendi görev sürelerini aşan sözleşmeleri bağlama gayreti içine girmiş, özellikle 1982 yılı içinde yenilediği sözleşmelerin % 80'ini üç yıl üzerinden bağlayarak yüzbinlerce işçi ve ailesinin geleceğini ipotek altına almıştır. Tabloda görüldüğü gibi 1985'lere kadar sarkan sözleşme bitim tarihleri ile amaçladıkları şuydu: Gelecek hükümete zaman kazandırmak, onu işçi alacakları ve sorunları ile karşı karşıya bırakmamak.

Toplu sözleşme düzenine müdahale edilmemesi istenir. YHK etkileyici kurumlardan biridir. Yapısı ve özellikle grevin yasaklandığı yerlerde işleyişi daha çok önem kazanıyor. Tayinle gelen kamu işverenleri anlaşmaktan çok anlaşmamayı tercih edeceklerdir. Yeni grev ve lokavt yasası şehiriçi ulaşımında (Banliyö) grevi kaldırdı. Son çıkan yasalar, temsilcinin görevi toplu sözleşme dönemiyle birlikte biter diyor. Bu

YENER KAYA
Deri-İş Genel Başkanı

1983 zamları enflasyonun gerisinde kaldığı için, YHK'dan zam talebinde bulunduğumuz-

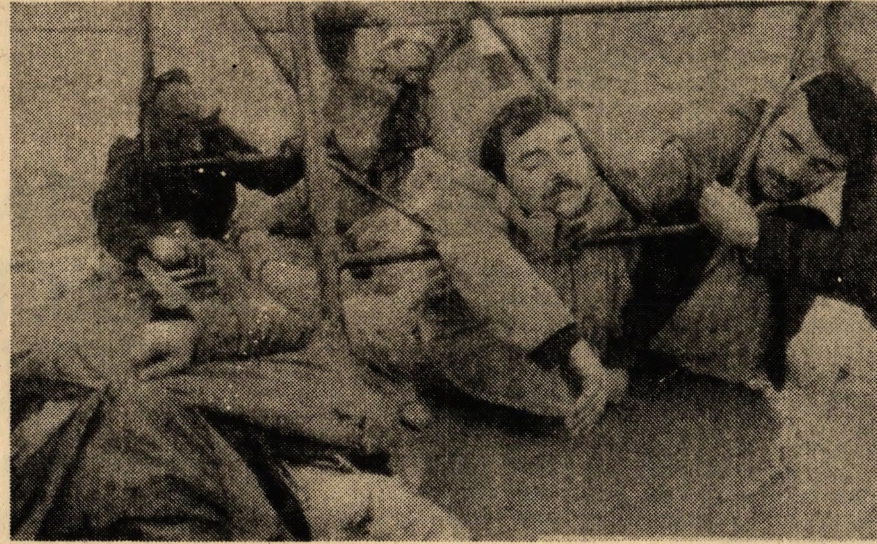
Kazınılmış ekonomik haklarımız geriye gitti. Değişik adlar altında alınan ikramiyeler ortadan kalktı. Temsilci ve sendika yöneticilerinin (amatör) sendikal hizmetler için aldıkları izinler azaltıldı. Disiplin kurullarında işverenler tek başına karar alabilir hale getirilmiştir. Bu kurullarda işçi temsilcilerinin de bulunmasını istiyoruz. Yeni yasalar karşısında, işçi temsilcilerinin önüne bir sürü zorluklar çıkıyor.

Bürokratik engeller ortadan kaldırılarak, yetkiler bir an önce sendikalara verilmeli. İşverenlerin işçi bildirimi hızlandırılmalı. Toplu pazarlık sisteminde, hükümet ücret politikasını daha önceden belirleyerek tavır almamalı, pazarlık sendika ve işveren arasında geçmeli.

2822 sayılı toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt yasası'nın toplu pazarlıkla ilgili maddeleri yeniden gözden geçirilmeli, çağdaş anlayışla serbest pazarlık yapılmalı.

(1) Sendikalar toplu iş sözleşmelerinde taraf olabilmek için bulundukları iş kolundaki SSK'lı işçilerin en az % 10'unu temsil etmeleri ve örgütlendikleri işyerlerinde % 50 çoğunluğu aşmaları gerekiyor.

NELER OLUYOR NELER?

"Katil elektrik"

Bol fotoromanlı gazeteleri dikkatlice izleme alışkanlığınız varsa alışılmış birkaç başlığı anımsarsınız. Örneğin;

Kocasının kendisini dövmesine dayanamayan A.C intihar mı etti.
Başlık hazır:
GÜZEL A.C YAŞAMINA KENDİ ELİYLE SON VERDİ
B.B kendisine baskı yapan üvey ağabeyini mi öldürdü. Başlık hazır:
GÜZEL B.B İDAMDAN DÖNDÜ
Küçük Ali mahallesindeki inşaatta oyun oynarken yirmi metreden aşağı düşüp öldü mü? Başlık hazır:
KATİL İNŞAAT
Bilim adamları araştırmışlar, pazartesi'leri daha çok işkazası oluyormuş. Bizimkiler tutuyor başlık atıyor:
PAZARTESİ TEHLİKESİ

Şeytan diyor ki, bu başlıkları atan yazarımızın başına iş çıkışı yandaki inşaattan bir kalas düşse (Sesi çıkacak kadar yaşadığını varsaysak) kalasa dönüp: **KATİL KALAS** diyebilir mi? Hele günlerden pazartesi ise n'olacak? Boşver **PAZARTESİ TEHLİKESİ** diyip yoluna devam mı edecek. Ya da olur böyle şöyler **GÖRÜNMEZ KAZA** mı diyecek?

Tüm bunlar aklımıza nereden geldi? D.D.Y. Genel Müdürü, elektrik hatlarının bakımı sırasında, taşıdıkları merdivenle 6 bin voltluk enerji yüklü tellere takılarak can veren beş işçinin arkasından şöyle demiş:

"Çok üzücü bir olay. **GÖRÜNMEZ KAZA.**"

Bir yanda bol taziyet dilekleri, fedekâr işçiler sözleri, öte yanda her iki saatte bir yitirdiğimiz işçiler..

Biz gerçek **KATİL**'in kimler olduğunu biliyor, işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının kötülüğünün **GÖRÜNÜR** olduğuna ve emekten yana olanların birliği gerçekleşirse geleceğin **GÜZEL** olacağına inanıyoruz.

için emekli aylığı ödeme zorunluluğundan kurtulacağı; böylece en az 2.5 milyar mark kazanç sağlayacağı da belirtiliyor. Yani, ödemenin dört katı kazanç sağlamış olacaktır.

Elbette, bildiğiniz gibi "Dönüşü Özendirme Primi" adı altında Almanya ancak 10.500 mark, da Ankara da kaldıktan sonra yaptığı açıklamalarda, Ankara görüşmeleri sırasında Türk partnerlerinin gerçi dönüş primini az bulduklarını söylediklerini, fakat aslında f. Almanya'daki Türkiyeli işçilerin geri dönmelerini pek de istemediklerini hissettirdiklerini belirtmişti.

yabancı düşmanlığının daha da körüklendiği bir gerçektir.

İşçilerimizin de üzerinde sözü ve onayı bulunan daha gerçekçi, daha usçu kararlar alınması umudunda ve dileğindeyiz.

Yeni Devlet Tahvilleri üstüne

NURİ KARACAN

24 Ocak zihniyetine göre özel kesim önceliklidir, ekonomideki sınırlı fonların da öncelikle özel kesime tahsisi gerekmektedir. Halbuki, şimdi devlet, giderleriyle gelirlerini denkleştirmek için borçlanmak, borçlanmak için de özel kesimle rekabet etmek zorunda kalmakta, bankaların ikramiye vermesini önlerken kendisi fon toplayabilmek için ikramiyeli tahviller çıkarmaktadır.

Gazete ilânları ve Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanan "Aylık Ekonomik Göstergeler" bülteni, Maliye Bakanlığı tarafından üç tertip hâlinde satışa çıkarılan son elli milyar liralık devlet tahvili ile birlikte 1983 yılı yurt içi devlet borçlarının 222 milyar liraya yükselmekte olduğunu gösteriyor. Bu yazının amacı, bu olguyu ve bunun doğurabileceği sonuçları değerlendirmektir.

İzlenmekte olar 24 Ocak istikrar politikası ve liberal dünya görüşü çok büyük ölçüde Friedman modeli kalıplara göre şekillenmiştir. Bu görüşün devlet bütçesi ve bütçe denkliği ile ilgili uzantısı şöyle özetlenebilir: "Maliye politikasını kesinlikle bir yana bırakın. Devlet bütçesini,kamu kesimini sınırlı tutacak ve bireysel özgürlüğü azamileştirecek düşük bir düzeyde dengede tutun."

Gerçekten de, Türkiye'de 1978 yılından bu yana, bütçe sonu ödenekleri itibariyle devlet bütçesi sabit fiyatlarla sürekli bir düşüş gösterdiği gibi (1968 yılı fiyatlarıyla 1978'de 75.1 milyar TL, 1979'da 72.1 milyar TL, 1980'de 63.5 milyar TL, 1981'de 61.4 milyar TL, 1982'de 49.4 milyar TL), faktör fiyatlarıya gayri safi yurtiçi hasılanın bir yüzdesi olarak da sürekli bir düşüş göstermiştir. 1978'de yüzde 39, 1979'da yüzde 37, 1980'de yüzde 33, 1981'de yüzde 30, 1982'de yüzde 24. Uluslararası Para Fonu, 24 Ocak 1980'den bu yana, Türkiye'ye devlet bütçesinin hacmi hakkında hiç bir serzenişte bulunamaz.

Acaba bütçe denkliği konusunda da aynı derecede sevimli olduk mu? İhraç edilen devlet tahvilleri (kamu borçları, ya da bütçe açıkları) 1978'de 35.5 milyar Türk lirası, 1979'da 35.8 milyar TL, 1980'de 75.8 milyar TL, 1981'de 135 milyar TL, 1982'de 74.7 milyar TL olmuştur. Bütçe sonu ödenekleri itibariyle bütçe açığı 1978'de yüzde 4 olmuştur. 1983'deki sıçrama da gözönüne alınırsa bütçe denkliği konusunda aynı başarıyı gösteremediğimiz açıktır. Acaba niçin düşük seviyeli bir bütçeyi bile denk tutamıyoruz. Ve Uluslararası Para Fonu'nun canını sıkıyoruz.

Bütçenin denk olması için devletin normal gelirleriyle (vergilerle) devlet giderlerinin birbirine eşit olması gerekir. Hep bütçe açığı ile karşılaşıyorsak, niçin yeteri kadar vergi toplayamadığımızı, ya da niçin normal yollarla elde ettiğimiz gelirden fazlasını harcamak zorunda kaldığımızı araştırmamız gerekir. İşçi ve memur vergi kaçıramayacağına göre, asıl vergi ödeme gücüne sahip ve beyanname usulüyle vergi ödeyen yüksek gelirlilerin yeterli vergi ödemediği sonucuna varılabilir. Devletin harcamalarını yeteri kadar kısamamasının sebebi ise, ihracata pirim vermek, iflas eden firmaları devletleştirmek için fon bulmak, sanayici için alt yapı tesisleri yapmak... zorunda kalmasıdır.

Ama bütçe açık verdiği sürece de 24 Ocak istikrar paketi tutarlılığını yitirmektedir. Çünkü 24 Ocak zihniyetine göre özel kesim önceliklidir, ekonomideki sınırlı fonların da öncelikle özel kesime tahsisigerekmektedir. Halbuki, şimdi devlet, giderleriyle gelirlerini denkleştirmek için borçlanmak, borçlanmak için de özel kesimle rekabet etmek zorunda kalmakta, bankaların ikramiye vermesini önlerken kendisi fon toplayabilmek için ikramiyeli tahviller çıkarmaktadır.

Çıkarılan 50 milyar lira değerindeki devlet tahvilinin tümünü halkın satınalma olasılığı nedir? Bir yıllık mevduat için düşünülen taban faizin net yüzde 40 olacağının açıklandığı dönemde üç yıl vadeli yüzde 30 net faizli, dönem sonu ödemeli tahvillerin satılma olasılığı çok düşüktür. Değişken faizli tahviller ise yeterli açıklıktan yoksundur. Bütün bankaların belli bir faiz haddinde anlaşması söz konusu olmadığına göre, bu tahvillerin "faizleri dönem sonrasında bankalarca bir yıl vadeli tasarruf mevduatına uygulanan net faiz oranının bir puan altında tespit ve ilan edilecek faiz oranı üzerinden ödenecektir" açıklaması belirsizlikten başka bir şey getirmemektedir. Bunun sonucu olarak da 21 Kasım'da satışına başlanan bu tahviller ilgi çekmemiştir.

Bu tahvillerin halka satılamaması halinde yapılacak şey Merkez Bankası'na plase edilmesidir. Fakat bu halde maliye politikası para politikasını da peşinden sürükleyecek ve para arzı artacaktır. Enflasyonu önlemek için baş vurulan bir dizi önlemin sonunda, enflasyonu körükleyecek bir mekanizma haline dönüşmesi açık bir çelişkidir. Her devlet borcu, elinde tahvil bulunduranlar ile bu tahvillerin faizi için vergi ödeyecek olanlar aynı kişiler olmadığı sürece, gelir bölüşümündeki eşitsizliği artırıcı bir etki yaratmaktadır. Yine, her devlet borcu artışı yeni devlet tahvili satın alanları servetinin arttığı yolunda psikolojik bir tutuma soktuğu için toplam harcamaların artmasına yol açabilir. Borçlanılan miktarla halkın yaygın ihtiyacını karşılayacak yatırımlar yapılmadıkça istenmeyen etkiler daha belirgin hale gelir. Şurası muhakkak ki, yakından bakılmadıkça, sistemin işleyişi beklenenden çok fazla çelişkiyi gizlemektedir.

Dolara bağlı ikinci Liramız: Akaryakıt

Somut Ekonomi Servisi

İki hafta önce akaryakıta beklenen zam yapıldı. Son "fiyat ayarlaması"ndan dört ay sonra yapılan zamda fiyatlar, yüzde 14-16 oranında artırıldı. Şimdi sırada petrolün temel veya yan girdi olması nedeniyle diğer mallara yapılacak zamlar var.

Petrolün uluslararası piyasalarında alışveriş dolarla yapılıyor. Son dönemde petrolün uluslararası fiyatında artış olmamasına rağmen ülkemizde fiyatının artması, doların Türk Lirası karşısında değer kazanmasından doğuyor. Doların değer kazanmasının bir nedeni ülkemizdeki enflasyon oranının yüksekliği ise, ülkemiz ekonomisine doğrudan bağlı olmayan diğer nedeni de ABD Dolarının dünya ekonomisindeki yeri nedeniyle değer kazanmasıdır. Bundan dolayı Doların kazandığı değer oranında akaryakıtın iç fiyatlarına yansıması kaçınılmazdır. Fakat A. Başer Kafaoğlu'nun yaptığı hesaba göre yapılan zam oranını Dolardaki değer artışı ile açıklamak olanaksızdır. Dolardaki değer artışı son zamdan zam gününe kadar tonda 7000 TL. fark yapmışken, bugün yapılan zam tonda 10.000 - 17.000 TL. arasındadır. Kafaoğlu açıklamasında bunun rafineri, bayi ve satış fiyatına giren vergileri arttıracağını belirtiyor

Zam oranının gereğinden yüksek tutulmasında düşünce şu olmalı: Dolar her gün değer kazandığına ve Türk Lirasının değeri her gün ayarlandığına göre, tespit edilen zam o günkü Dolar kurundan değil, beklenen kurdan yapılmalı. Böylece hazinenin değer kaybı önlenir. Bu görüşün kendi içinde haklılığı vardır. Fakat genel olarak ekonomide ve çeşitli kesimlerde sorunlara yol açar. Birincisi; zam oranının gereğinden yüksek tutulması, bayilerin ve hazinenin haksız kazanç sağlaması, tüketicilerin gelir kaybetmesi demektir. İkincisi; bu zamdan sonra üretim ve taşımacılık, dolayısıyla gelecek türev zamlar olması gerekenden daha yüksek olur. Bu durum da haksız kazanç ve kayıplara yol açar. Sonuçta enflasyon ekonomik zorunluluk dışında körüklenir. Enflasyon - akaryakıt fiyatları arasındaki ilişkide belirleyicilik akaryakıt fiyatlarına kayar.

Buyrun bekâr evine

NERGİS TEKİN

Müzik, gürültü ve hararetli tartışmaların sesinden, çoğunlukla bekârların oturduğunu ilk bakışta tahmin ettiğimiz bir apartmandayız. Yoo, yanlış anlamayın, kimseyi kötülemek niyetinde değiliz. Biz gençlerin toplu yaşama anlayışı konusundaki düşüncelerinin farklılığı, toplu yaşama konusundaki deneyimsizliğimizle birleştirince ev sahiplerinin tutumlarını etkilemiyor değil herhalde.

Neyse bunları bir yana bırakıp, bir grup mühendis arkadaşın birlikte kaldığı dairenin zilini çalıyoruz. Kapı açıldığında yemek, sigara vs. gibi kokuların birbirine karıştığı bir hava arkadaştan önce "merhaba" diyor bize. İçeri girip evdeki arkadaşlarla selamıaştıktan sonra bir divanın üzerine oturuyoruz. Konuştuğumda sesimin şiddeti beni bile ürkütüyor. Çevreye baktığımda bunun nedenini kolayca anlıyorum. Büyükçe bir odada 6 parça eşya. Kapının solunda, yerde arkadaşlarca imal edilmiş bir elektrik ocağı, yerde küçük bir kilim, iki divan, bir masa, divanın altında üzeri bir karış toz bağlamış bir bavul, şarap şişelerinden destek alan bir kitaplık, arkadaşın telaşla kaldırdığı 2 çift çorap gözümüze ilişiyor.

4 bardak, 2 küçük kavonoz, 2 çay kaşığıyla çay dağıtan arkadaşın gelmesiyle birlikte gözlerimizi odadan ayırmak zorunda kalıyoruz. Dikkatimizin yön değiştirmesi, arkadaşların oldukça hoşuna gidiyor. Çaylarla birlikte tüttürülen sigaralarla söyleşi başlıyor. Okul durumu, YÖK, dersler, gazetecilik, SOMUT derken söyleşi koyulaşıyor. Bu güzel söyleşi biraz sonra sigara dumanının fazlalığını, evdeki kokuyu, yeterince demini almamış çayın buruk tadını unutturuveriyor. O an sanki evdeki yeterince olumlu olmayan koşullara nasıl katlandıklarını anlar gibi oluyorsunuz.

İlk soru evin düzensizliği, tozluluğu üzerine oluyor. Bir arkadaş zamanlarının olmadığından, sınav dönemleri çok sıkıştıklarından ve işler birikince de yapmanın zorlaştığından söz ediyor. Diğer bir arkadaş hemen atılıyor söze "doğru değil, tek kelime ile alışkanlığımız yok. Temizliği zamanında yapmıyor, birikince de "niye temizleyelim canım, nasıl olsa yine kirlenecek" diyoruz. Hemen diğer arkadaş atılıyor söze, "konuklarımız eve gelince nasıl temizleniyor ama", bir diğeri "acaba bekar kızların evi nasıl?" diyor.

Anlaşılıyor ki bazı işlerin kız, bazı işlerin ise erkek işi diye ayrıldığı, cinsiyete dayalı işbölümünün geliştiği, annelerin evde erkek çocuklarına hiçbir evişi yaptırmadığı, yapanlarınsa çevre tarafından "kız gibi oğlan" diye adlandırıldığı ataerkil bir yapılanmanın olduğu geliyor aklımıza. Temizlik ve düzenlilik sorunlarını kendi çocuklarını yetiştirirken çok iyi bulaşık çamaşır yıkamayı öğreterek uzun vadede mi yoksa alışkanlıkların zorda olsa değiştirilebileceği görüşüyle kısa vadede mi çözeceklerini bilemiyoruz.

Arkadaşların sarıya yakın yüz renklerinden, ince yapılarından anlıyoruz ki temizlik kadar önemli bir başka sorunları daha var. Yemek çeşitlerinden söz açıyoruz hemen. "15 dakikada hazırlanabilen yemek türleri konusunda çok yetenekliyiz, birçok ev kadını bilmez bizim bildiğimizi yumurta, kızartma çeşitlerini. Bu ikisini et, salam ekmek, peynir ekmek (mevsimine göre yanına üzüm, karpuz, çay) izler."

Geleceğin mühendisleri olacak gençlerimizin böyle iyi (!) yaşam koşulları içinde okulu neden dört yılda tamamlayamadıklarını, bölümlerini iyi ders notlarıyla bitiremediklerini anlayamıyoruz.

"Ders" diyor bir başka arkadaş, "ders çalışmak biraz sorun, neden mi? Nedeni de çözümü de basit. Eğer komple matematiği gürültü içinde çözebiliyorsanız, masada fazla yayılmadan çalışabiliyorsanız, evdeki 2 odada da soba yakabiliyorsanız, mimarlık öğrencilerini yanınıza almıyorsanız, canınız da çalışmak istiyorsa sorun değil."

Mimarlık öğrencilerine özel bir antipatileri mi var diye düşünürken, yanlış anlaşılmayı engellemek üzere ekliyor, "Onlar saatlerce, gece yarısına kadar proje çizer çalışırlar, bu da ışığın geç saate kadar açık, odanın sıcak, sesin fazla ve sigara dumanının bol olması demektir de ondan. Ayrıca sabah laboratuvara yetişmek zorundayız."

Peki mimarlık öğrencileri bir yana, sizin aranızdaki uyum, nasıl? Birlikte yaşamak anlaşmak filan. "En büyük sorun bu işte 18-19 yaşına kadar sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan farklı ailelerden, çevrelerden geliyorsunuz, mizaçlarınız farklı ve 4-5 senelik bir dönem için ortaklık kuruyorsunuz. O kadar basit bir ortaklık da değil. Bir çeşit evlilik, her gün birbirinizin bilinmedik bir yanıyla karşılaşıyorsunuz, sıkıntıları, başarısızlıkların kırıklıklarını, geçim sorununu, duygusal yaşamlarımızdaki aksaklıkları çoğu kez birlikte çözmek zorunda kalıyoruz. Bu da özveri, hoşgörü ve yardımlaşma üçlüsünü kullanmamıza bağlı." Bir diğer arkadaş "Her zaman böyle gitmiyor, bir bakıyorsunuz küçücük şeyler büyük devlet sorunları haline gelmiş, içinden çıkamayıncada dargınlıkla, kavgayla çözüvermişiz sorunu."

Sorunlarla, söyleşinin tatlılığı ile akıp giden saat gitme zamanımızı anımsatıyor bizlere. İzin isteyerek ayrılıyoruz arkadaşların deyimiyle - bu tipik bekar evinden.

Tüm bu güçlüklere, sıkıntılara rağmen hem çalışarak, hem okuyarak, hem de kendi bakımlarını sürdürerek "mühendis" çıkmaya çalışan arkadaşların çabaları, her şeye rağmen kutlanmaya değer geldi bizlere ya sizlere?

Basın-Üniversite işbirliğine örnek

Somut Araştırma Grubu'yla, Basın Yayın Yüksek Okulu (BYYO) Araştırma Grubu işbirliği yapma kararı aldı.

Her iki grubun da gençlikle ilgili konularda çalışacakları bildirildi.

Öte yandan BYYO öğrencilerinin amatör bir film çalışması gerçekleştirdikleri belirtildi. Yönetmenliğini okul öğrencilerinden Kadir Ruşen

NEDEN?..

- D.G.S.A. Heykel Bölümüne, bölüm açıldığından bu yana kadın öğretim üyesi alınmıyor!
- Türkiye'deki tüm ölümlerin yüzde 51'ini bebek ve çocuk yaştaki ölümler oluşturuyor. Bu oran gelişmiş ülkelerde yüzde 1.5!
- Ceza ile hüküm giymiş gençlerin yüzde 87'sini 15-18 yaş arası gençler oluşturuyor.
- Türkiye'de günlük hayvansal protein gereksinmesini karşılayabilen genç oranı yüzde 20!

Yeni "Rock" kuşağının temsilcisi:

Peter Gabriel

TOZAN ALKAN

Peter Gabriel müzik dünyasına 1969 yılında **Genesis** topluluğuyla ilk çıkışını yaptı. Bu yıllarda rock müziği bir geçiş dönemini yaşıyordu. **Beatles** topluluğu ayrılmak üzereydi. **Bob Dylan** bir duraklama sürecini yaşıyordu. **Rolling Stones** topluluğu, topluluk arkadaşları Brian Jones'i yitirmişti. Yeni topluluklar ise çok yetersizdi. Kısacası 1970'li yıllarda rock müziği ölmek üzereydi. İşte bu dönemlerde "rock müziğinde aşama" diye nitelendirildi Genesis'in çalışmaları. Yeni biçimler, yeni söyleyişler aramaları, varolanları incelikle işleyişleri, müzik aletlerini becerili kullanımları, armoni bilgileri... İşte bunlar yarattı Genesis'i. **Pink Floyd**'u ilk benimseyen ülke olan Fransa, bu topluluğu da benimseyen ilk ülke oldu. Çok geçmeden tüm Avrupada ve daha sonra Amerika'da topluluk kendini kabul ettirdi. Ve müziği "Thêtrale" boyutlar getiren, topluluğun iskeleti olan Peter Gabriel 1975 yılında, **"The Lamb Lies down on Broadway"** isimli **"double-album"**'den sonra, Genesis'in doruk noktada olduğu bir dönemde topluluktan ayrılışını açıkladı. Topluluğun devleşmesi, yaratıcılığın engeli olmuştu ona göre. Bir yıl şarkı sözü yazarak ve kendi deyişiyle "çocuk yaparak" geçiren Peter Gabriel daha sonraki yıllarda şarkıları ve ritmleri inceledi, yeni toplulukları tanıttı, ve kültür sentezine varmaya çalıştı. 1982 yılında bir konser için yeniden Genesis'e katılan Gabriel, yüzbinlerce izleyici önünde başarılı bir sanatçı olduğunu bir kez daha kanıtladı. Üç aylık dünya turnesinden sonra şimdi yeniden Fransa'da. Aşağıdaki yazı Alain Wais'in Le Monde gazetesinde, Peter Gabriel ile yaptığı söyleşinin bir özetidir.

"Rock müziği dışa dönük bir bakış açısına sahiptir. "Açgözlü" bir kültürdür. Fakat bu, başka kültürlerden yararlanmak isteyen her kültüre özgüdür. Örnek olarak Picasso'yu alabiliriz. 20'li yıllarda Picasso Afrika maskeleri sergisini gördükten sonra **"Les Demoiselles d'Avignon"** isimli yapıtını yaratmıştır. Bununla birlikte bu, Afrika sanatı demek değildi. Yalnızca, onun etkisiyle doğan bir bileşimdi. Bu müzikte de değişmez. Bir etkileşim olayıdır. Afrika'da, Endonezya'da olduğu gibi, bugün müzisyenler geleneksel müziklerini kuşatan **"soul"** ve **"disco"** müzikleri etkisindeler. Kozmopolit ortaklık da diyebiliriz buna. Kozmopolit ortaklıklar aslına uygundur. Kökeninde rock müziği bir zenci müziğidir. Diğer müzisyenler önce "zenci müzisyenler gibi" yapmakla başladılar işe. Fakat zamanla daha değişik yerlere vardılar. Bu bir melezleşme olayıdır ve melez müziktir ortaya çıkan. Bir diğer örnek **"reggae"**. Yıllar önce ortaya çıktı bu müzik türü. Yeni bir biçimdi. Yavaş yavaş batı müziği ile bir etkileşim içerisine girdi. Bugün, **Police** ya da **Men at Work** gibi topluluklar bu etkileşimin ürünleri. Fakat artık çalışmaları "raggae" diye nitelendirilemez Rock müziği, Afrika müziğini olduğu gibi, "reggae"'i de özümledi. Yarın yepyeni bir rock da bulabilirsiniz karşınızda. Çünkü etkileşim durdurulamaz.

Çağdaşlık konusuna gelince, çağdaşlık bir görünüm değildir. Yani beste temeldir. Müzik aleti yalnızca bir araçtır. Fakat eğer bu alet ilkel ve doğala çok yakın ise eylem alanı o dere-

Peter Gabriel'in 1982 yılında çıkan albümdeki "The Rhythm of the Heat" (sıcağın ritmi) isimli parçanın çevirisi...

SICAĞIN RİTMİ

Pencereden bakarak
Kızıl toz bulutunu görüyorum, aydınlık
Kızıl kayaların tepesine
Mızrağınla gölgeni dik.

Toprak burada güçlü
ayağımın altında,
kan ile besleniyor,
kan ile, sıcak ile

rhythm altımda benim,
sıcağın ritmi
ritim çevremde benim
ritim egemen bana
ritim içimde benim
ritim sahip ruhuma.

Sıcağın ritmi
Sıcağın ritmi
Sıcağın ritmi
Sıcağın ritmi

Ovanın karşısında
Yüksekçe bir tepede
içindeyiz,
ateş dansı çemberinin.
Palmiyeler karşısında solúyoruz
tükürüp ellerimize,
ve uzanıp
güneşi tutuyoruz.

Yarı bilinçli, kararsız
toz bulutlarıyla yağdım.
Ruh giriyor içime,
kendimi güvene bıraktım.

Kır, parçala radyoyu,
dıştan gelen sese yok yer,
günü bölemeyen saati de
parçalayıver.
Yok et ruhları alıp götüremeyen
fotoğraf makinesini.

ritm çevremde benim
ritim egemen bana
ritim benim içimde
ritim sahip ruhuma.

Çeviren: Tozan ALKAN

nıyorum ki ilerde bilgisayar müzik aletlerine yeni bir ruh kazandıracak. Örneğin ben şu sıra **"Fairlight"** isimli bir bilgisayarla çalışıyorum. Bu araç "doğal şarkılar" diye nitelendirdiğimiz fabrika gürültülerinden, dükkan, mağaza vb. lerdeki konuşmalardan, seslerden ezgi ve ritmleri şarkı oluşturmak için bir klavyede topluyor. Bu araç şimdilik oldukça pahalı. Fakat ilerde yerli araçlarla aynı sonuçlar elde edilecek. Ve elbet böylece her isteyen müzisyen olabileceği için bir kargaşaya yolaçabileceği gibi bu çağdaş bileşim birçok yeniliklere de önayak olacak. Ancak bu geleneksel müzik aletleriyle yenilik yaratılamaz anlamına gelmez. Yeni konular yeni müzik aletlerini gerektirmiyorsa yapılır. En güzel örnek de bence, zamanın en ilginç bestecilerinden biri olan Steve Reich'dir. **Steve Reich** çok sayıda vurmalı çalgıyı ve Afrika ve Endonezya çalgılarını kullanarak beste ya-

"Kökeninde rock müziği bir zenci müziğidir. Diğer müzisyenler önce "zenci müzisyenler gibi yapmak"la başladılar işe. Fakat zamanla daha değişik yerlere vardılar. Bu bir melezleşme olayıdır ve melez müziktir ortaya çıkan."

Bunlar dengeyi sağlıyor. Çağdaş müzik aletlerinin ve ilkel ritmlerin bileşimini gerçekleştirmek gerek.

Yeni topluluklar hakkında da şunu söylemekte yarar var. Bugün sorun toplulukların erken çıkış yapmalarından ve başarıya çok çabuk ulaşma istemlerinden kaynaklanıyor. Bir topluluk kurulduğunda ortak amaç genellikle hemen dinleyici karşısına çıkabilmek ve çabucak başarıya ulaşabilmek oluyor. Oysa bu bir süreç işidir. Bu süreç hızlandırılırsa topluluğun kalıcılığı sağlanamaz ve birliktelik anlamını yitirir. 60'lı yıllarda küçük kulüplerde turneye çıkılan bir yetişme dönemi, bir çıraklık dönemi vardı. Bu dönem, anlaşmaya, birleşmeye ve sağlıklı bir topluluk oluşturmaya yardımcı oluyordu. Bugün böyle bir eksiklik yaşanıyor.

Son olarak şunu söylemek isterim: Bu müzik türünün önemini çok abartmak gereksiz. Rock müziği bir öncü değil, bir etkidir. Bu nedenle verebileceğinden çok fazla şey beklemek boşuna olur. **Bob Dylan** gibi müzisyenler bi-

ce azalacaktır. Şarkılar mekaniktir, soğuktur, serttir. Onlardan, sanatsal imgelerden başka birşey elde edilemez. Bugün biz müzik aletlerini kendimizi daha iyi anlamamızı ve anlatmamızı sağlayacak biçimde yaratıyoruz. Bu nedenlerden ötürü çağdaş müzik aletleri önemli. İna-

pıyor. Kendi kültürünün süzgecinden geçirdiği bu etkilerden yeni biçimler yaratıyor. Tarihsel bir perspektifle çalışıyor da diyebiliriz.

Afrika müziğinden ben de etkilendim. Fakat batı Rock'ını **Sunny Ade** gibi çalmayı denemedim. Onların yeniliklerinden yararlanıyorum.

bu sınırlı bir alandır. Kimi kez hippilerde ve punkçulardaolduğu gibi yaşam biçimi ve hatta belirli ideolojiler de müziğin öğesi olabilir. Bunlar yönlendiricidir, coşku uyandırır. Fakat bilinçleri değiştirebilmek kuşkusuz bir rock parçasından daha fazla şeyi gerektirir."

ve Ertuğrul Balıkçıoğlu'nun yaptığı filmin senaryosu da, Kadir Ruşen ve İTÜ öğrencisi Hüseyin Even'e ait. BYYO öğrencilerinin rol aldığı ve 17 dakika süren film BYYO'dan diploma alan bir öğrencinin umutlarını ve sonuçta oluşan kaygılarını konu alıyor.

● Liseyi bitirmiş gençler arasında yapılan bir araştırmada çocuğun oluşması, doğum biçimi ve kadınların ay hallerine ilişkin sorulardaki doğru yanıt oranı, erkek öğrencilerde yüzde 22, kız öğrencilerde yüzde 12!

HAFTANIN MEKTUBU

Bir imza gününün ardından

"Kitap gibi konuşmak",tutupdafalancanıntümcesini filanca konuşmada kendinin etmek değildir okumak. Okumak, okuru gündelik yaşamın dışına çeker. Başka yaşamlarduygular davranış biçimleri bulunur orada.

Salt kitap mı okunur? Makaleler, şiirler, deneme ve incelemeler... Hergün aldığımız bir gazetede bir köşe vardır ki severek okuruz yazılanları. Düşündüğümüz ama kitlelere iletemediğimiz görüşler, yazarın kıvrak kaleminden çıkıp, o köşede seslenir herkese. Yazarla kendimizi özdeşleştirir ve yazara içimizden bir insan, bir dost gözüyle bakarız. Yüzünü yalnızca kitabının arka kapağındaki fotoğrafta veya bir gazete haberinin üstünde silik, uzak bir resimde görmüşüzdür. Bazen hatırlamayız bile. İçimizdeki yere düşünceleri ve adı yerleşmiştir.

Makaleyi ya da kitabı bırakır, bir an onunla karşılaşmayı düşleriz. "Böyle demişsiniz ama...", "Çok doğru, size katılıyorum..." Bu konuşmaları yapma olanağı çok azdır, sıradan biri iseniz. Bir imza günüdür tek çözüm belki de.

Okurun amacı tanıdıklara kitabın yazar tarafından imzalanan sayfasını "Bak, benim neyim var?"dercesine göstermek değildir.İmzası olsa da olmasa da,yazarın düşünceleri sevilmiş, gönüllü savunusu yüklenilmiştir. İmza günü, kişiliği yazılarıyla belirlenmiş insanı yakından görmek, konuşmak, bir-iki konuda fikrini almak ve onu daha çok yüreklendirmektir. Bir de yanılmadığının gururunu duymak!

Yapıtı okumak, yazarın imzasını almaktan önce gelir okur için. Bir imza gününde, kitabını edindi diye yazardan 'Aferin' almak değildir amaç.

Bir imza gününe gittim. Dört kişi o gün, okurları için kitaplarını imzalayacaktı. Hava rüzgarlı, soğuk, yağmur çiseliyor. Üşüyorum ama içimdeki ürperti daha çok saygı duyduğum insanları birarada görecek olmamdan. Otobüste dudaklarımı kemiriyorum. Ne dersem onlara duyduklarımı tam olarak aktarabilirim? Coşku duydum yapıtlarından. Bunu bilmek hakları, ama bilmek istiyorlar mı?

İçeri giriyorum. Duvarlarda kitap kapaklarından tanış resimlerin ilk halleri. Suluboya çalışılmış, altlarında yapanların adları. Vakit kazanmak için seyrediyorum onları. Sonra yan gözle karşıdaki, büyük masanın ardındaki insanlara bakıyorum. Arasıra bir okur geliyor, imza alıp uzaklaşıyor. Çoğu öğrenci,genç insanlar. Ümitli, heyecanlı, çekingenler. Cesaret! Elimde kitaplar yaklaşıyorum. Çok kısa bir an duraklıyorum. Karşımdaki tablo ilginç. Herbirinin önünde adları yazılı küçük kartonlar var. İçki bardakları, kuru yemişler. Söyleşiyorlar. Uzatıyorum içlerinden birine kitabı. Diğerleri kayıtsız. "Kime imzalıyorum?" diyor. Adımı söylüyorum. İmzalayıp uzatıyor elime kitabı, kaldığı yerden sürdürüyor söyleşisini. Sayın gazeteci-yazarın yeri daha bir ayrı. Akşam yemeklerinde babamla konuşuyoruz onu. Aramızdaki kuşak farkı onun yazılarına ilişkin, düşünce birliği ederken kalmıyor. Bana onu ilk tanıtan da babam zaten. Düşünceleri üzerinde severek duruyoruz.

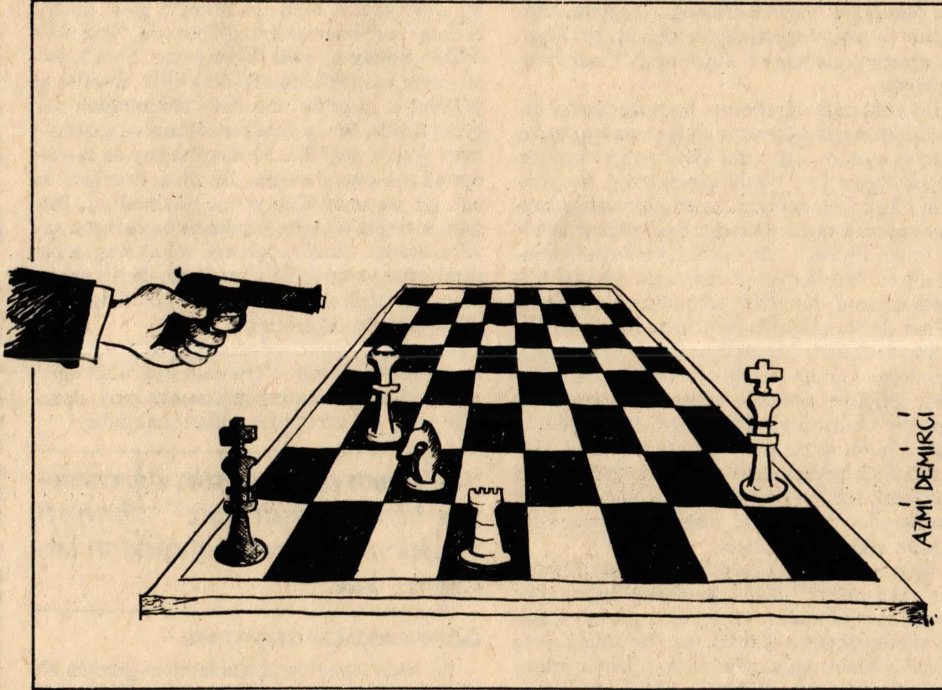
"Kim için?" Yanında çömelmiş bayla konuşmasının kesilmesi canını sıkmış gibi. Gözleri yabancı, uzak, ilgisiz. Sayfanın altına kim için, kaçıncı imzayı attığını, yılı yazıyor ve imzalıyor. Bitti işte! Oysa konuşmak istiyorum. Ona saygımdan, geçen tutukluluğuna ne denli üzüldüğümden, kitabından aklıma takılan bir iki şeyden sözetmek... Çoktan unutmuş beni. İçkisini yudumluyor, konuşuyor tanışıyla.

Kocaman bir hayal kırıklığı. Amaçlarından biri değil miyim? Benim bilinçlenmem, en doğruyu bulabilmem, daha kültürlü, esnek olabilmem, kullanılmamam için uğraşıyor onlar.Benim için yazıyor, bana sesleniyorlar. "Seni uzaktan sevmek..." Bir daha imza günlerine gitmemeye karar veriyorum.

Eve dönerken düşünüyorum. Batıda pop şarkıcılarının konserlerini dolduran çılgın kalabalıklar, kahramanın tuttuğu eli daha uzun süre kendilerinin bilmek için yıkamamayı düşünebilirler. Ben değer verdiğim bu insanların özenle sakladığım kitaplarına hiç değilse ellerinin değdiğini düşünerek avunmalı mıyım? Ben ne istediğini bilmez, şımarık bir gençlikten değilim. Çoğu kez kitabın kendi bile kalmıyor elimde. Ederleri öyle yüksek ki değişmek zorundayım arkadaşlarla. Benim için düşünceler önemli, sorular ve alınan yanıtlar. İmza almak formalite aslında. Boşa harcadım zamanımı.

Gelenlerin bir kısmı, "A, imza günü varmış. Gel, bir kitap alıp imzalatalım, havası olur." türü okurlardır belki. Her iki tarafta bu nedenle onca umarsızdır. Hak veririm. Yine de 'ormana bakarken ağacı kaçırmamak' yazarın okura sorumluluğudur, derim!

REYHAN YILDIRIM/İST.

Sefilleri okurken

Bugüne gelinceye değin, Victor Hugo'nun şaheser yapıtı olan Sefiller'i okuma olanağı bulamamıştım. Okuyamadığım diğer klasiklerden birkaçını da bu romana ekleyince, roman dağarcığımda bir eksiklik hissediyordum. Adana'da kalmakta olduğum arkadaşımın kitaplığında bulunan Sefiller gözüme iliştiğinde, kaybettiğim çok değerli bir şeyi yeniden bulmuş kadar sevindim. Zaman geçirmeksizin ertesi gün okumaya başladım.

Okuyorum, ancak bir yandan da; "Sefiller'i okumadan daha güzel biliyordum. Oysa, şu an romanı okudukça, değerinden bir şeyler yitiriyor" dedim. Okunan sayfaların oranı arttıkça; birtakım etmenler, değerinin azalmasına neden oluyordu. Bu etmenler, ünlü bir romanın ününe yaraşmayacak bir biçimde yayınlanmasından kaynaklanıyordu.

Etmenleri sıralamadan önce, kitabı tanıtmakta yarar var: "Victor Hugo: Sefiller; Dilimize Çeviren: İlhan Eti; İtimat Kitabevi-İst. Dizildiği ve basıldığı yer: Gül Matbaası-İst. 1977.

Sıra, kimliği yukarıda belirtilen yapıtın suçlarında. Suçtan öte, eksiklik olarak nitelendirebileceğimiz bu olgu, Victor Hugo gibi usta bir yazar ve ustaca kaleme alınmış yapıtında aranmamalıdır. Eksiklik, çeviri yeteneğinden yoksun ve aynı zamanda Türkçe yazım kurallarına hakim olmayan çevirmendedir. Eksiklik, çevirmenle birlikte, gözü kâr hırsı bürümüş olan ve yayıncılık ciddiyetiyle bağdaşamayan bir sorumsuzlukla yanlışları düzeltilmeksizin, olduğu gibi piyasaya süren yayınevinde aranmalıdır.

Eksikliklere gelince, kitapta yer alan birçok cümle anlam bütünlüğü taşımamaktadır. Cümle düşüklüğü, kitap boyu varlığını sürdürmektedir. Birkaç örnek: "Kimi zaman çoban köpeği, kurttan daha bile tehlikeli olur. (S.341), Marius, cephelerini karıştırdı, o sabah Kufeyrak'tan aldığı, beş franktan başka meteliği yoktu... (s.376), birçoklarının bellerinden kurulmuş bir çete daha ilerledi. Birçoklarının bellerinde tabancalar vardı. (s.426) Yine, tekrar tekrar yazılmış cümle veya cümleler!...

Yazım ve dizgi yanlışlarına gelince, şu on sayfadan seçilen örnekler, bir yargıya varmada ölçü olabilirler: "Saydam olmasına rağmei,.. (s.307). Merin bir yeise düşmüştü. (s.310). Aynı saçlar, aynı profir,.. (s.311). ... uzaklaşmış olacaklarını tahmi netti. (s.312), ... genç bir kızdu ruyordu. (s.316), ..., gün aydın Burgon nine. (s.366) ve sayısız diğer yanlışlar.

Böylesine mükemmel bir yapıtı bu kadar bayağılıklaokuyucu dünyasına sunmak neyle bağdaşır. Bu durum, hem okuyucuya, hem yazara, hem de yayın dünyasına hakaret etmek değilse nedir? Kaldı ki, ülkemizde okuma olanağı çok kısıtlı ve bu kısıtlılık, kitap pahalılığı nedeniyle had safhaya ulaşmıştır. Bu tür basmakalıp yayıncılık, okuyucuyu isteklendireceğinin aksine; küstürür, köreltir. Okuyucunun istemi, daha ciddi ve hatasız bir yayıncılıktır. Bunu denetleme görevi de, okurlara ve ciddi yayın kuruluşlarına düşmektedir.

ALİ ÖZDEMİR-ADANA

Sanat sorunlarına bir yaklaşım

Toplumumuz, geçmişle gelecek arasında köprü kurmaya çalışan bir yapıdaolduğundan, birçok sorunu da bünyesinde taşımaktadır. Tüm bireyleri, az ya da çok etkileyen bu sorunların çözümü, dinamik ve çağdaş dimağların yaratılmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu yaratıyı gerçekleştirmede en önemli etkenlerden biri de, kuşkusuz sanattır.

Yaşantımızı gözden geçirecek olursak, sanatın ve işlevlerinin yaşamın en köşelerinde kalmış anlarında bile kendini gösterdiğini farkederiz. Sanat, yaratının olduğu her yerde, kulağımıza gelen seslerde, gözümüze odaklanan görüntülerde, beynimize seslenen kitaplarda, mimaride, modada vs. kendini gösterir. Yaşamın bile bir sanat olduğu sözünü hepimiz biliriz. Sanat eserlerininen büyük özelliği, özgür düşünen beyinlerce yaratıldığında amacına ulaşmasıdır. Kalıplaşmış ve yönlendirilmiş fikirler, sanat eserini yozlaştırıp, durağanlaştırır. Böylesine basmakalıp eserler, sıradan bir şekilde yitip giderlerken, düşünceye açık tuttuğu kapılarla gerçek sanat eseri, zamana karşı inatla direnir.

Acıdır ki, yaşam duyarlığını böylesine inceleştiren sanatın önemini, toplumumuz kavrayamamış durumdadır. Bu büyük eksikliği gidermek için en kısa zamanda harekete geçilmezse, "arabesk"le "sanatçı geçinen palyaçolar" arasında piyon haline gelen öz sanatımız da, silinip gitme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

En başta, sanatı, eğitimin ilk basamağından başlayarak, tüm öğretim kuşağı boyunca, bilinçli bir sıralama ile bireylere kavratmak zorundayız. M. Kagan'a göre, bu basamağın tanımı şöyledir: "Sanatsal eğitim, insanın sanatla ilintilerinin biçimlenmesidir. Buysa, ilkin, sanat sevgisinin gelişmesini, sanata içten gereksinim duyulmasını, ikinci olarak da, sanatın anlamı, değeri ve imgesel dili anlayışının gelişmesini içine alır. Pek tabii, bu süreç, kişinin sanat bilgisinin oluşumuna dayanır ki, bu bilginin amacı da, insanlığın biriktirmiş olduğu çok yanlı sanatsal değerlerin tüm zenginliği içinde kişiye verilmesidir."

Ama, resim, müzik ve edebiyat derslerinin üvey evlat muamelesi görüp küçümsendiği, sanatçılara "mesleksiz" gözü ile bakıldığı bir zihniyetle, bu gerçekleştirilemez. Sanatevleri, resim galerileri, konser salonları açıldıkça kitap fuarları sanat içerikli konferanslar, şiir günleri düzenlendikçe, toplumumuzun yaşama ve insanlara bakış açısı olumlu yönde gelişecektir. En küçük teşvikler bile, güzel görüntüler yaratabilmeye olanak sağlar. Bundan iki yıl kadar önce, Sakarya Caddesi'nde bir inşaatın avlusuna ilkokul öğrencilerinin yaptıkları resimlerin çevreye saçtığı esenlik, Ankaralıların belleğindedir.

Sanatçılara gereken değer, hem maddi, hem de manevi olarak verilmelidir. Devlet sanatçılarına bağlanan maaşın ne işe yaradığı tartışıladursun, günümüzde bir futbolcuya ödenen parayla, ne denli çok sanat, sanat kurumu kurulabileceği bir gerçektir. Bedensel enerjimizi olur olmaz her şeye harcadığımız halde, zihinsel enerjimizi en küçük problemde dâhi uykuya yatırmamız, olağan hale gelmiştir. Türk sanatı, özgün yapısını çağdaş çerçevelere taşıyarak, ülkemiz için gerekli propagandayı da fazlasıyla yapabilir. Ülkemizi fes ve terörle içiçe düşünen yabancılardaki bu imajı silebilmek, kültürel ve sanatsal alanlarda ilerlememize bağlıdır. İçimizden çıkacak virtüözlerin, üstadların, yazarların yurtdışında alacağı alkış ve kazanacağı beğeni, ülkemizin 20. yüzyılı yaşadığını dünyaya en iyi biçimde anlatabilir.

Sanatı kitlelere yaymak zorundayız. Geniş bir çeşitlilik yelpazesi içinde, el sanatlarından klâsik müziğe dek uzanan bir çizgide, herkesin yaratıcılığını besleyebilecek bir sanatı yaygınlaştırma yöntemi kullanılabilir. Ancak bu uygulama, bilinçli ve art niyetsiz yapılmalıdır. Bu nedenle, yöntemin ilkelerini saptayıp, uygulamaya koyanların, işin önemini ve duyarlılığını kavramış sanatçı ve kişilerden olması gereklidir, yoksa "kaş yapayım derken göz çıkartmak" deyimi bir kez daha anımsanmak zorunda kalacaktır.

Bir toplumun geleceği, sanatının aydınlığından anlaşılabilir. Henüz parlama noktasına gelmemiş olan çağdaş sanatımızı ışıldar hale getirmek için, elele vermek zorundayız. Bu da birlik, inanç, sabır ve emekle gerçekleşebilir.

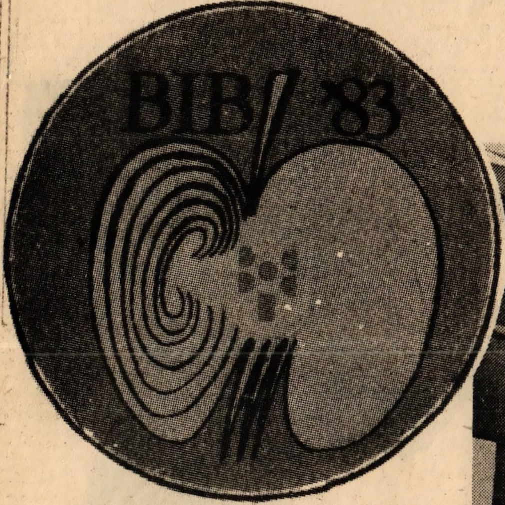
AKGÜN AKOVA
ÇANKAYA/ANKARA

İZLENİMLER

Neden BİB ?

Slovakya'da garip bir şey dikkati çeker. Ortalarda, ayak altında çocuklar görülmez. Kısa bir süre buralarda dolaşan bir dostum şaşkınlığını "sanki çocuksuz bir ülke" diye belirtmişti. Tersine, çocuk boldur ve çok önemlidir. Öylesine önemlidir ki sokak aralarına, arsalara vb. bırakılamaz. Ancak kreşlerde, yuvalarda, oyun alanlarında, çocuk parklarında, çocuk tiyatrolarında, galerilerde, müzelerde, bir de pastacılarda görülürler. Köşe başlarında, köprü altlarında asla!

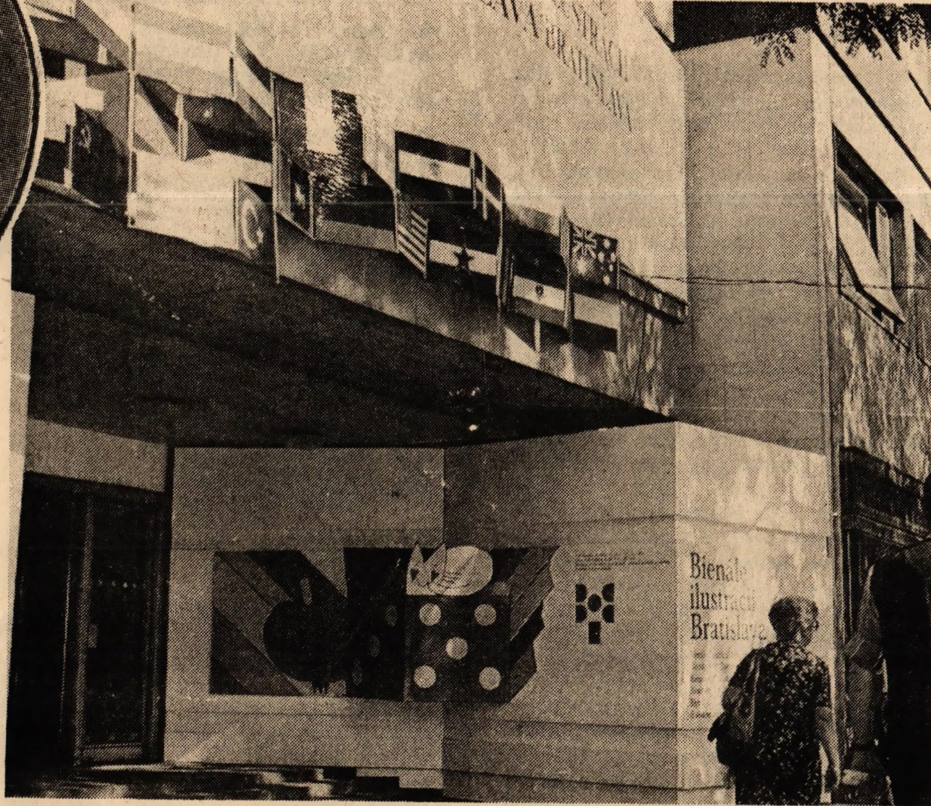

Ressam ve yazar **Güner Ener,** 9 Eylül - 30 Ekim 1983 tarihleri arasında yapılan **BİB** (Biennale of Illustrations Bratislava) Sempozyumuna çağrılı olarak katıldı. **Güner Ener**'in dergimiz için hazırladığı Bienal ve sempozyumla ilgili yazı dizisinin ilkini yayınlıyoruz.

Slovakya! Bağlar, ormanlar, yeşillikler ve güzellikler ülkesi! Yediden yetmişe güzel insanların, güzele saygılı, güzele tutkulu insanların ülkesi. Kültür olaylarını yaşamın en önemli bölümü sayan ve bundan kıvanç duyan insanların ülkesi.

Elbette bizim gibi dedeleri Orta Asya'dan kopup gelmiş, üç kıtaya kolatmış cengaver bir ulusun ne Slovakya ne de oradaki kültür olaylarıyla ilgilenmesi beklenemez. Her ne kadar gereksizmiş gibi görünüyorsa da bu konularda bildiklerimi aktarmaktan kendimi alıkoyamıyorum.

Slovakya'nın başkenti Bratislava her yıl uluslararası çeşitli festivallere sahne olur. Müzik, film ve resim başta olmak üzere. Benim özellikle ele alacağım konu resim olacak.

Bratislava'nın ortasından Tuna nehri akar. Sessiz, ağır başlı, görmüş geçirmiş bir nehir. Günün her saatinde rengi başkadır. Mevsimlere göre de değişir bu renkler. Üstünde oyuncaklar gibi sevimli feribotlar, nehir otobüsleri gider gelir, yakın ülkelerden turist taşırlar gün boyu. Nehrin iki yanında, kâh tepelerde, kâh düzlüklerde yayılmış yatar Bratislava. Keyfi yerindedir. Çağdaş yapıların yanıbaşında gotik, barok ve erken rönesansın güzel örnekleri olan yapılar görkemle yükselir. Hepsi elden geçirilmiş, onarılmış ve kullanıma sunulmuştur. Yapıların çevresinde, içlerinde, hatta damlarında, sokaklarda,

Slovak Kültür Bakanlığı'na bağlı, üç katlı halk galerisinin girişi. Bienal sergisi üç katı birden kaplıyor. Bu yıl 50 ülkeden 305 ressam 2250 resimle sergiye katıldı.

parklarda heykeller; duvarlarda çarpıcı afişler- elbette kültürel olaylarla ilgili- bol çiçekli parklar bakımlı havuzlar, büyük kitabevleri, konser salonları, müzeler, galeriler tiyatrolar. Hepsi geçmişi olan bir uygarlığı simgeler. İnsanlar kitabevlerinin önünde, konser salonlarının gişelerinde, galerilerin girişinde, pastacıların, dondurmacıların kapısında upuzun kuyruklar oluştururlar. Her yer tıklım tıklımdır; sinemalar, konser salonları, müzeler, sokaklar, dükkanlar. Yine de kargaşa ve şamata yoktur. Bu da çağdaş uygarlığın bir belirtisidir.

Üniversite sitesi büyük, modern yapılardan oluşur. Yapıların tam ortasındaki alan koskoca bir parka dönüştürülmüştür. Parkın da tam ortasında gözalıcı bir havuz vardır. Setlerle alçalıp yükselen kocaman bir havuz. En üst sette, devlet sanatçısı niteliğini kazanmış, büyük heykelci Tibor Bartfay'ın gözkamaştırıcı heykeli pırıltılarla yükselir. Bir çiçeği enginarı, soğanı çağrıştıran, yani yaşayan, büyüyen, açılan, yeşil, dev bir kitle. Her yanından sular fışkırır, şırıldayarak havuza dökülür. Havuzun suları camgöbeği rengindedir. Çevresinde öbek öbek çiçekler ve açık ya da kapalı öğrenci kafeteryaları. Parlak eylül güneşi altında, masaları çevreleyen, gevşek, tatlı birsöyleşiyedalmış, ya da önlerindeki kitaplara başlarını eğmiş çalışan genç, güpgüzel insanlar. Narin, ince kemikli yapıları, sağlıklı tenleri, uçuşan saydam saçları, dupduru gözleriyle içaçıcı insanlar. Üniversite sitesinin tam arkasında yeni radyoevi yapısı. Gelecek yıl açılışı yapılacakmış. Kare tabanı havada, sivri tepesinin üstünde duran bir piramit düşünün. İşte öyle bir yapı. Selamünkavlen diyip yürürsünüz.

Çekoslovakya'nın nüfusu onbeş milyondur. Bunun beş milyonu Slovakya'da yaşar. Bu beş milyon- 1976 istatistiklerine göre- bir yılda 4930 tiyatro gösterisi, 127 ilk-gece töreni yapmış, bu gösterileri 1.814.000 kişi izlemiştir. Aynı yıl, 22 uzun metraj, 125 orta ve kısa metraj film üretmişlerdir. 23.842.000 kişi film izlemiştir. Yine aynı yıl 22 senfonik müzik, 57 oda müziği, 20 koro için yapıt, 2 opera bestelenmiştir. Yerli ve yabancı kişi ve gruplarca 882 konser verilmiş, 603.000 kişi de bu konserleri dinlemiştir. 296 sergi düzenlenmiş, 17 tane sanat toplantıları ve festivaller nedeniyle sergi açılmış, toplam 78.181 parça plastik sanatlarla ilgili yapıt sergilenmiş, bu sergileri 831.000 kişi gezmiştir. 451 yerli ve yabancı yazarın kitabı ortalama herbiri 20.000-50.000 adet basılmış ve hemen tükenmiş. 357 edebiyat yapıtı yabancı dillerden çevrilmiş, 80 Slovak edebiyat ürünü de başka dillere çevrilmiştir.

1976 yılında sanat etkinlikleriyle ilgilenen grup sayısı: 9.261 evet, yanlış okumadınız, dokuzbin ikiyüz altmışbir, üye sayısı: 142.061. Sanatla uğraşan gruplar: 10.298, Üye sayısı: 99.328 Müze gezenlerin sayısı: 4.373.000. Herbiri ayrı konuda müzeye dönüştürülmüş -örneğin eski eşyalar, saatler, av silahları, tarım ürünleri, halk el sanatları gibi- kale ve şatoları gezenler ise: 1.174.000 kişi. Halk kitaplıklarında okuyanların sayısı: 833.279 kişi.

Ve Slovakya'da tam 126 tane sanat okulunda 52.336 öğrenci okumaktadır 1976 da. Üç tane konservatuarda da 1086 öğrenci, Bratislava Güzel Sanatlar Akademisi'nde ise 515 öğrenci yetişmektedir.- çok yazık ki elimdeki istatistikler 1976 yılına ait. O yıldan bu yana bu sayılardaki artışı tam olarak vermem olanağı yok.- Bir kez daha selamünkavlen dersiniz ama yürüyemez kalakalırsınız.

Aynı konularda Çek'lere ait sayıları sıralasam daha da şaşkınlıklara gömülmek mümkün. Nüfusu Slovak'ların iki katı olan Çek'lerde bu sayılar çoğunlukla üçle çarpılmaktadır.

Slovakya'da garip bir şey dikkati çeker. Ortalarda, ayak altında çocuklar görülmez. Kısa bir süre buralarda dolaşan bir dostum şaşkınlığını "sanki çocuksuz bir ülke" diye belirtmişti. Tersine, çocuk boldur ve çok önemlidir. Öylesine önemlidir ki sokak aralarına, arsalara vb. bırakılamaz. Ancak kreşlerde, yuvalarda, açık-kapalı oyun alanlarında, çocuk parklarında, çocuk tiyatrolarında, galerilerde, müzelerde, bir de pastacılarda görülürler. Köşe başlarında, köprü altlarında asla!

Elimdeki istatistik 1976 yılında 3.892.000 adet çocuk ve gençlik kitabının basıldığını gösteriyor.

Bu beş milyonluk halkın tümünün iyi eğitim görmüş olduğunu söylemek gerekmez sanıyorum. Uzun yıllardır sorun, bu eğitimin nasıl olup da eksiksiz, ideal bir biçime sokulacağı. Eğitimciler, yazarlar, çizerler, pedagoglar hep bununla uğraşıp duruyorlar. Bu uğraşıya başka ülkeleri de ortak etmek, yapılabilecek şeylerin en güzeli olur elbet. Öyle de yapmışlar. Yarının ideal insanı bugünden biçimlenecekse bunu elbirliğiyle kotaralım demişler. Elimdeki Çekoslovak kültürüyle ilgili belgesel kitaptan size bir bölümü çevirmek istiyorum.

"Çekoslovak Sosyalist Cumhuriyeti halkının kültürü bin yılı aşkın sürekli bir gelişmeyi anlatır. Uluslar kendi eylemlerinin anlamını bulmak için tarihi araştırırlar. Bu araştırma "geleceğin yaratılmasının tasarlanması" denilen şeyi düzeltme yollarından biridir. Çek'lerin ve Slovak'ların geçmişi saldırganlıkla dolu değildir; bununla birlikte, sözcükler, müzikal ezgiler, görsel sanatlar ve artistik anlatımın diğer biçimleri yoluyla uluslarının bilincinde daha canlı bir yer tutanlar, halkların kendi kişiliklerinin bilincini, güzellik duygusunu ve geleceğe inancını güçlendirmeyi sağladılar. Aynı kaynaktan, başka ulusların kültüründe değerli olan her şeye saygı fışkırdı. Çek ve Slovak kültürü popüler ve demokratiktik, ve çoğunluğun artistik beyenisi ve ilgisinin formasyonunda asıl rolü sanatta ilericilik kavramı oynamıştır."

"Bugünün küçükleri yarının büyükleridir." diye bayramdan bayrama bangır bangır bağırmak yerine, bu düşünceyi sürekli bir eyleme dönüştürmüşler. Yarının büyüğüne çok dikkatli, saygılı olarak işe başlamışlar. Sevecen ve hoşgörülü olmak doğal. Dikkatli ve saygılı olmak zor. Bizde çocuklar için yazın, resim, tiyatro, film vb. pek de ciddiye alınmayan, çırpıştırıverilen "aman canım, çocuk değil mi, n'olacak, bu kadar da yeter" zihniyetiyle sokuşturuluveren, yani ikinci, üçüncü sınıf vatandaşa layık görülen, uyduruk şeylerin ortaya konduğu alanlardır. Onlarda, yani gelişmiş ülkelerde ise tersine. Her şeyin en iyisinin, güzelinin, sağlıklısının sunulduğu yarış alanlarıdır bu konular. Yarının büyüğünün beyenisi, kişiliği, düzeyi söz konusudur çünkü. Ve bu beğeni, kişilik, düzey şimdiden biçimlenecektir. Baştan-savma, derme-çatma, eciş-bücüş şeylere koşullandırılan kişiyi sonradan düzeltmek, inceltmek daha zordur. Böylece, malzemesinden biçimine, içeriğine dek dört başı bayındır "süper kalite" yapıtlarla karşı karşıya bırakılır çocuk, sıfır yaştan başlayarak. Bilinçaltında yanlışlıklara, çirkinliklere yer bırakmamak için ellerini çabuk tutarlar. Okul eğitimi bir kişiliği biçimlendirmekte yeterli değildir, yardımcıdır yalnızca. Okul dışı eğitim bilinçaltında daha derin ve etkili bir yer tutar. Öyleyse çocuk ve gençlik kitapları, resimleri, filmleri, oyunları "işinin ehli" kişilere bırakılmalıdır. Başka yerde varlık gösteremeyen ikinci, üçüncü sınıf yazar, çizerler değil, en ciddi, en büyük yıldızlar bu işe angaje edilir. Emeklerinin karşılığı bol bol ödenerek. Yani alan memnun, satan memnun. Sanatçıları memnun kılan en önemli şeylerden biri de çocuk için yaratılan sanatın fantaziye sonsuz açık kapısıdır. Sanatçının kendi içindeki çocuk sevinçle el çırpar bu kapının önünde.

Gelişmiş uluslar elele verirler, dayanışırlar, gelişmemişleri de aralarına katmak için uğraşırlar. UNESCO'nun işbirliğiyle uluslararası bir Bienal oluştururlar. Amaç, araştırmalarından, gelişmelerinden, deneylerinden birbirini haberdar kılmak, sorunlara ortak çözümler aramak, yeni önerilerle yeni yöntemler geliştirmek ve çocukla ilgili sanat dallarının düzeyinin yükselmesine katkıda bulunmak, içeriği denetlemek, büyük sanatçıların konuya sahip çıkmalarını sağlamaktır. Şaka değil, yarının insanıdır yetiştirilmekte olan!

Böylece BİB ortaya çıkar. Yani Bratislava Resimleme Biennali ve Sempozyumu.

Timuroğlu

EĞİTİM

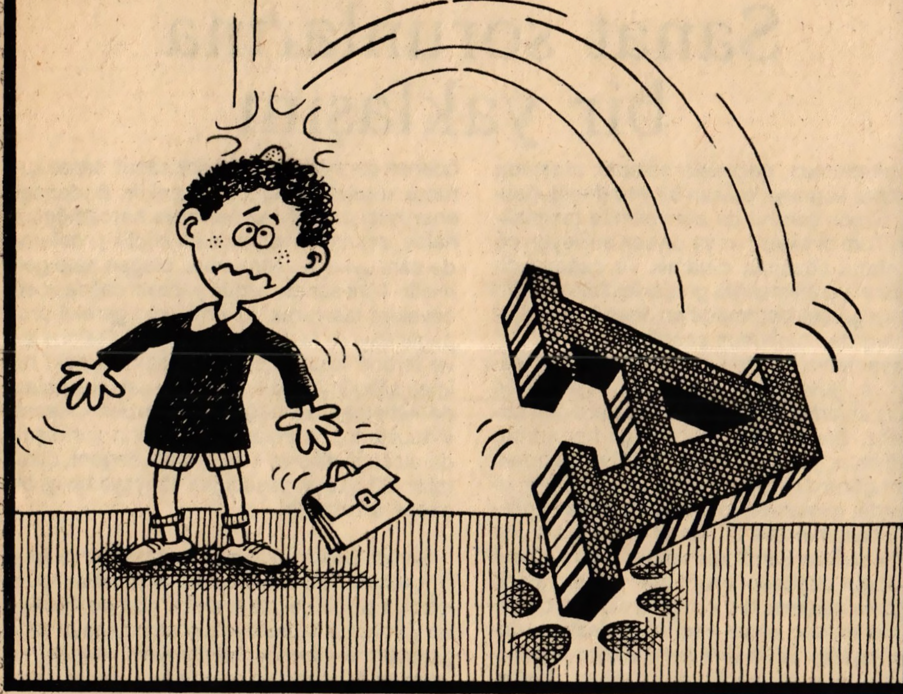
Öğretmede başarı yolu

Öğretilecek konuyu parçalara bölün herbirini ayrı ayrı öğretme yön-

berek" mi öğretilecek? Önce saat ve onun içinde zemberek gösterilip ne işe yaradığı anlatılı-

6) Konuyu toparlama ve sonuç, yine Descartes'ın metodunun bir parçasıdır. Buna sentez denmektedir. Bir otomobilin her parçasının ne-

...temi Descartes'ın dört ilkesinden biridir. Filazofa göre, insan zihni karışık meseleleri basit kısımlara bölerek anlar, sonra bunları bir araya getirerek güçlüğü çözer.

VEHBİ BELGİL

Fransız meslek öğretim okullarında başarının yüzde doksanın üzerinde olduğunu ve bunun **1) Sistem, 2) Öğretmen** ve **3) Öğretim** ilkelerinin sonucu olduğunu söylemiştim. Sistem ile öğretmen konularına önceki yazılarımda değindiğim için bu yazımda sadece "öğretim ilkeleri" nden söz edeceğim.

ÖĞRETİM İLKELERİ

Bunlar o kadar ilginç ve etkilidirler ki ilkokuldan üniversiteye kadar bütün öğretim dalları için geçerlidir. Kişisel öğretimde bile başarı sağlar bu ilkeler.

Önce şunu belirtmek isterim: Pedagojide, Sokrattan Platondan günümüz terbiyecilerine kadar geçen kuşaklar tarafından pek çok öğretim doktrinleri ortaya atılmıştır. Rabelais, Rousseau, Pesatalozzi, Motessori, Dewey, Dekroli, Claparède...gibi bizde de çok iyi tanıan terbiyeci filozoflarca geliştirilmiş bu doktrinlerin herbirinin çok doğru ve daha az doğru yanları vardır. Fransız meslek öğretimine ilkeler seçilirken bunların hemen hepsinden yararlanılmıştır. Böylece karma bir sistem (éclectique) ortaya çıkmıştır. Bunların kimilerine sadece dokunmakla yetineceğiz. 3-4 daktilo sayfalık bir gazete yazısında daha fazlasını yapmaya olanak yoktur.

İlkelerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

1) Öğretilene ilgi uyandırma, 2) Öğrenileceğin bütününü gösterme, 3) Soru ile öğretme, 4) Konuyu bölümleme, 5) Benzetme ile öğretme, 6) Konuyu toparlama ve sonuç.

Şimdi bunların herbiri hakkında kısaca bilgi verelim.

1) İlgi uyandırma yöntemi meslek öğretiminde can alıcı noktayı oluşturur. Öğretilene ilgi uyandırılamadıkça başarı kazanmanın olanaksızlığına inanılmaktadır. İlgi, dersin sadece tümüne değil, her parçasına karşı uyandırılmaktadır. Bunun kubbe anahtarı, öğrenenin menfaatına dokunmaktadır. Pedagojide "menfaat" konusunu işleyenlerden biri Alman Herbart (1776-1841) olmuştur. Claparède ise, konuyu, sisteminin ana ilkesi yapmıştır. İlkenin temelinde, insanın her şeyden önce "çıkar" peşinde koştuğu düşüncesinden yola çıkılmaktadır: İnsan, çıkar ummadığı şeyle ilgilenmez, hiç olmazsa gereğince ilgilenmez. Bu nedenle, öğretmenin ilk görevi, öğrencide ilgi uyandırmaktır. Bir örnek vereyim: Einstein'in ünlü formülünü anlatmak için atom bombalarının yapılmasında bu formülden yararlanıldığı belirtilebilir. Öğretmenin bütün ustalığı, dersin her parçasını öğrenci için böyle ilginç hale getirmektir. Buna, dersin ilginç noktası (centre d'intérêt) denmektedir.

2) Öğretileceğin bütününü gösterme yolu ile öğrencide ilgi uyandırma, sistemin ikinci can alıcı noktasıdır. Bu ilke, ünlü "Geştalt Psikolojisi"nden alınmıştır. Buna göre, çocuk olsun, büyük olsun, bir şeyin önce bütününü, sonra parçalarını algılar. Bir sokağa baktığımızda önce binaları görürüz: Ev, cami, dükkân, park, lunapark, okul... gibi. İlk algılamadan sonra, gerektikçe, bunların ayrıntıları üzerinde dururuz. O halde, öğretimde, zihnin bu özelliğinden yararlanılmalıdır. Bugün modern matematiğin "kümeler kuramı", ilkokullarda kelimelerin harf harf değil, kelime kelime okutulması yöntemi bu Geştalt Psikolojisinden alınmıştır. Meslek öğretiminde bundan şöyle yararlanılmaktadır: Öğrenciye "ikinci vites dişlisi" nin yapılması mı öğretilecek? Hoca: "Bugün dersimiz ikinci vites dişlilerinin yapımı" diye derse girmiyor. Önce, araba vites kutusunun neye yaradığını anlatıyor sonra ne olduğunu gösteriyor, sonra da ikinci vites dişlisinin görevini anlatıyor. Öğrenci, böylece, nereden başlayıp nereye varacağını hemen anlıyor. Tabii dişli yapıldıktan sonra yerine takılıp işlemeye başlayınca da başarı duygusu doruğa yükseliyor.

Saatçilik derslerinden birinde çocuğa "zem-...

...yor (daha doğrusu sorularla öğrenciye bulduruluyor), sonra zembereğin yapımına geçiliyor.

3) Soru ile öğretme yöntemi Sokrat ve Platon'un "Hoca öğrenciye bir şey öğretmez, bildiğini hatırlatır" felsefesine dayanmaktadır. Platon, hemen bütün yapıtlarını sorma (diyalog) yöntemine göre yazmıştır. "Menon" adlı diyaloğunda, bu yolla, bir köleye, bir geometri problemi çözdürür. Aslında soru yöntemi sokratın yöntemidir. Kendisi buna "Mayötik" (doğurtma) adını vermişti. Sokrat, annesinin ebe olduğunu, yani çocuk doğurttuğunu, kendisinin de fikir doğurttuğunu söylemiştir. Fransız öğretiminde buna "Aktif metod" adı verilmektedir.

Bu yöntemle öğretimde, hoca, her şeyin nedenini sorularla öğrenciye buldurmakta, bulunanın yanlış mı doğru mu olduğu yine sorularla başka öğrencilere buldurulmaktadır. Bu yöntem, bütün öğrencilerin her an kafa çalıştırmalarına olanak sağlamaktadır. Eski metod'da hoca anlatır öğrenci, yarı uykulu, yarı uyanık dinler geçer. Sınıflarda 12 den fazla öğrenci bulundurmanın önlendiği yöntemde her öğrenciye her derste pek çok soru sorulabilmektedir.

Sorular bütün öğrencilere genel olarak sorulup cevabı kimin vereceği öğretmence seçilmektedir. Böylece, konu ile, sadece soru sorulanın ilgilenip öbürlerinin dalga geçmesi önlenmektedir. Şunu da hemen belirtmekte, daha doğrusu anımsatmada yarar vardır ki öğrenci, ders notlarını, sorulara verdiği doğru yanıtlara göre almaktadır. Böylece de, doğruyu bulma, kendisinin çıkarı olmaktadır.

Bu sistemle, bir öğrenciye: "Saatte zemberek neye yarar?" diye soru sorup doğru veya yanlış cevap almanın hiçbir işe yaramayacağına inanılmaktadır. Çünkü, soru ile sadece o öğrenci ilgilenir. Ama soru bütün sınıfa sorulunca bütün öğrenciler kafalarını çalıştırmaya başlarlar. Bunların birine "Sen cevap ver" diye sorulduğunda, öbür öğrenciler de aynı konu üzerinde kafa yormuş olduklarından, cevabın doğru veya yanlış olduğunu söyleyebilirler.

Sistemde, yanlış yanıtlar da öğretim yolu olarak kullanılmaktadır: "Arkadaşınız neden yanıldı?" diye sorularak hataların kaynakları buldurulmaktadır.

4) Öğretilecek konuyu parçalara bölüp her birini ayrı ayrı öğretme yöntemi Fransız filozofu Descartes'ın (1590-1650) dört ilkesinden biridir. Bilindiği gibi, Descartes'ın bu dört yöntemi şunlardır: 1) Sadece apaçık olan gerçekleri kabul etmek, 2) Her karışık konuyu, daha açık basit bölümlere ayırmak, 3) Kolaydan güçe doğru düşünmek, 4) Sonra konuyu toparlamak.

Filozofa göre, insan zihni karışık meseleleri basit kısımlara bölerek anlar, sonra bunları bir araya getirerek güçlüğü çözer: Demet yapılmış 30 değneğin bir arada kırılmasının imkânsızlığı karşısında her birinin ayrı ayrı kırılması yönteminde olduğu gibi.

Yine "saat"den örnek verelim. Bir saatin nasıl çalıştığını yahut nasıl yapıldığını anlatabilmek için bunun yelkovan, akrep, zemberek, çark gibi bölümleri olduğu öğrenciye gösterilir. Her birinin ne işe yaradığı öğretildikten sonra öğrenci saat yapacak hale gelir.

5) Benzetme ile öğretme, meslek öğretiminin kubbe anahtarlarından biridir. Kalbin neye yaradığının pompalamaya, böbreklerin görevinin süzmeye... yaradığının anlatılması gibi. Başka bir örnek, meselâ atom'un patlamasının kirecin söndürülmesi ile anlatılmasıdır: Kireç taşına kireç ocağında taş kömürle pişirilerek enerji kazandırılmıştır. Bu enerji, taşın suya atılması sonucu patlamalarla, ateş çıkarmalarla geri döner.

Ancak, benzetmelerin sadece konuyu ilk anda anlamayı kolaylaştırmaya yaradığı da öğrenciye anlatılır. Buna "analogie metodu" denmektedir.

...ye yaradığını ayrı ayrı öğretsek öğrenci otomobilin nasıl çalıştığını anlayamaz. Bütün bu parçaların hepsinin bir arada nasıl çalıştıklarını da göstermek gerekir.

Meslek öğretiminde amaç "bilgi" değil "beceri" olduğuna göre, yapılan parçanın yerine takılarak aracın işlemesinin sağlanması sistemin "sonuç" kısmını oluşturur.

Burada şunu hemen belirtmemiz gerekir ki meslek okullarında sınavlar sorularla değil "yapıtlar" la yapılır. Öğrenci frezeci ise, örneğin, bir dişli yapar, terzi ise örneğin giysi diker, boyacı- badanacı ise karışık bir oda, bina modelinin, boyasını, badanasını yapar. Sonra, yapıt, aynı mesleklerden 50-60 kişilik heyetlerce sağlamlık, güzellik ve zaman bakımından değerlendirilir. Bir işin sadece sağlam ve güzel olması yeterli değildir. Modern sanayide zamanın da çok önemi vardır. Bir dişli, örneğin, en çok üç saatte bitirilip yerine takılmalıdır. Bunun, örneğin, 6 saatte yapılması başarısızlık sayılmaktadır. Çünkü, öğrenci, sokak başına bir sundurma yapıp içine girerek günde bir ayakkabı yapmayacak, bir fabrikada günde 100-200 çift ayakkabı çıkaracaktır.

Parçaların "güzel görünüşlü" olmasına da önem verilmektedir. "Dumanı doğru tütsün" zihniyetinin meslek çalışmalarında yeri olmadığı daha ilk derslerden anlatılmaktadır.

"Öğrenen öğrenmiştir, öğrenmeyen bizi ilgilendirmez" zihniyeti meslek okullarının kapısından bakamaz bile.

ÖĞRETMEDEN GEÇMEME

Yukarda (4) numarada anlatmam gereken bir konuyu, dikkatlere daha iyi sunmak için, burada ayrı bir bölüm olarak sunmak istiyorum.

Meslek okullarına, öğrenciler, yetenek testlerinden (sınamalarından) geçirilerek alınırlar. Bu yolla, öğrencinin, öğreneceği konuyu daha kolaylıkla öğrenebilmesine ilk adım atılmış olur. Sonra, dersler, herkesin anlayabileceği düzeyde hazırlandığı için, bazı öğrencilerin güç öğrenmesi diye bir sorun olamaz. Yani, öğrenci, yetenek sınaması ile zaten konuyu kolay anlayacaklar arasında seçilmiştir. Dersler de orta zekâya göre hazırlanmıştır. İşte bu iki nokta başarının başka bir nedenidir.

Derslerde, güçlüklerin bölümlere ayrıldığını söylemiştik. Her öğrenci her güçlüğü yenecek düzeye getirildikten sonradır ki ikinci derse geçilir: "Öğrenen öğrenmiştir, öğrenemeyen bizi ilgilendirmez" zihniyeti meslek okullarının kapısından bakamaz bile. Her bilinmeyen, daha önce öğrenilmiş bir bilinene dayandırılır. Yani, toplamayı iyice öğrenmeyen öğrenciye çarpma öğretilemez. Çünkü, sonuç alınmaz. Çarpma, toplamanın devamıdır.

Kimi öğrenciler neden çabuk öğrenemez? Bu da araştırılmış ve çaresi düşünülmüştür: Öğrenci yeteneği olmayan bir konuya itilmişse, dalga geçmeeğilimindeise, herhangi bir nedenle bir konuyu iyi öğrenememişse geri kalır. Sınıfların 12 kişilik olması, her öğrenci için ayrı makine verilmesi geç öğrenmeyi ortadan kaldırır. Bu nedenle, bazı öğrenciler ileri düzeyde iken bazıları geri kalamaz. Sürekli başarısızlık gösteren öğrencinin neden başarısız olduğu araştırılır, ona göre işlem yapılır. Yani, meslek öğretiminde "öğrenen öğrenir, öğrenmeyen sınıfta kalır" ilkesi uygulanmaz.

Sorularla öğretmede hocalara çok yük düşmektedir. Ancak, bunun başka yolu da yoktur.

Fransa'nın bu meslek okulları o kadar verimlidir ki, bir çok yabancı devlet adamı, Fransa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kısa zamanda kalkınmasını bunda görmüşlerdir. Ve bu görüş yerindedir.

Paco Pena

Uluslararası 2. İstanbul Gitar Festivali'nin ardından

HAYATİ ASILYAZICI

İstanbul Filarmoni Derneği'nin düzenlediği Uluslararası 2. İstanbul Gitar Festivali, 15-21 Kasım 1983 günleri arasında Atatürk Kültür Merkezi'nde yapıldı. Ernasto Bitetti, Viktor Monge Serranito, Francisca Castro, Costa Kotsiolis, Paco Pena, Manuel Cano, Eduardo Falu, Ruhi Ayangil ve Mutlu Torun gibi ünlü sanatçılar katıldı.

İstanbul Filarmoni Derneği'nin dar olanaklarıyla Panayot Abacı'nın çabalarıyla gerçekleştirilen Uluslararası İstanbul 2. Gitar Festivali'nin özenle ve önemle üzerinde durulması gereken özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle üzerinde durmak istediğim özellikler şunlar: Birincisi, gitar festivali çok üst düzeyde geçti. Gelen sanatçılar dünyanın sayılı ve önde gelen gitar virtüozlarıydı. Çağımızda gitarın yaygınlığı tartışılmıyor. Bu yaygınlık ülkemizin gençlik kesiminde giderek artmaktadır. Ayrıca, gerçek müzikseverlerin de ilgisi büyümektedir. Çok sesli müzikseverlerin büyük bir bölümü olmasa bile çeşitli müzik türlerini sevenlerin ilgisi şaşırtıcı düzeydeydi. İlginin büyüklüğü olayın yaygınlaşıp kökleşmesi için temel nedenlerden birini oluşturuyor. Ancak, ödeneksiz bir derneğin bu tür festivalin altından kalkması kolay değil.

Festivale katılan ünlü sanatçıların herbiri başarı sözcüğüyle anlatılamayacak denli güzel resitaller verdi. Günümüz gitar sanatında üslupları farklı olan büyük virtüozları İstanbul'da dinlemek az rastlanan mutluluk. Atatürk konser salonunda gitarın kurduğu iletişim, olağanüstü güzellikteydi. Sanatçıları kutlamak festivali düzenleyen Abacı'ya teşekkür etmek kalıyor bizlere. Aralarında yurtiçinde, ya da yurt dışında çeşitli kez dinlediğim bu gitar ustaları, İstanbul'un adını, ülkemizin kültür anlayışını duyurmada turizm bakanlığından ve dışişlerinden daha da etkindirler. Günümüzde bütün dünya ulusları bu tür sanat olaylarının odak noktası durumuna gelmek isterler. İstanbul Filarmoni Derneği, bu işi başardığına göre, sorun kendiliğinden ortadan kalkıyor demektir.

Uluslararası 2. İstanbul Gitar Festivali, adlarını duyduğumuz ama dinleme olanağı bulamadığımız gitar virtüozlarını da dinleme olanağı verdi. Önümüzdeki yıllarda bu alanın daha bilmediğimiz değerlerini de dinleyeceğimizi düşünmek bile bu olumlu atılımın yaygınlaşması için yeterli nedendir.

İstanbul, gitar festivali bize olumlu sonuçlar getirdi. Kendimizi bu tür müziğin arenasında gitarla tanıtma olanağından yoksun olduğumuzu bu yıla dek düşünür dururdum. Ancak, bu kez işlerin değiştiğini söylemeliyim. Örneğin, yine Panayot Abacı'nın sanata ve özellikle müziğe olan büyük hizmetlerine bir yenisini daha kattığını söylemeden yazımı bitirmek istemem. Gitaristleri dinlemek ne denli görkemli idiyse, Ruhi Ayangil ile Mutlu Torun'u dinlemek de o denli önemli bir sanat şöleniydi. Ruhi Ayangil, kanun sanatçısı. İstanbul Belediye Konservatuarında bu sanatını sürdürüyor. İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarında kanun öğretmeni. 1980 de İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası eşliğinde Ferit Alnar'ın Kanun Konçertosu'nu büyük bir başarıyla seslendirmişti. Batı ve Doğu müziği üstüne yaptığı (analizve sentez)leri dikkati çekecek düzeydedir. Gerek Mutlu Torun'la, gerekse kendi başına seslendirdiği parçalar ilgi ve beğenimizi arttırdı. İkili ve solo parçalarda büyük bir başarı gösterdi.

Aynı sözleri kuşkusuz Mutlu Torun için de söylemek isterim. Torun da İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı ve Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Müzik bölümünde öğretim görevlisidir. Ut'la bu festivale katıldı. Mutlu Torun ut virtüozu. Kıvanç verici sonuçlar aldı bu çalgıyla. Gitara olan eğilimini, bu müzik aletinde yetkinleştirdiği bir gerçek.

Ayangil ve Torun'u bu tür müzikle artık uluslararası sanat alanlarına rahatlıkla gönderebiliriz. Hatta programı iki bölümlü yapıp Türk ve Batı Müziği örnekleriyle değerlendirmek sanırım dış ülkelerde de büyük ilgi derleyecektir. Bizden söylemesi...

Mutlu Torun

Ruhi Ayangil

Nazım

İki dinleti bir görüş

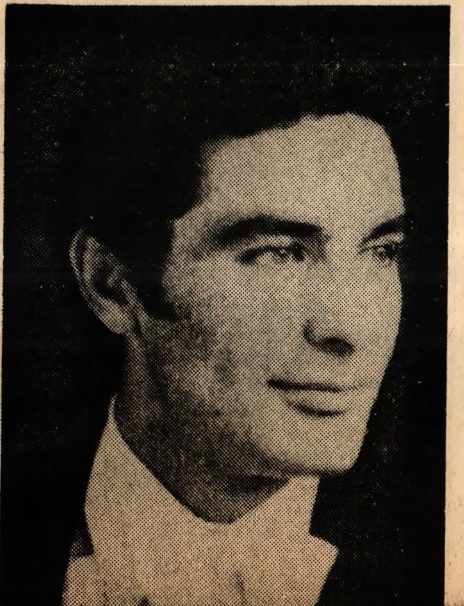
ÜMİT GÜLTEKİN

Müzikseverler bilet alırken yıllık programa göre mi, haftalık programa göre mi, yoksa afişe göre mi seçimlerini yapacaklar? Yabancı ülkelerde programlar Dört-beş yıl önceden hazırlanmaktadır. CSO'nın programları ise her ne kadar yıllık program ilan edilse de, haftalık niteliktedir. Bu nedenle bizim solistlerimiz bile bir çakışma olduğunda, yabancı ülkedeki konserini aksatmamaya özen göstermekte, Türkiye'deki konseri boşvermektedir. CSO yönetiminin kendisine bir çekidüzen vermesinin zamanı çoktan gelmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 12 Kasım Cumartesi günü yüzyılımızın en büyük viyolanselcilerinden Pierre Fournıer'ye eşlik etti. Orkestrayı Devlet Sanatçısı Gürer Aykal yönetmekteydi. Seslendirilen ilk yapıt İsyanyol besteci EDOUARD LALO'nun (1823-1892) Viyolonsel Konçertosu idi. Lalo müzik yaşamında viyolonsel de çalmıştı. İyi tanıdığı çalgının niteliklerini yansıtabilecek bir konçerto yaratmıştı. 1876 yılında yazılan yapıt o dönemin ünlü viyolonselcilerinden ADOLPHE FİSCHER'e adanmış ve ilk kez de onun tarafından seslendirilmiştir. Yapıtın ünlü temasına orkestra rahat, iyi tınılı bir hava içersinde girdi. Solistin henüz yapıtın başı sayılabilecek temayı yinelemesinde Fournıer'nin eski Fournıer olmadığı kanısına kapılmak güç değildi. Volum düşüklüğü, enerji azlığı seziliyordu. İkinci bölümün temposunun ağırlığı, yorumun çok iyi bir düzetu. Wagner besteciyi "Beethoven'dan sonra en büyük senfonici" diye nitelemiştir. "Linz Senfonisi" diye de adlandırılan yapıtın yorumunda şef Gürer Aykal bilinçli, etkin yönetimini sergiledi. Fakat bu bilinçlilik ve etkinlik, yapıtın tümünde orkestra tarafından yeterince yansıtılamadı. Düz ezgilere karşı, diğer enstrümanların sürekli çıkıcı, inici yinelemelerinde sarsıntılar belirgindi. Yapıt Türkiye'de ilk kez seslendiriliyordu. Belki de bu nedenle Bruckner esprisini yaylıların arka rahlelerinden algılamak olası değildi. Bruckner'in orkestral dilinin o kendine özgü anlatımı bazı bölümlerde parlıyor, fakat ardından hemen kayboluyordu. Senfonin tümünde en olumsuz ögeyi trompet oluşturdu. "Taverna ağzı ile" diye niteleyeceğim trompet partisinin yorumu Bruckner kompozisyonuna uyar nitelikte değildi.

Pierre Fournier

Gürer Aykal

NE ÇIKARSA BAHTINA?

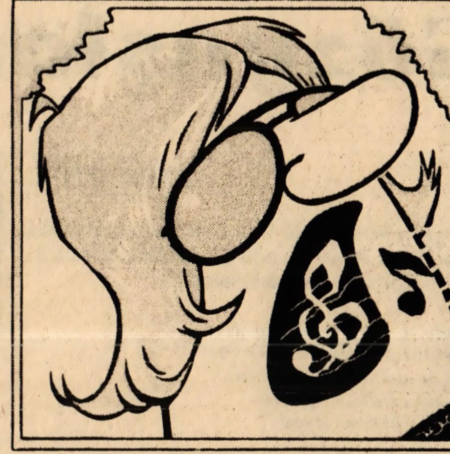
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 18 Kasım Cuma akşamı IOSIF CONTA yönetimin-de olağan dinletilerinden birini daha sundu. Daha önce duyurulduğu gibi kemancı VACLAV HUDECEK'i dinlemeye gelen müzikseverler, konser gecesi solis olarak piyanist JUDİTH ULUĞ ile karşılaştılar. Dolayısıyla Sıbelıus'un Keman Konçertosu programdaki yerini Rahmaninof'un 3. Piyano Konçertosu'na bırakmıştı. Dağıtılan programda "CSO YÖNETİM KURULU" imzası ile bir not yer alıyordu. Notta Vaclav Hudecek'in ani ve ağır rahatsızlığı ile konsere katılamayacağı belirtiliyor, son anda solistlik görevine üstlenen Judıth Uluğ'a teşekkür ediliyordu. Oysa konserin biletleri normalin beş katı fazlasına satılmıştı, solist değişikliğinden dolayı tek sözcükle bile özür dilenmiyordu. Programın ilk yapıtı olması gereken, yine daha önce duyurulan Sılvestri'nin Prelud ve Füg'ünün yerine ise Wagner'in Nürnberg'li Şarkıcı Ustalar Uvertürü seslendiriliyordu. Bir an için Hudecek'in katılamamasını kabullenelim, peki Silvestri'nin yapıtı niçin kalktı? Yoksa yapıtın notaları mı çalındı? Programın son sayfasında "Gelecek Konserler" bölümüne baktığımızda 25-26 Kasım dinletilerinde solist olarak Gülay Uğurata'yı, solistik yapıt olarak ise Mozart Piyano Konçertosu'nu görüyoruz. Başımızı programdan kaldırıp panodaki CSO afişine baktığımızda 25-26 Kasım dinletilerinde solist olarak bir trompetçiyi, solistik yapıt olarak Haydın'ın Trompet Konçertosu'nu okuyoruz. Acaba hangisi gerçek? Müzikseverler bilet alırken yıllık programa göre mi, haftalık programa göre mi, yoksa afişe göre mi seçimlerini yapacaklar? Bu yapılanlar düpedüz konser izleyicisini insan yerine koymamaktır. Yabancı ülkelerde programlar dört-beş yıl önceden hazırlanmaktadır. CSO'nın programları ise her ne kadar yıllık program ilan edilse de haf-

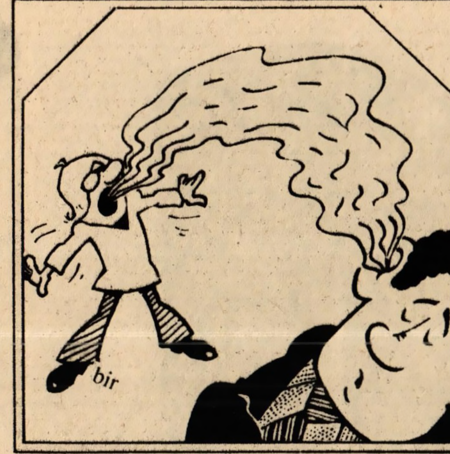
SERGEY RAHMANINOF'un (1873 - 1943) 3. Piyano Konçertosu'nun başında solist, birinci temayı sererken, tüm orkestrayı usundaki müziksel ışık doğrultusunda yönlendirmeyi başardı. Orkestranın soliste eşlik etmediği yerlerde yorumu daha tutarlı oluyordu. Solistin temalarının orkestra dokusunca yansılanması iyiydi. Kalın sesli nefeslilerin katkısı yeterliyken, çelloların etkisi istenilir düzeyde değildi. Bestecinin romantikler zincirinin son halkalarından biri olması gerekçesi ile solistin kuvvetli ve baskıcı yorumu yadırganabilir. Fakat unutulmamalıdır ki yapıt 1909 yılında ve bestecinin ABD'ne yapacağı dinleti gezilerinin ilki için yazılmıştır. Elbette onun romantizm anlayışı, kendisinden yarım yüzyıl önce yaşayan Liszt ya da diğer romantik dönem bestecileri ile paralel değildir. Bu nedenle solistin partisini fazla kuvvetli nüansla yorumlayışını değil, söz konusu bölümlerde yüzeysel kalmasını olumsuzluk olarak algılıyorum. Solistin bilinçli yorumundaki başarısı tutarlı ve yerindeydi.

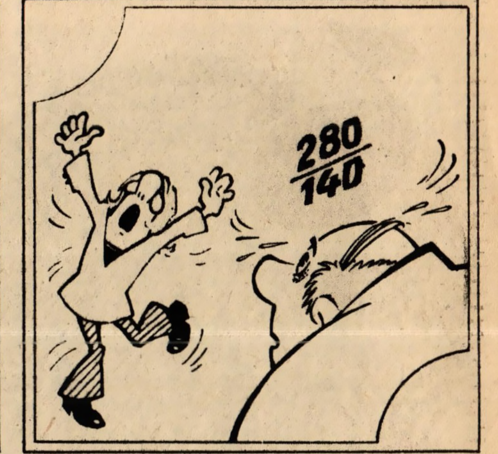

Judith Uluğ

Seslendirilen son yapıt MAURICE RAVEL'in (1875 - 1937) Daphıne ve Chloe 2. Bale Süiti idi. Şef yapıtı ezbere yönetiyordu, fakat bu ancak bir gösterişten ileri gidemedi. "Keşki partisyonu koyup yönetse de, daha tutarlı bir yorum izleseydik" diye düşündüğüm oldu. Ravel'in çağdaşları olan Reger baroğun formlarına eğilmişti, Schönberg atonalite olarak ad-

Arabesk'ten taverna müziğine

MUAZZEZ PERVAN

Sabah işinize, okulunuza ya da bir yere gitmek için bindiğiniz dolmuşta Ümit Besen'in kaseti çalıyor olabilir "Umitler kırıldı/Döndük deliye/Ne gelir elden/Yalan bu dünya" sözler devam ediyor "Şu yalan dünyada/İnsan hergün ölüyor" böylece yeni bir güne dünyanın yalancılığı ile başlayabilirsiniz. Hele o gün birde gazetedeki ölüm haberlerini veya ilanlarını da okursanız Ümit Besen'in söylediklerinde ne denli haklı olduğunu düşünebilirsiniz; ya da akşam evinize dönmek için yola çıktığınızda bir plakçının önünden geçerken Ferdi özbeğen'den bir parça kulağınıza gelebilir "Vefa arıyorum/Dost arıyorum/Şefkat arıyorum" eğer kendinizi çok yalnız hissediyorsanız işte tam size göre bir parça.

Elbette bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Bundan 15 yıl kadar geriye gittiğimizde Orhan Gencebay'ın "Ben her acının tiryakisi olmuşum/Ömür boyu bitmeyen derdimle yoğrulmuşum" dizelerini içeren 'Bir Teselli Ver' şarkısı ile parladığını görmekteyiz. Orhan Gencebay'ın öncülüğünü yaptığı bu müzik biçimine 'Arabesk' dendi. Böyle denmesinin nedeni Arap müziğini andırmasıydı -Oysa Türkçe'de bu kelimenin anlamı girişik bezeme (süsleme) olarak geçmekte ve Fransızcadan gelmektedir.-

Arabesk, sağlıksız hızlı kentleşmcnin belli bir döneminde gündeme geldi. Köyden-kente zorunlu olarak gelen bu insanlar hizmet veya marjınal kesimde yoğunlaşmışlar göreli olarak varsıllaşmışlarsa da ne ekonomik ne de sosyal bakımdan kentlileşmemişler, özlemleri ile yaşadıkları gerçekler çelişmiştir. Onlara seslenen bir şeyler olmalıydı. Bu nedenle gecekondular eğlence endüstrisi için kârlı bir pazar olarak gözükmüş, nitekim de öyle olmuştur.

Arabeskde tema olarak mutsuzluk, umutsuzluk, yalnızlık, tanrıya sığınma... işlenmiş artı sazından gitarına kadar birçok enstrüman yer almıştır. Böylece hem ekonomik hem de sosyal bakımdan kır-kent arasında sıkışıp kalan bu kitleye her bakımdan hitap edilmiş olunuyordu. Pazar kısa zamanda genişledi. Bu parçalar her yerde çalınmaya başlandı. Sloganlaşarak minibüslerin, dolmuşların üzerlerine yazıldı, günlük konuşma dilinin ayrılmaz bir parçası haline geldi.

Ne var ki, hep aynı şeyler dinlenemezdi. Buna ilave bir şeyler olmalıydı. İşte 1980'lere gelindiğinde aynı eğlence endüstrisi, tüketiciye özü değişmeyen, piyano veya org eşliğinde solo olarak söylenen Arabesk'in yumuşatılmış bir biçimi olan Taverna Müziği'ni sundu. Böyle adlandırılmasının nedeni ise bu parçaların ilk tavernalarda söylenmesiydi.

Arabesk gecekondu kesiminden, Taverna Müziği orta gelirin üst kesiminden toplumun diğer kesimlerine yayıldı. Sonuçta her ikisi de resmi kurumlara girmediği halde kitleselleşti. Hatta kitleselleşmesi nedeniyle resmi kurumlara girmesi gerektiği söylendi. Nitekim de Orhan Gencebay'da, Ferdi Özbeğen'de televizyon eğlence programlarında yer aldılar.

Eğlence endüstrisi, tüketicinin sosyoekonomik yapısı ve bundan kaynaklanan kültürel bilinç düzeyinin biçimlendirdiği beğenilerden faydalanarak, yeniden üretimini sağlıyabilecek müzik biçimlerini ortaya çıkarttı. Bunda da başarılı oldu. Bugün hemen her yerde bu parçalar çalınmaktadır. Plakçılarla yapılan görüşmelerden de, toplam plak ve kaset satışlarının yaklaşık %70'inin gene aynı parçalardan oluştuğunu öğrenmekteyiz.

Nezih Ünen:

Müzik birkaç kişinin tekelinde

SOMUT ARAŞTIRMA GRUBU

"Dominant 7'li akor uyumsuz aralıklar içeren bir akordur ve bu uyumsuzluk yeni bir uyumsuzluğa doğru çözülmek ister."

Nezih Ünen Boğaziçi Üniversitesi'nin Müzik Odası'nda piyanonun etrafını sarmış öğrencilere bu sözlerle sesleniyor. Odada yalnızca müzik var...

Dersin bitiminde sorularımızı Nezih Ünen'e yöneltmeye başlıyoruz:

— Nezih, Boğaziçi Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nden mezunsun. Oysa şu an müzik alanında uğraş vermektesin. Bu duruma açıklık getirir misin?

— Aslında üniversite hayatına başladığımda müzikle ilgili hiç bir akademik çalışmam yoktu. Birkaç nota ismi bilmek dışında pratik olarak bateri ve piyanonun birkaç tuşunu çalabiliyordum. Üniversite yılları sırasında Üniversite bünyesi içindeki klüp çalışmalarına katıldım ve biraz da zorunlu olarak bir konserde flüt çaldım. Sonra getirtmek ve plaklardan dinleyerek bir ekolden geçmek yolu ile telafi etmeye çalışıyorum.

— Uzmanlaştığın müzik enstrümanları neler?

— Flüt ve saksafon.

— Nezih, senin belli bir müzik türünde uzmanlaşıp B. Üniversitesi Müzik Klübü'nde uzmanlığının ürünlerini yaymaya başladığını duyduk. Bu konuya açıklama getirir misin?

— Belli bir tür müzikte uzmanlaştığım doğru değil. Genelde batı müziği ekollerinin altında yatan kuramı sistematize etmeye çalışıyorum. Şu anda Batı kültürü ile yaşayan kitlede yaygınlaşmış Pop, Folk ve Caz türleri çerçevesinde gelişecek bir sistematizasyona varma amacındayım. bunu yaparken de Klasik Batı Müziği teorisinden yola çıkıp Modern Caz'a kadar uzanan bir kuram kitabı oluşturmaktayım. Aynı zamanda B.Ü. kadroya aktarmaktayım. Böylelikle bu kadronun da başka kişilerle eğitim çalışmaları yapıp, ülkemizde bu tür müziklerde gittikçe yaygınlaşan üretim çalışmalarının daha bilinçli ve daha üst ortak bir beğeniye sahip değiliz. Yani aynı kişinin Türk Halk Müziği ve Caz'ı birlikte benimsemesi, sevmesi çok ender bir olaydır.

Ben Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği'nin kendi içinde tutarlı bir varlığı ve gelişmesi olduğuna inandığımdan Batı Müziği ekollerine ait türler konusunda sağlıksız gelişmeler olduğuna inanıyorum. Bu tür müziklerle iletilecek mesajlar ayrı bir tartışma konusu olup, ben bu mesajların en iyi şekilde iletilebileceği teknik düzeye ulaşılma çabasında bir bireyim.

— Ülkemizde müziğin yozlaştığından sözediliyor. Yoz müzik örneğine Arabesk getiriliyor. Sen de Arabesk'in yoz bir müzik olduğu inancında mısın?

— Hayır. Eğer yozluk bir olgunun çarpıtılarak benimsenmesi ise Arabesk yoz değildir. Genelde sanatın bir ticari meta haline gelmesinin sonuçlarını bir yana bırakırsak Arabesk kendi gerçeğinin ta kendisidir.

— Öyleyse Arabesk'i benimsiyor musun?

— Gene hayır. Müziğin toplumun psikolojisi-

ye yükselmesine katkı sağladı. Solo viyolonsel-de yılların müzikal birikimini sindirmek, algılamak mümkündü. Cümleler, aralık atlayışları, bağlar, anlık soluklar, her şey yerli yerindeydi. Bu olgunluğa orkestranın genç flüt üyelerinin başarılı yorumları da eklendi. Son bölümdeki rondo havasına solist büyük bir ustalıkla ikinci bölümden geçit oluşturdu. Konçertonun yorumunda tempo normalden ağırdı, dinamizm zayıftı ama Fournıer ezgilerinde çok şeyler söylüyordu. Olumsuz öğeler için yetmişsekiz yaşındaki büyük ustanın yaşlılığını belirterek parantez açıp, kapamamız gerekir.

Seslendirilen ikinci yapıt ANTON BRUCKNER'in (1824-1896) 1. Senfonisi idi. Avusturyalı besteci bu yapıtını 1867 yılında sinir bunalımları geçirmeden önce yazmıştı. Bu arada Wagner ile tanışmış, dostu ve öğrencisi olmuş-talık niteliktedir. Bu nedenle bizim solistlerimiz bile bir çakışma olduğunda, yabancı ülkedeki konserini aksatmamaya özen göstermekte, Türkiye'deki konseri boşvermektedirler. CSO yönetiminin kendisine bir çeki düzen vermesinin zamanı çoktan gelmiştir.

İlk seslendirilen yapıt RİCHARD WAGNER'in (1813 - 1883) Nurnberg'li Şarkıcı Ustalar Uvertürü idi. Iosıf Conta'nın yönetimi parlak değildi. Baston sallar gibi tutuş ve vuruşu ile çıkan yorum da orta düzeyde kaldı. Tını yüksekliği yayvan ifadeyi gizleyemedi. Nüansının (-ses yüksekliği) doruğa çıktığı yerlerde, müzikçiler abartarak çalıyorlardı. Herkes Wagner yapıtlarının enerji dolu olduğunu, orkestranın savaş arabası niteliğini andırdığını bilir, fakat yatay ezgilerden ödün vermemek kaydı ile.

laylı yardımlarından faydalanmıştı. Skryabin Wagner'in Tristan ve Isolde Operası'nın tınlayışlarının sihrine kapılmıştı, Williams halk türkülerine ve Shakespeare dönemi müziğine yatkındı. Ravel ise Fransa'nın Bachları olan Couperin ve Rameau'ya yöneldi. Bu yapıtlardan esin alarak kendi dilini yarattı. Bunu yaparken, romantik empresyonist (-izlenimci)'lere karşı çıktı. Resimdeki akımlara da uyularak onun diline "puvantilizm, klasik empresyonizm" denmektedir. Konser gecesi yapıtın seslendirilmesinde orkestranın gümbürdemesinden özellikle genç izleyiciler mutlu oldular. Alkışı yoğunlaştırmak için verilen bu ödün Ravel'in izlenimciliğinin tülünde kocaman delikler açmaktan başka işe yaramadı. Dinleti gecesi için düzenlenen dermece sekiz kişilik bateri grubunun yoruma olumlu katkısı pek azdı.

birkaç beste yapmaya çalıştım. Teori eksikliğinden dolayı yaptığım çalışmaların iki yakası bir araya gelmiyordu.

81 yılında okulu bitirince A.B.D.'de müzik öğrenimi yapmaya karar verdim. Orda zayıf kalmamam için gitmeden önce flüt ve özellikle müzik teorisinde kendi olanaklarımla bir çalışma yapmaya başladım. Bu çalışmamda yurt dışından getirttiğim ve Üniversite'nin kütüphanesinden bulduğum kaynaklardan yararlandım. Ancak daha sonra A.B.D.'ye gitmekten vazgeçtim.

— Niçin?

— Çünkü kendi yaptığım çalışma ile tatmin edici bir yere yaklaşabildiğim gibi cazın kalıpsal yapısında biçimlenmek istemedim.

— Peki ülkemizdeki koşullargelişmene yeterli miydi?

— Değildi tabii. Kaynak ve eğitmen eksikliği çekiyordum. Bu eksiklikleri yurt dışından kitap

düzeyde yapıtlar verebilmesini sağlamak istiyoruz.

Böylelikle Türkiye'deki halka yönelik müzik üretimini köşebaşlarını kapmış birkaç kişinin tekelinden kurtarmak amacındayız.

—"Halka yönelik müzik" deyimi ile ne anlatmak istiyorsun?

– Bugün için radyoyu açtığında "aman gene gıygıy" denilip kapatılmayan müzik demek istiyorum.

— Peki, bu türleri isimlendirir misin?

— Başta Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği. Ayrıca Türk Hafif Müziği, Hafif Batı Müziği, Pop Müzik ve seyrek olarak Caz. Tabii radyoda duyulmasa da Arabesk.

Aslında kozmopolit bir toplum olduğumuz için

ni, dolayısıyla genel yapısını ve geleceğini etkileyen önemli bir unsur olduğunu düşünürsek Arabesk'in gerek estetik, gerekse felsefe olarak çözümsüzlüğü kabulcü, dolayısıyla boyun eğdirici ve bu nedenle de toplumu pasifize eden hatta geriye götüren bir etkisi olduğuna inanıyor ve bunu olumlamıyorum.

— Sence müziğin işlevi nedir?

— Bir anlatım aracı olmak ve duygusal etkileşim sağlamak gibi birbirinden soyutlanamayan iki işlevi olduğuna inanıyorum. Müziğin bu işlevlerinin hangi koşullarda, hangi amaçlara hizmet etmesi gerektiği de ayrı bir tartışma konusudur.

Aradan iki saat geçmiş ve bu geçen süre içinde müzik dünyasının çok önceden gebe olduğu sözcüklerle söyleşimizin sonuna gelmiştik.

Türkiye'nin gerçekleri doğrultusunda ertesi gün yine yeni çalışmalara başlamak üzere notalardan oluşmuş bu odayı terkettik.

ANI

Evvel zaman içinde: TUTKU

AFİF YESARİ

Bulaşmıştı bir kez..

Nerden, nasıl bulaşmıştı?.. Bunu kesinlikle saptamak, hayli zor..

Çocukluğumda, Kadıköy'de izlediğim oyunlardan ötürü ve o etkinin bir uzantısı olabilir.

Sinemadan, çocukken ve ilk gençlik yıllarında izlediğim ve etkilendiğim filmlerden ötürü de olabilir... Nasıl, ne şekilde, bilemem ama, bulaşmıştı bir kez... Ne var ki, buna daha çok, filmlerin neden olduğunu söyleyebilirim.. Tiyatroculuğun, serüven dolu, renkli yaşamının çekiciliğinin de..

Bir değil, birçok neden sayabilirim kısacası..

Çocukluğumda, Kadıköy, Süreyya Paşa Sineması sahnesinde izlediğim oyun ve operetlerin renkli ve müzikli görüntülerini ve bu masalsı görüntülerin etkilerini ve izlenimlerini tiyatro dönüşlerinde, kafamın en kuytu köşelerinde eve getirirdim.O dönemin ünlü oyuncuları Sururi Beyler, babamın yakın dostlarıydı, sık sık Kadıköy'deki konağa gelirlerdi. Celal Bey, beni sırtında gezdirirdi, ama, sahnede ne kadar değişik görünürdü!.. İlk kez, bu ayrıcalık; 'sahnedeki adam'ın devleşen görünümü de bilinçaltımda, kolay kolay silinmeyecek bir imaj yaratmış olabilir.

Kadıköy'den ve (Anadolu Yakası'ndan) bir çok ünlü tiyatro sanatçısı çıkmıştır:

Reşit Gürzap, Hikmet Karagözlü, Suat Sim, Renan Fosforoğlu, Asuman Korad gibi..

Bu saydığım ünlüler, bizden önceki dönemlerin tiyatro tutkunlarından bazıları... Ben, gençlik yıllarımdan, Kürt İhsan'ı, (Genellikle Doğu'lu, yani Kürt taklidi yaptığı için öyle anılırdı ve soy adını şu anda bu nedenle anımsayamadım), Refet Gülerman'ı, Muzaffer Hepgüler'i ve Kadıköy Ortaokulu'ndan (Taşmektep'ten) Kâmran Yüce'yi anımsarım, onlar, arkadaşlarımdı. Ve bu işlere, Mücap'la, aşağı yukarı aynı dönemde başladık,1945 yıllarında filan...

Muzaffer Hepgüler, Vedat Örfi Bengü'nün tiyatrosunda sahneye çıkıyordu. Refet Gülerman'ın, Beyoğlu taraflarında bir yerlerde oynadığını duyardık ve onların bu başarıları, bizde hayranlık uyandırırdı.. Kürt İhsan ise, tiyatro yaşamını, 'Anadolu'nun ücra köşelerinde', gezgin tiyatro kumpanyalarında sürdürdü bir ömür boyu, ölünceye dek.. İstanbul'da sürekli oynamak olanağını bulduğunu sanmıyorum. İ.T.Ü TV'de program hazırladığım dönemlerde bir kez de konuk sanatçı olarak ekrana çıkmıştı, eşiyle birlikte bir skeç yapmışlardı, beğeni kazanmıştı gösterileri.. (İhsan'ın soy adını anımsadım: Unan'dı.. Evet; İhsan Unan..)

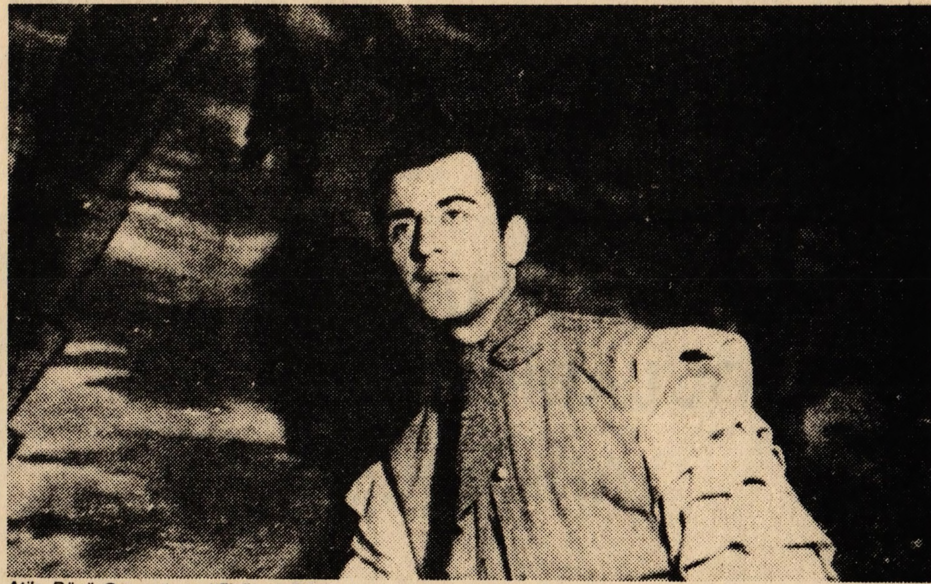
Ben, izlediğim oyunların eve kadar getirdiğim ve düşlerime giren imajlarını, etkilerini, silinmek bilmeyen izlerini, çocukluğumdan, askere alındığım 1941 yılına dek taşıdım. Ve askerde, ucundan, kıyısından göründüğüm sahneye çıkmak olanağını buldum, 'Kışla Temsilleri'nde...

Tahta sıralar üzerine uzattığımız kalaslarla yaptığımız sahnede erat'a oyunlar sergilemekle işe başladım.. 'Mavi Yıldırım', 'Zehirli Kucak' gibi oyunlar, komediler oynadık, Erzurum Harbiye Kışlasında..

Ulvi ile tanışmamız da, (Ulvi Uraz'la bir ilgisi yok) bu oyunlar nedeniyle oldu. Ulvi de bir 'tiyatro tutkunu' idi: Uzun boylu, zayıfça, sarışın ve ilginç bir gençti. Annesi Musevi, babası ise, ilk sinemacılarımızdan Kemal Bey'di. Ve Türk'tü. Fakat, Ulvi, nedense, kendisinin, Shakespeare'in çağdaşı İspanyol Şair, Marki de Calderon de la Barca (1600 - 1681) soyundan geldiğini iddia ederdi ve bu, bir saplantı halinde iyice yerleşmişti kafasında.. Ama, ne olursa olsun, zorunluluk sonucu üstlendiği 'travesti'de, bir harikaydı.. Ve bu nedenle hep kadın rollerine, yani 'zenne'ye çıkar ve olağanüstü bir başarı sağlardı. Şükrü İkiz adlı bir kuklacı arkadaş da bize katıldı ve böylece bir çok gösteri sergiledik..

Ulvi ile, boş zamanlarımızda, terhis olduktan sonra bir tiyatro kurmak tasarısını gerçekleştirmek konusunda planlar kurmaya başladık.. Böylece, bana bulaşan bu işe, ben de bulaştım ve böylece ödeşmiş olduk!..

Yine bu arada, o dönemde, Erzurum'da Maarif Müşaviri olan Sayın Murat Uraz'ın delaletiyle, Erzurum Halkevi'ndeki 'Othello' oyunu'nun yardımcı yönetmenliğini de yaptım. Bir, iki rol de oynadım..

Atila Rövü Opereti'nde "Değişen Dünya" adlı oyunun, "Konga" sahnesi.. Yıl, 1945..

ATİLA RÖVÜ OPERETİ...

1945'te, askerden döndükten sonra bir süre sağda solda iş aradım. Bu arada Ulvi ile de buluşuyor ve 'bir tiyatro kurmak' konusundaki tasarılarımızı gerçekleştirebilmek için planlar kuruyorduk. O dönemlerde, tiyatrocu deyimiyle bir 'dükkân', yani sahne kiralamak büyük bir sorun değildi. Kentin hemen her köşesinde, hele kıyı, kuytu yerlerde 'salaş' ya da 'salaş'a elverişli bir dükkân, kolaylıkla bulunabilirdi, eskiden kalma ve ucuz tarafından!..

Ulvi'nin annesini de tanıdım, saygıdeğer bir Musevi bayandı. Eşi de Museviydi Ulvi'nin. Annesi, Ulvi'nin, Calderon de la Barca soyundan gelmiş olmasını kesinlikle reddediyor: 'Onun babası, ilk sinemacılardan Kemal Bey'dir.. Ulvi, Türk'tür!..' diyordu.

Ben, Ulvi'nin neden dolayı İspanyol kökenli oluşuna kafayı taktığına bir türlü (ve hâlâ da) bir anlam verememişimdir.. Ama, nedenini belki kendi biliyordu.. Her neyse.. Askerlik dönüşü, bir süre başıboş sürttükten sonra, nasıl olduysa, 'Atila Rövü Opereti'ne girdim, dansör olarak!..

Dansör olarak, çünkü, Taksim'deki, o zamanki 'Maksim Gazinosu'nda perdesini açacak olan 'Atila Rövü Opereti'nin sahneleyeceği 'Değişen Dünya' adlı ve güncel konuları da içeren, taşlamalı oyunun, proz, yani 'sözlü' bölümlerinde, Sıtkı Akçatepe, Rauf Ulukut, Emin Kalaycı gibi, o dönemin ünlü aktörleri rol alıyor, bizler; (sonradan ünlü bir sinema oyuncusu olan) Eşref Kolçak, Mehmet Özekit (Tarzan Mehmet) Arap Nihat (Amerika'ya gitti ve orada yerleşti) Hasan Çelik, Ayça Selika, Sezer Sezin, Alev Sururi, Şükran, Toros filan, dans grubunu oluşturuyor, step yapıyor, o dönemin gözde ve moda olan, rumba, konga, gibi danslarını sahneliyorduk.

Suat Gün ve Kadıköylü Rita Şişirgen, 'Atila'nın verdiği' 'Serpil' takma adıyla, biri alaturka, öbürü alafranga olmak üzere ve yarı klasik, örneğin, Offenbach'tan filan parçalar ve Napoliten şarkılar söylüyorlardı ve karşılıklı düetto'lar: 'Aşkımın bahçesinde sen bir gülsün.. / Sen de gül bahçesinin bülbülüsün..'

Dans hocalarımız, Mişel ve sonradan Kalipso Şarkıcısı olarak ün yapan Roberto Lorano idi. Rövünün kurucusu ve patronu Serj Atila, kısa boylu, şişmanca, son derece ilginç, gözü her an yükseklerde ve ayağı bir türlü yere basmayan ve 'Ziegfield' özentisi içinde, az buçuk garip bir tipti.. İstiyordu ki, 'Atila Rövüsü', dünyanın en ünlü 'Ziegfield Rövüsü' ayarında olsun!.. Tabii, böyle bir şeyin, içinde bulunduğu koşullarla gerçekleşmesine olanak bulunmadığını kabul ettirmek çok zordu ve bu nedenle, hiç kimse, ona gerçekte nerede olduğunu (ve gerçeğin de ne olduğunu) anlatmaya, onu uyarmaya çalışmıyor; 'Ha, ha..', 'Hı, hı..' 'Evet, evet..'lerle işi geçiştiriyorlardı, çünkü, hepsinin de, kendisine göre bir çıkarı vardı, bu işlerin, duracağı yere kadar yürümesinde!..

Müzikal olduğu için oyun, bir ara Karlo Kapoçelli, sonra da Muhlis Sabahattin Orkestrayı yönetmeye başladılar. Bu, daha prova dönemi idi. Üç ay kadar sonra da, perde açıldı..

Perde açılmasına açıldı da, işler açılmadı nedense bir türlü!..

Ne Rauf Ulukut'la, Sıtkı Akçatepe'nin, seyirciyi güldürmek için canlarını dişlerine takarak yaptıkları komiklikler (!), ne de o dönemin gözde jönlerinden Emin Kalaycı'nın kasılmaları ve Suat Gün'le, Rita'nın şarkıları ve Atila'nın çırpınışları,halılarını satması, saçını başını yolması ve ağlayıp sızlaması fayda vermedi.

Tabii, bu arada biz de, tiyatrocu ağzıyla 'arpamızı', yani paramızı alamadığımız için, çok kötü durumlara düştük.. Yarı aç, yarı tok, seyirci karşısına çıkıp, sırıtık bir suratla step yapıp, konga, rumba filan oynamak pek o kadar kolay bir iş değildi ama, ne çare ki, bir tutkuydu bu, bulaşmıştı, sahne'nin tozunu yutmuştuk bir kez!..

Rövü'de, bir de, 'Carmen Operası'ndan bir pasaj vardı. Don Jose rolünü oynayan şarkıcı, parasını alamadığı için bir gece, oyundan az önce (ve sessizce) voltasını alınca, bu iş bana düştü ve alelacele, Carmen'deki aryayı ben patlattımdı!..

Tutku, mutku, hepsi iyi, hoş da, arada bir, bir şeyler yemek de gerekiyor!.. Boş mideyle de sanat oluyor olmasına da, bir yere kadar..

Atila'nın bize para yerine verdiği 'moral'le, bir süre idare ettik.. Lâkin, iş, o raddeye geldi ki, sanat aşkı (!), moral falan işe yaramaz oldu, kızlar birer arkadaş (!) bulup, birer ikişer çözülmeye başladılar, erkeklerden bazıları da, para yerine kullandıkları aksesuar ve giysilerden ellerine geçirebildiklerini alıp, kirişi kırdılar, kısacası, rövü, feci şekilde dağıldı.

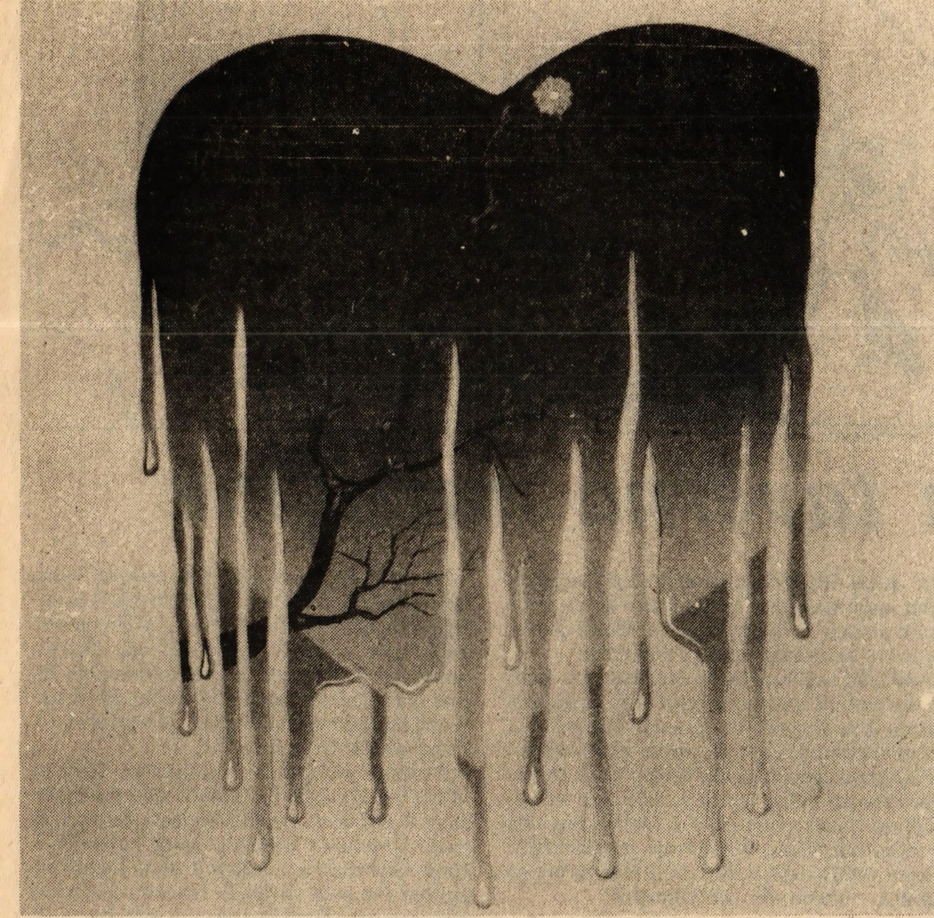
Ne var ki, rövünün oynanması ve dağılması sırasında geçen olaylar kadar, provalar sırasında olup bitenler de ilginç... Ve ibret verici!.. Dünyanın her yerinde, yahut, bir çok yerinde de öyle midir, yani hep aynı yöntemler mi uygulanır bilemem tabii de, yalnız, benim o dönemde ve sonraki dönemlerde de gördüğüm kadarıyla, herkes birbirine çelme takmaya, kazık atmaya kalkıyor maalesef.. Sahnede olsun, sinemada olsun, sanatın tüm kollarında yapılıyor bu iş ve tüm oyunlar, iki biçimde oynanıyor; biri seyirci önünde, öbürü kulislerde ve kamera gerisinde.. Kulislerde oynananlar ise, çoğu kez, sahnede oynananlara taş çıkartıyor.. Böyle olunca da, sanatta ve genelde, bireysel başarılar dışında aşama kaydedilemiyor toplu halde, dayanışmanın yerini, sürtüşmenin alması nedeniyle...

Bunun, ilk ve somut örneklerine Atila Rövü Opereti'nde tanık oldum. Örneğin, bu işlere yeni bulaşan birine, en basit sahnelerde ve nasılsa ele geçirdiği üç beş kelimelik önemsiz rollerde bile, başrol oyuncuları, (herhalde, 'fırsat verirsek, bir gün yerimizi alır..' diye olacak), sahnede ona olanak tanımaz ve bir paralık edecek davranışlarda bulunur, en azından, lafını edeceği zaman sırtlarını döner, adamı kalp beşlik gibi harcarlar.. Bir de bunlarla uğraşmak var!..

Ben, bunlarla, bu çeşitten olaylarla, (sırası geldiğinde anlatacağım gibi) daha sonraları ve 'Şehir Tiyatrosu'nda da karşılaştım.. Atila Rövü Opereti'nde iken, tüm bu kepazeliklere dayandım, çünkü, o sıralarda, ciğerlerinden hasta olan babam, çalışamıyor, eskisi gibi yazamıyordu. Beyoğlu'nun ara sokaklarından birinde, ucuz bir pansiyon odasında kalıyorduk, odanın aylık kirası 15 liraydı, onu bile güçlükle ödüyorduk, ona bakmak, bu nedenle de çalışıp, üç, beş kazanmak zorundaydım, yoksa, dağılmasını beklemeden rövüden ayrılmayı kaç kez düşünmüştüm, karşılaştığım kalleşçe davranışlar nedeniyle...

Sonuç olarak, ben rövü'yü bırakmadan rövü beni bıraktı...

Ne var ki, uzun bir süre, ben sahneyi bırakamadım.. Bir tutkuydu bu.. Bulaşmıştı.. Sahne'nin tozunu yutmuştum bir kez..

Kara Şarkılar için desenler — Halim Yalçın

Kara Şarkılar'da ak şiirler

AFŞAR TİMUÇİN

Genç ozan Hüseyin Haydar'ın ikinci kitabı **Kara Şarkılar**'ı merakla, heyecanla açtım. Birinci kitabıyla yani **Acı Türkücü**'yle bu yeni çalışması arasında büyük bir değişiklik bulamasam hayal kırıklığına uğrayacaktım. Ozanların birinci kitapları aldatıcı olabiliyor. Ozanlık bir gençlik mesleği ya da hevesi bir bakıma. Bir takım rahatlıklar şiir için gerekli hatta zorunlu heyecanları kütleştirebiliyor. İkinci kitaplar genellikle birincilere göre daha bilgiç şeylerdir bu yüzden. Birinci kitaptaki o arayan adam gider, yerine her şeyi bana sorun diye bas bas bağıran bir başka adam gelir.

Hüseyin Haydar'ın **Kara Şarkılar**'ını okurken böylesi bir sıkıntıya düşmedim. **Acı Türkücü**'deki şiirler yeni, yepyeni şiirlerdi, bunlar da öyle, bunlar da yepyeni şiirler. **Acı Türkücü**'de, Anadolu'nun sesini, dilini, müziğini bilen ve kullanan atılgan, heyecanlı bir şair vardı, burada da o var. **Acı Türkücü** bununla birlikte acemilikleri de barındıran bir kitaptı, insana bilgi eksikliği izlenimi veren ozan olur ama onun ozanlığını bütünleyen bir şey de ulaşabildiğini, yakalayabildiği anlamın derinliğidir, bütünlüğüdür.

Görülüyor ki Hüseyin Haydar o güçlü halk anlatımına daha dolgun bir içerik getirmekte geç kalmamış. İkinci kitabı birinci kitabının çizdiği, belirlediği, gösterdiği yoldan ayrılmıyor, bu yolda biraz daha ilerleyerek daha açık, daha aydınlık yerlere ulaşıyor. Hepimizin amaçladığımız ya da amaçlamamız gereken, hepimiz amaçlamış da olsak aramızdan pek azımızın bulabildiği o güçlü bileşimi, halk diliyle konuşmak ve bilgece şeyler söylemek ustalığını elde etmek yolunda, Nazım Hikmet'lerin Lorca'ların başarıyla yürüdüğü o yolda Hüseyin Haydar da, eski boşluklarını hızla kapatarak, eski açıklarını hızla gidererek ilerliyor.

Hüseyin Haydar'ın şiirini güçlü kılan, onun her şeyden önce yaşamın ozanı olmak istemesidir. Bazen düşlerimizden, hatta dileklerimizden, yoksunluklarımızdan, kavuşmak isteyip de kavuşamadığımız şeylerden

Gözyaşları da Çiçek Açar

ETEM ÜTÜK

Ozan Abdülkadir Bulut'un "Gözyaşları da Çiçek Açar" (!) adlı şiir kitabını açınca ilkin şu dizelerle karşılaşıyoruz:

"Bugün birimiz düştü diye
Şaşkınlığa kapılma birden
Ne omuzlarını sarkık tut
Ne de gittikçe sıkılan
Yumruklarını dağıt"

Yaşam başından sonuna dek bir savaş olduğuna göre, bu savaşta da yanımızdan, yöremizden düşenler olacaktır. Bunlara bakıp da şaşkınlığa kapılmamak, yumrukları dağıtmamak gerekir. Böyle yapamazsak, işte o zaman yaşama yenik düşmüş oluruz. Ozan, yaşam savaşında yer alanlara omuz veriyor güç veriyor, moral veriyor bu dizeleriyle.

Aynı şiirin son bölümü de şöyle:

"Artık dut ağaçlarının diplerinde
Arkasına tükenmez kalemlerle
Güzel günler bizim olacak
Diye yazdığın fotoğraflar
Daha arkadaşlarına varmadan
Kulaklarına hiç umnıadık birisi
Bir şeyler fısıldayabilir
Heyecanlanma birden"

(S.5)

Bu sıcak ve içtenlikli dizeler yalnız geçmişi anımsatmakla kalmıyor, geleceğe de umut veriyor. Ozan burada geçmişin anılarıyla gelecek günlerin umutlarını ustaca birleştirmesini bilmiştir.

"Şimdi belki kargıdan atım
Elimin altında değil ama
Arpa bazlamasının içine
Katık ettiğim mısır ekmeği
Kapanmamış bir bıçak kesiği gibi
Sarılıdır hayatımda"

(S. 20)

Bu şiirinde olduğu gibi ötekilerinde de çocukluk anılarına yer verdiği görülür. Ama onun rahat bir çocukluk yaşamı sürmediği, tersine, acılarla dolu sıkıntılı küçüklük yılları geçirdiği yukarıdaki dizelerden anlaşılmaktadır. Çünkü arpa unundan yapılan bazlama, ancak kıtlık yıllarında yapılan bir ekmek türüdür.

"Günler ve Şairler", "Güneyden Gelen Şiirler", "Rahle", "Arkadaşlara Dair" ve "Dizemler" olmak üzere beş bölüme ayırdığı 60 sayfalık kitabında 35 şiir yeralmıştır.

Kitaba adını veren "Gözyaşları da Çiçek Açar" başlıklı şiirin ilk bölümü şöyledir:

"Ellerimi dokunduğum her yerde
Çığlık çığlığa kıvranıyor hayat
Ve ölen arkadaşların giysilerini
Bir kere daha dürüp koyuyor analar
Çamaşır sandıklarına
Gözyaşları da çiçek açar"

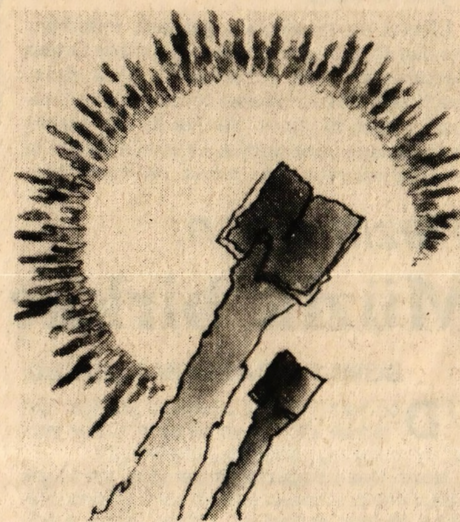
(S.38)

Evet, bu ülkede gözyaşlarının çiçek açtığı günler yaşanmıştır, hem de pek yakın bir geçmişte... Analar, ölen yavrularının çamaşırlarını sandıklara koymuşlardır, zaman zaman çıkarıp bakmak, gözyaşlarıyla onları yıkamak için...

Abdülkadir Bulut 1943 yılında Burdur'un Akinek köyünde doğdu. Akşehir İlköğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra çeşitli yerlerde öğretmenlik yaptı. Bugün de aynı görevi İstanbul'da sürdürmektedir. Köylü bir aileden gelmesi, öğretmenlik görevi nedeniyle halkın içinde yaşamış olması nedeniyle aralarında bulunduğu insanların dertlerini, çilelerini toplumcu bir görüş, gerçekçi bir seziş ve lirik bir anlatımla dile getirmektedir. Şiirleri, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, büyük ölçüde düşünceye dayanmakta, okuyanı derin derin düşündürmektedir. Yani şöyle bir okuyup geçemiyorsunuz. Bu bakımdan da ayrıca kutlamaya değer görüyorum kendisini.

(1) Gözyaşları da Çiçek Açar. Şiir. Yazan: Abdülkadir Bulut. 60 sayfa 80 Tl. Yazko yayınları 1983

Şiirin yüreği "Son Değil"de çarpıyor

Kapak deseni - Sait Maden

KEMAL SÜLKER

"Son Değil" diyor şair Aydın Hatipoğlu son şiir kitabında. (1) Geçen yılın aralık ayında YAZKO Edebiyat'ta yer alan ve kitaba ad olan şiiri büyük ilgi uyandırmıştı.

Bir ölünün tanımını yapıyordu:
Yatıyor boylu boyunca
Ne yanıyor ateşler içinde başı
Ne buz kesiyor ayakları
Yürümüyor damarlarında kanı
Canı yanmıyor
Uyanmıyor/ne kadar uyandırmak

İnsana döner yüzünü
Halka vermiştir özünü
Yediyüz yıldır sesini
Kısmadan söyler sözünü.

Olümü **"son"** saymayan Aydın, 100 yıldan buyana mezarında rahat uyuyan Yunus her gün dillerde ve gönüllerde yaşamasını bilmişti. düşünceleri ve dizeleriyle..

Portre çizmede de çok başarılı Aydın Hatipoğlu. Daha önce de şiirin erdemine ve inanma'nın büyük gücüne boşverenlerin portresini çizmişti, şimdi de **"koltuğunda iki somun ekmek"** bulunan tedirgin birilerinin portresini başarıyla çiziyor. **"Son Değil"** adlı şiir kitabı, Aydın'ın bu yıl yayınlanan 4. kitabı sanıyorum. Çocuk yazınına da emek veren şair, Bilge yayınevinin çocuk dizisine **"Kuşçu"** başlıklı bir kitap vermiş ve yayınlanmıştı. Esin yayınevi Aydın'ın "Köroğlu Destanı"nı baskıya vermiş bulunuyor. Çocuk Şiirleri dizisinde **"Uçan Balon"** adlı kitabı yer aldı. Ve YAZKO kitapları arasında **"iki elin kitap sunduğu"** büyük bir aydınlığı simgeleyen kapakla daha da sevimli olan yapıt, şiirde anlamı ve umudu ve de şiirin olanaklarını bir arada başarıyla kullanan Aydın Hatipoğlunun önceki şiir kitaplarını aşmayı başarıyor.

Aydın Hatipoğlu'nun ilk şiir kitabı **Çömce Gelin"** (1966). Urfalı şair (D.11 Aralık 1940) Urfa'da ve Güney'de yaşayan bir inancı, bir totemi yalerin ön sırasında görülmüştü. DÜĞÜM şiiri o yılların eylemlerine dönüktü:

Kalın saplı pankartlar taşıdık / Yiğit Bileklerimiz birbirine kenetli / Yeni bir çağın nabzı atıyordu bileklerden bileklere / Canlı cesur dinç bir gün akıyordu / Bir deprem uğultusu tepiyordu yüreklerimizi / Zamanı yarattık./"

Hatipoğlu, 27 Mayıs'tan sonra İkinci Yeni türünün "pilinin bittiği" inancındadır. Onun şiirleri bütünüyle İkinci Yeni'ye karşıdır. Çünkü o şiirleri Hatipoğlu **"Karanlık bir şiirdir, baskıya boyun eğişin şiiridir, ilkeleri de karanlıktır"** diye tanımlamıştı (2). Gerçekten de bir dergi, **İkinci Yeni tayfasını kuyruğa sokup hepisine birer armağan dağıtmayı iş edindiği"** sıralarda, Hatipoglu**"Bunlara çatmıştı"** (3) ve gerçekçi şiiri savunanlarca alkışlanmıştı. Çünkü **"Şair,** diyor Aydın Hatipoğlu, **halkın yüreği, halkın sesidir. Hele az gelişmiş bir ülkenin şairi ise; hele o şiir geleneğine sahipse, şairler daima halk için girişilen kavgada ön safta olmanın onurunu taşırlar"** (4), tıpkı Namık Kemal gibi, Tevfik Fikret gibi...

Hatipoğlu, bir söyleşisinde şiirlerinin "Yunus'tan günümüze yoğrulan biçimine sahip çıkma bilincinde" (5) olduğunu vurgulamıştı. Bu, ürünleriyle de kanıtlanıyordu. Örneğin **"Hoyrat"**'ta folklor öğesi daha belirgindi, **"kavganın ve bilincin etkili şiiri"**'ni vermişti yine de (6).

Bu kez **"Son Değil"**, sanırım, şiir anlayışını başarıyla sürdürdüğü yapıtlarının daha olgun, daha

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

İDEOLOJİ ÜZERİNE
R. Mc Donough/W. Bluhm / B. Gustafsson / S. Hall B. Lumley / G. Mc Lennon/ P.Q. Hirst
Türkçesi: Can Şahan
Kuram Yayınları- 1983
220s. - 350 TL.

Olumlu ya da olumsuz bir çok anlam yüklenen ideoloji kavramının eserin kapağında verilen birkaç tanımı: "Gerçeğin eksik bir kopyası", "yanlış bilinçlenmedir", " yalın bilinçliliktir", "ideoloji bilinçliliğe... denk düşer"

Eserde derlenen yazılarla ideolojinin tarih- ***sel evrimi inceliyor ve ideoloji üzerine görüşler ileri süren düşünürler (Marx, Engels, Gramsci, Althusser, Poulantzas gibi) irdeleniyor.***

Eserin önsözünde yayım gerekçesi şöyle açıklanıyor: "Metafiziğin ve ideolojinin rol oynamadığı tek bir bilim düşünülemez. Demek ki bilimin ideolojiden kaçışı yoktur, söz konusu olan bilimsel bir ideoloji edinmek. Böyleyse felsefe gibi ideolojiyi de gereksiz komak.
İdeoloji-bilim kavramı ilişkileri bizi... yayın yapmaya iten bir neden."

BÜTÜN ŞİİRLERİ 1
Necati Cumalı

YAZKO Yayınları- 83 248s. - 450 TL.

Ozanın 1939-83 arasında yazdığı şiirler YAZKO'dan dört cilt olarak çıkacak. İlk kitap dört bölümden oluşuyor: ***Tufandan Önce/ Bozkırda Bir Atlı/ Aç Güneş/ Huri ile Süleyman.***

İlk bölümde çağımızın sorunları sergileniyor; insanın acısı, benliğinin yokedilişi.. Diğer bölümlerde aşk ve anı şiirleri var
Tufandan Önce'den
"Ey bu kuşkulu çağın
Güvensiz günlerin
Garip insanı
Bak yarattığın robotlar
İşini alıyor elinden fabrikalarda
Sıkıştırdın mı son vidasını
Taktın mı pilini
Parmak uzatıyor
Kapıyı gösteriyor sana"

R.W. FASSBINDER

bazı boşlukları da yansıtıyordu. O zaman o kitapla ilgili olarak yazdığım bir yazıda şiirlerin Anadolu yanının tamam ve sağlam olduğunu yazmıştım, ancak İstanbul'lu yanının biraz eksik olduğunu belirtmiştim. Bu şu demekti: O güzel halk anlatımına koyduğumuz içerikler güçlü olabildiği zaman büyük bir şiire ulaşabiliriz. Çünkü ozan kendi toprağının sesine, duyarlığına, tadına yaklaştıkça getiririz şiirimizi, o zaman daha çok kendimizi ilgilendiren, bizden başkalarına bir şey söylese de bizden başkalarını derinden açıklamayan şiirlere, soyut şiirlere ulaşırız. Oysa şiir için yaşamın her türlü çeşitliliğini kaynak edinmek ozanı apaçıklıklara, herkes için anlaşılır yetkinliklere götürürken okuyana da yeni bilgiler, somut bilgiler sözverir. Hüseyin Haydar da acısına tatlısına bakmadan, iyi ki "bu acılı bu acısız, bu iyimser bu kötümser" demeden, yani yaşamı bir bütün diye ele alarak bize bugünün somut insanından kaygılar, sıkıntılar, dilekler, umutlar, açmazlar, çıkış yolları, kırgınlıklar, güçlükler yansıtıyor.

Hüseyin Haydar usta bir ozanın yapması gereken şeyleri iyi öğrenmiş belli ki. Sözcükleri seçerken titiz, dikkatli, sözcüklerle imge örerken yenilikçi ve hatta şaşırtıcı, şiiri öyküye taşırırken ölçülü, soyutlamalara yönelirken soyuta düşmemeye kararlı. Ayrıca onun şemalardan, kalıplardan, kolaydan bir kaçışı var ki görülmeye değer. Özenle dize işlediği, bir dize üstünde özenle durduğu belli. "Hiçbir söz aldatmaz beni -Kırk bin kitap birden inse" diyebilecek kadar kararlı, "Tam kapıdan çıkacakken- Kesiyor önümü o yeşil yağmur" diyebilecek kadar ressam, "Bir yağmur taşırım ben ipekten ince-Girerim sessizce kentten içeri" diyebilecek kadar sezgici, "Sonsuz alnından aktı da gitti - İki kan sıçraması ah iki yıldız" diyebilecek kadar duygulu, "Gözlerinin ıslak ekinlerinde - Koşan bir yabancıyım artık" diyebilecek kadar filozof, "Küçük sevda yağmuru - Nereye yağıyorsun şimdi" diyebilecek kadar çocuksu bir ozanın şiirleridir **Kara Şarkılar.**

Dilerim onun bu başarısı yeni başarılarına engel olmasın, şiiri hep böyle kan ter içinde arasın Hüseyin Haydar, dilerim her kitabında yeni duyuşlara, yeni sezgilere, yeni yorumlara, yeni bakışlara ulaşsın. Güzelin de güzeli olduğunu unutmadan yeni şiir sevinçleri arasın canla başla.

Hüseyin Haydar, **Kara şarkılar,** şiirler, Yazko yayınları, 1983.

Batı Felsefesi Tarihi

Daha önce Türkçe'de ilkçağ, ortaçağ, yeniçağ olmak üzere üç ayrı kitap şeklinde iki basım yapmış olan yapıtın, üçüncü basımı tek cilt halinde okura sunuluyor. Her üç kitabın da önsözleri yapıtın başında yer alıyor; ayrıcı kişi, akımlar ve kaynakça dizini de sonuna eklenmiş.

Kitap, Batı felsefesinde yaklaşık 2000-2500 yıllık tarihsel süreyi kapsıyor. Diğer felsefe tarihlerinden farkını Russell şöyle dile getiriyor:

"Çok felsefe tarihi var. Ereğim, sadece onlara bir yenisini katmak olmayacak. Felsefeyi toplumsal ve siyasal yaşantının bütünleyicisi olarak değil, içinde, değişik sistemlerin geliştiği değişik toplumların karakterine ilişkin neden ve sonuç gibi ele alacağım." Yine de bu çalışmanın Russell'in dünyaya bakışından, O'nun felsefesinden olduğu da bir gerçek.

Özellikle yapıtta dikkati çeken yan, dilin, üslubun bir edebiyat metinindeki gibi olması. Bu kitap, Bertrand Russell'ın en önemli yapıtlarınden biri.

BATI FELSEFESİ TARİHİ (İlkçağ/Ortaçağ/Yeniçağ) Bertrand Russell, Türkçesi Muammer Sencer — Say Kitap Pazarlama, (üçüncü basım) — İstanbul 1983, 934 sayfa, 1500 TL.

isteseniz/
Yarı aralık gözleri görmüyor.

Benim annem de ölmüştü, böyle.. Uyansaydı ne kadar iyi olacaktı, başımızda büyük olarak bize ne çok mutluluk verecekti. Aydın'ın da annesi geçen yıllarda ölmüş, yarı açık gözleri, başucunda duran oğlunun **"Bir uyanabilse, ne kadar sevinirim"** dediğini duyamadan derin uykusunu sürdürmüştü. Şiirin sonu, o karamsar acı tabloyu siliyordu:

Ölüm sonu değildir hayatın
Hayat sürüyor
Hayat gözyaşlarında
Hayat gülüşlerinde çocukların.

Umudun büyük evreninde sönüp gidenlerin peşinden döğünüp gün geçirmek, kederi eritmek gibi bir şey oluyor. Öyleyse: "Hayat sürüyor" ve yeniden başlayan yaşamın omuzlarımıza yüklediği sorumlulukla ve çocuklara sevgiye dayalı bir dünya bırakılacağına inanarak, gerekenleri yerine getirmek düşüyor bize.

Hatipoğlu'nun şiirleri dergilerde ilgiyle izleniyordu. Edebiyat 81'in ayçiçekleriyle süslü ek'inde yer alan Ayçiçekleri başlıklı şiir şairde eksilmeyen umud'un gücünü gösteriyordu yine:

Güneş batmıyor mu usul usul
Bir kez daha büküyorlar boyunlarını
Sonra başlıyor yeni bir umut
Sabah olur mu
Gün yeniden doğar mı diye.

Ve gün yeniden doğuyor, ayçiçekleri yüzlerini doğan güneşe dönüyorlardı. Ekim 81'de yer alan Köroğlu ve Yunus başlıklı şiirleri, şairin şiir formunda yaptığı değişikliği vurguluyor ve Yunus Emre'nin yüceliğini dörtlüğünde şöyle belirtiyordu:

pıtına ad yapmıştı. 21 şiiri 1960 sonrası ortamında hazırlamış ve o sıralar egemen olmaya çalışan İkinci Yeni akımına karşı bir boy gösterme niteliğindeydi. Ve şair, nükleer silahlara karşıtlığını **"Nükleer"** başlıklı şiirinde son bölümde şöyle canlandırmıştı:

Odalardan odalara ağlar çocuklar
Barış ninnileriyle uyur çocuklar
Söylendikçe ninniler, büyür umutlar
Nükleer sevişme, nükleer silahsızlanma.

Şairin ikinci kitabı **"GEBE"** idi (1968). **"Yiğid olan yatamıyor derdinden"** ve **"aşktır bu derdin dermanı"** başlıkları altında 15 şiir yer almıştı 44 sayfalık yapıtta. Urfa'da doğup o yörenin gelenekleriyle yaşayan şair İstanbul'da büyük kent yaşamında miting görmüş ve **"büyük olguyu"** şiirleştirmişti. Büyük olgu, Türkiye'yi istila etmek isteyen gavura karşı İstanbul'da, işgal altında bile coşan vatanseverliğin o toplanıp yüce direnişini çağrıştırmıştı şaire:

Sultanahmette Halide Hanım konuşuyor
Siyah başörtüsü bir yas bayrağı gibi uçuşuyor
Havada sıkılı yumruklar ve gerili eller
Telaş içindedir gavur, telaş içindedir saray ve zaptiyeler..

Hatipoğlu'nun İstanbul'u nitelemesi çok özgün:

İstanbul tarih ve toplumsal oluşumun kantar topudur"

Aydın'ın üçüncü şiir kitabı: HOYRAT (1973). Artık yolunu yordamını bulmuştur. Yelken ve Ataç dergilerinde yer alan şiirleri beğeni kazanmış, Yeni Gerçek dergisini yayımlamış, Gelecek Dergisi'nin kuruluşunda sorumluluk taşımış, toplumcu gerçekçi şiir geleneğinin uzantısını temsil eden-

anlamını ve daha akıcı olanlarını içeriyor. Hatipoğlu'nu kutlamak, gerçekçi toplumcu şiire gönül verenlerin görevi oluyor.

1) Aydın Hatipoğlu, Son Değil, şiirler, YAZKO Yayını, No. 185.
2) Yeni Ortam gazetesi, 16 Nisan 1973, "Benim şiirim İkinci Yeni'ye karşıdır" başlıklı konuşmadan
3). Attilâ İlhan, Varlık 15 Eylül 1967
4) Yeni Ortam, 29 Temmuz 1973, Mehmet Selim'in Hoyrat üstüne, şairle yaptığı konuşmadan
5) Yenigün gazetesi, 8 Ağustos 1973, Şefik Dikmen'in, şairle yaptığı söyleşiden
6) Behçet Necatigil, Milliyet Sanat Dergisi, 22 Mart 1974 "1960 kuşağı Şairleri" başlıklı yazı dizisinden.

- **The Mariage of Maria Braun**
- **Lola**
- **Fox and his Sriends**
- **Lili Marleen**
- **Querelle**

Germencik Sokak: Aka Ap. No: 4
Bebek-İst. Tel: 165 62 31

YENİ TÜRKÜ ŞİİR YAYINLARI
yeni çıkan kitaplarımız

Turgay Fişekçi
Kuşkuluyum Yaşadığımdan
Desenler. Arzu Başaran
200 Lira

Suat Vardal
Yorulur Ölümlü Gözleri
Desenler: Neşe Erdok
200 Lira

Ozan Telli
İshakça
Desenler: Umut Germeç
150 Lira

Behçet Aysan
Karşı Gece
Desenler: Artin Demirci
150 Lira

Yazışma — İstek PK. 404 Sirkeci — İstanbul

YAZKO KİTAPLARINI BULABİLECEĞİNİZ ADRESLER

1. Altın Köprü Kitabevi-Sahaflar
2. Arkın Dağıtım-Kitabevi-Cağaloğlu
3. Akademi Kitabevi-Nişantaşı
4. Beyaz Adam Kitabevi-Bakırköy
5. Bafra Kitabevi-Beşiktaş
6. Behçet Herdem (Kenterler Tiyatrosu)-Harbiye
7. Bizim Kitabevi-Beşiktaş
8. Elif Kitabevi-Sahaflar
9. Erdoğan Çakır-Kadıköy İskelesi Gazete Bayii
10. Erkan Çakır-Kadıköy Iskelesi (Yeni) Gazete Bayii
11. Erdinç Ertek-Beşiktaş Gazete Bayii
12. Hüseyin Sarıkaya-Kadıköy İskelesi (Eski) Gazete Bayii
13. Remzi Kitabevi-Cağaloğlu
14. Sayınlar Kitabevi-Aksaray Yeraltı Çarşısı
15. Şeref Şenokur-Vilayet
16. Semih Kaçar-Kadıköy İskelesi (Eski) Gazete Bayii
17. Vilayet Kitabevi-Cağaloğlu
18. Karaoğlan Kitabevi-Tünel
19. Bilim Kitabevi-İstanbul (Anadolu Yakası Acentası)
20. Yurttaş Dağıtım-İzmir
21. Akademi Kitabevi-Bursa
22. Adaş Dağıtım-Ankara

yazko YAYIN DÜNYASINDA EN ÖNDE

YENİ KİTAPLAR

● Şiir

SEN TEK BAŞINA DEĞİLSİN
ABDÜLKADİR BULUT

AY PARÇASI
METİN ELOĞLU

ÖKSELERİN YÜREĞİNDE
ŞÜKRAN KURDAKUL

AKDENİZ DÖRT KİŞİYDİLER BİR DE BEN
CENGİZ BEKTAŞ
2. Basım

BİR ZAMANLAR
RECEP BİLGİNER

GÜNDEN GÜNE
ARİF DAMAR

YASEMİNLER TÜTER Mİ HÂLÂ
ALEV ALATLI

KİTAPLAR KİTABI
İLHAN BERK
2. Basım

● Roman

ÇAKRAZLAR—1
MUZAFFER ARABUL

YALNIZLAR
ERHAN BENER

KÜÇÜK OYUNCU
PINAR KÜR

BOZGUNCU
MAKSİM GORKİ
Türkçesi: Mehmet Özgül
2. Basım

ŞÜPHE
DURRENMATT
Türkçesi: Zeyyat Selimoğlu
2. Basım

BÜTÜN ESERLER-II
PANAIT ISTRATI
Türkçesi: Bertan Onaran

TUZ VE EKMEK
ÖMER FARUK TOPRAK

● Hikâye

DİNO İLE CEREN
SEYİT ALP
2. Basım

KÜÇÜK ZENCİ MASALLARI
BLAISE CENDRARS
Türkçesi: Sait Maden

GÜNLERDEN BİR GÜN
MUZAFFER BUYRUKÇU

● Deneme

ŞİİRİN AÇIK TARİHİ
İLHAN BERK

● İnceleme

DESCARTES
AFŞAR TİMUÇİN

● Eleştiri

BİLİMDEN YANA
ASIM BEZİRCİ

●

DİYALOG VE KÜLTÜR
AHMET CEMAL
Yazılar, 1970-1983

●

RÖPORTAJLAR
IŞIL ÖZGENTÜRK

Diri "bir kadın yazar"

PAKİZE TÜRKOĞLU

"Edebiyat eleştirilerinin okurdan çok, yazarlar arasında yapılan yüksek düzeyde kuramsal bir tartışma" olacağını yazmıştı bir eleştirmen. Böyle olduğu doğrudur kuşkusuz. Ama "yüksek düzeyde ve kuramsal" olmasa bile okurlar da zaman zaman okudukları üstüne tartışmak, eleştirmenlerin yazdıklarını da okuyarak, edindikleri etkileri değerlendirmek gereğini duyuyorlar. Ben önemli izlerim edebiyat eleştirilerini ve yazarların açıklamalarını. Kendi etkilenmemle onların söyledikleri arasındaki koşutlukları, zıtlıkları yakalamak isterim. Beğenimi, sezgiyle vardığım yargılarımı onların kalıplarıyla ölçüye vururum. Gerekirse takıldığım yerleri yeniden okuyup işime yarayan bir takım sonuçlara varırım.

Sanıyorum birçok okur yapıyor bunu; dil ve edebiyatın ışığında, iyiyi güzeli doğruyu arıyor bu yollardan geçerek. Yaşama doğru bakmanın, sorunları doğru çözmenin ip uçlarını buluyor belki okuduklarında. Kuramsalı bilmese de, edebiyatın tadını alıp anlamada oldukça ustalaşıyor böylece. Doyum veren yapıtların insanı edilgenlikten, çözümsüzlükten kurtarıp, duyarlığını düşüncesini düzene koyduğunun, zenginleştirdiğinin ayrımına varıyor. Edebiyatın işlevi de bu olsa gerek. Okur kendisini böylesine etkinleştiren yapıta ve yazarına büyük saygı duyuyor, gözünde gönlünde yüceltiyor.

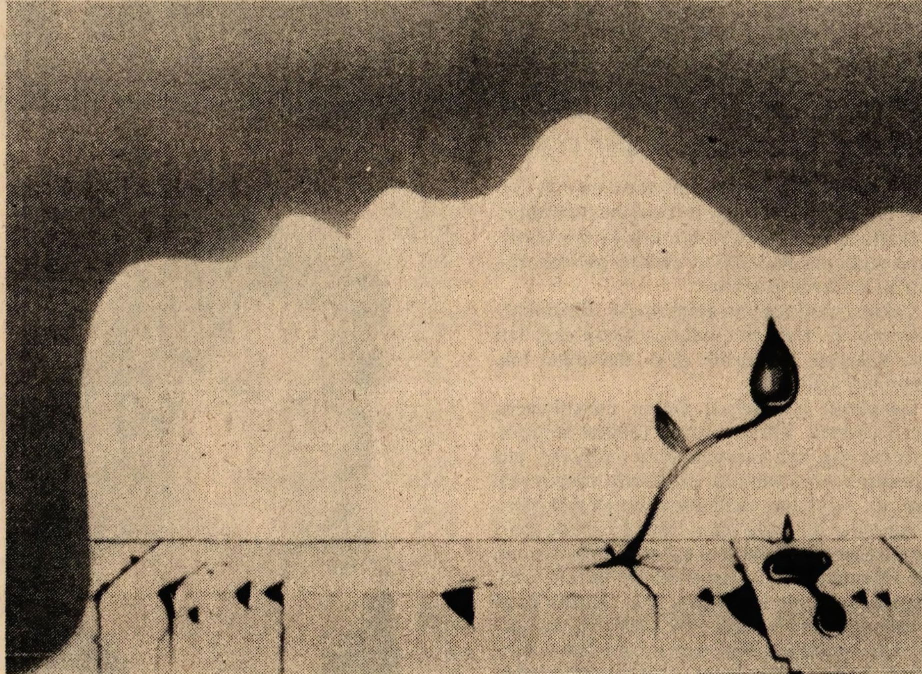
Afet Muhteremoğlu'nun 20 yıl önce yazdığı **"Başörtülüler"**'ini okuduğumda, yazarına ve yazdıklarına böylesine engin bir saygı duyduğumu anımsıyorum. Bildiğimizi sandığımız konulara, özgün bir duyarlıkla, derinden anlayarak ve bilinçle yaklaşabilmesi son derece etkilemişti beni. Bilincimde bilinçaltımda yer eden bir çok karmaşık duyguları yargıları düzene koşmuştu sanki.

Kendine özgü bir "İstanbul" olan Kocamustafapaşa semtinin o günkü ortamında kadınların yerini yaşamını, ince bir ustalıkla sunuyordu okura. Sanatın sihirli ışıldağını halden anlar bir yaklaşımla üstlerine çevirerek, onların başörtüler altındaki **"sofuluklarına uygun güzelliği"**, gerçek yüzlerini aydınlığa çıkarıyordu. Dindarlığın övgüsünü ya da yergisini yapmayarak, cami ve mevlüt kültürünün yarattığı tutkuları, aşkları acıları, sabrı ve yazgıcılığı, İstanbul yoksulluğunun inceliğini dile getiriyordu.

Onları hoşgörüyle anlamak değişmeyi bilmemek, istememek değildir yazar için. Böyle olması, **"O çok derinden varlığını duyduğu bilinçten umudunu kesmek olurdu"** çünkü.

Başörtülüler'i okurken yazarının yaşlıbaşlı biri olduğunu düşünmüştüm birçokları gibi. Ama yaşlı değil de 25'inde, felsefe öğrencisi bir genç kadın olduğunu, "Troya"lı bir anne ile Bulgaristan göçmeni bir babanın kızı olarak Ezine'de doğduğunu, Şişli'de değil de Kocamustafapaşa'da büyüdüğünü öğrenince de şaşırdığı-ka ortamın insan durumunu ya da dramını aynı dil güzelliği ve anlatım gücüyle yazıyor, söylüyor, tartışıyordu. Ne var ki kimi eleştirmenler o günlerde kıyasıya üstüne gitmişlerdi bu romanın. Kuşkusuz "bilirkişi" olarak savlarında haklı olabilirlerdi. Ama gerçekten o denli yermek gerekir miydi, yoksa eleştirmenler insafsız ve duygusal mı davranıyorlardı? Okur olarak hâlâ yanıtını bulmuş değilim bu sorunun.

Afet Ilgaz'ı sonradan meslekdaşım (öğretmen) olarak yakından tanıdım. Onun sanatçı duyarlığını, içtenliğini, hoşgörüsünü ve tedirginliğini oluşturan öğelerin azçok ayrımına vardım. Kullandığı bazı eşyalarda bile eski başörtülü kadınlarımızın sabrında dokunmuş ince nakış izleri bulunuyor. Kuşkusuz bu izler onun yaratıcılığında, ruhsal zenginliklerinde de var. Ama tedirginliklerinde ve eziklığinde de.

Kapak deseni: Halim Yalçın

Son olarak YAZKO Yayınları arasında çıkan **"Ölü Bir Kadın Yazar"** adlı kitabı onun öykücülük çizgisini göstermesi yönünden de ilginçtir. 1957'den bu yana dergi sayfalarında kalmış bazı öykülerinin bir demetidir adı geçen yapıtı.

1957-59 arasında Türk Dili dergisinde çıkmış olan, **"Sahur"**, **"Dişi Bencillik"**, **"Parça Parça"**, **"Küçük Evim"**, **"Beylik Acı"**, **"Bir Öğretmenin Günlüğünden"**, birinci bölümü oluşturuyor. Bunlar yine yazarın, bilincini-bilinçaltını dolduran, yeni yetmelik ve genç kızlık çağına damgasını vuran Kocamustafapaşa İstanbul'unun öyküleridir. Yine sık sık camiden, mevlüt'ten, sahurdan oruçtan söz edilen o ortamın, ev aile aşk ilişkilerini, genç kızlık sorunlarını, yüzeydeki görüntülerden, davranışlardan yola çıkarak, her şeyi kuşkuyla irdeleyerek, temeldeki itkileri arama yakalama tartışması içindedir.

Yıl 1974'lere gelmiş, Kacamustafapaşa **"özenti bir büyük semt"**'olmuştur. Bazı kadınlar "mevlüt" yerine fotoraman okuyacak kadar değişmişlerdir. Minderlerin sedirlerin yerine **"özenti mobilyalarla, evlerin önü yerli arabalarla dolmuştur."** Giyim kuşamda **"büyük semt kadınlarının esintileri"** duyulmakta, görülmektedir. **"Düşünce biçimleri değişmiştir.. Sevginin, aşkın, özgecinin, mutluluğun, evliliğin tanımı ve içeriği değişmiştir".. "Caminin öteyakasından gelen kadınlarla, küçük semtin bu yakasında oturan kadınların birleştikleri bir yer vardır"**. Kadınlar hamamıdır burası. Burada da vardır değişiklik. **"Son günlerde orta yaşlı kadınlar yanlarında sigara getirmeye başlamışlardır"**.. Bu öyküde, "kadınlar hamamı"ndan gelen ses bir kadın yazarın sağlam ustalığında tel tel ince işe dönüşerek, bir "kuru gürültü" olmadığı zekice gösteriliyor.

1980-83 arasındaki üçüncü bölüm öykü-içinde olduğu günlük yaşam parçalarıdır. Banliyo treninde rastladığı ihtiyar bir "alışverişçi" kadının çocuk sevgisini, "kalkmayan uçak" yolcularının otobüs serüvenini, sağlıklı olmayan bir düzenlemede "paralı yatılı"nın da mutsuzlukları olduğunu, gözlemlerken çözümleyen, çözümlerken gözlemleyen bir yöntemle dile getiriyor. Günlük konuşmalar içinde alçak gönüllü sözlerle ilginç noktalar vurgular, gösterir okura.

Bu bölümün **"Hamam"** öyküsü, bir toplumsal inceleme gibidir, bir "çıplak muayene" raporudur sanki. Neşeden kedere, gülmeden ağlamaya hüzün verici bir öyküdür. Kaybolan yeniyetmelik kızlarımız için, üzgün anaların tutturduğu bir ağıttır kadınlar hamamındangelen ses. Arabesk bir çığlıktır.

den giderek derinlerdeki nedenlere ulaşarak bireşime varmak istiyor. Aşk öyküsündeki **"genç kız olayları sever. Olaylar görmezden gelinemezler, saklanamazlar"** hatta ayıplanamazlar ona göre.

Ancak bu noktada bir soruya takılıyorum: Yazarlar kendi olaylarından yola çıkarken, daha doğrusu yakın olaylarından yola çıkarken, kendini kayırdığı, doğruyu iyiyi gölgeleyenbiryan tuttuğu olabilir mi? Talip Apaydın'ın böyle bir yanlışa düştüğünü anlatan bir eleştiri vardı. YAZKO edebiyatın bir sayısında Rahmetli Kemal Tahir de köylüleri çoğunlukla esrarkeş ve eşcinsel olarak gösteriyordu. Belki kendisi hapisanede tanımıştı bu tür köylüleri, belki onlardan rahatsızlık çekmiş olabilirdi. Bunları söylerken Ilgaz'ın böyle bir yanlışa düştüğü savında değilim. Ama bu kuşkuyu zaman zaman kendisinin de duyması gerektiğini seziyorum.

Afet Ilgaz'ı kadın yazarlarımız arasında, kendi kültürümüzün sağlam ip uçlarını iyi yakalayan ve çağdaş zenginlikleri de katarak beslenerek dokuyabilen biri olarak özgün bir yerde görüyorum. Bu özelliği onun yabancı kültür veren okullardan geçmemiş olmasından kaynaklanabilir belki. Bu onun için bir şans mıdır, şanssızlık mıdır kendisi bilir. Ancak "Başörtülüler" ve "Hamam" öyküleri gibi bir çok saptamaları bu gizi açığa vuruyor. Bu yönüyle ayakları sağlam yere basan diri bir kadın yazardır. Öykülerinin düşünsel sağlamlığında da bu özelliğinin payı olmalı. Başörtülü öğrencilerden "seninkiler" diye söz ettiğimde, "onlar benimkiler değildir. **"Başörtülü olayını başını örten kadın olarak görmek yanlıştır. Konuya benim yaklaşımımla bakılsaydı 1968 MSP patlaması olmazdı"** dedi.

Anladığıma göre dirilmek için ölmek onun bir yöntemidir. Şimdi şu anda "ölü bir öğretmendir" kendi deyimiyle. Öğretmendir ama çok sevdiği öğrencileriyle ayrı düşürülmüştür. Bu ayrılığın anlaşılamayan ya da anlaşılan nedenlerine kafa tutmuş, küsmüş kırılmıştır. Okulun duvarlarına bile küskündür, öğrencilerinden bile kaçmaktadır. Belgelerini tamamlayıp kendini yeniden kanıtlamayı kabul etmeyip ölmeyi yeğlemiştir.

Ama hem yazar hem öğretmen olan biri istese de ölemez. **"Ölü Bir Kadın Yazar"** adlı öykü kitabını öğrencilerin ellerinde görüyorum. Zorunlu olarak, öğrencilerine sevgisi, "öğretmenlik sorumluluğu" da ağır basacak, bir süre sonra bir kere daha dirilecektir. Ölüp ölüp dirilmek onun bir yöntemi olduğuna göre.

(1) Ölü Bir Kadın Yazar-Afet Muhteremoğlu (Ilgaz)-(Öyküler) Kapak: Halim Yalçın-Yazko Yayınları, 1983-208 s.400 TL.

Ölümünün 25. yılında bir yazı emekçisi:

Aka Gündüz

VEDAT YAZICI

İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş döneminin güç koşullarında yetişerek çok yönlü bir yazı etkinliğine giren Aka Gündüz 1886 yılında Selanik'e bağlı Katerina kasabasında dünyaya gelir. Babasının Yunan harbine katılması üzerine Edirnekapı'daki Sırp rüştiyesine geçer. Daha sonra İstanbul'a gelir. Galatasaray idadisinde Edirne ve Kuleli Askeri idadilerinde okur. Harbiye'nin ikinci sınıfındayken hastalanınca okuldan ayrılmak zorunda kalır. Paris'e gider, üç yıl kadar Hukuk ve Güzel Sanatlar dallarında öğrenim görür. Hareket Ordusuyla birlikte İstanbul'a dönünce yaşamını yazılarıyla kazanmaya başlar. O yıllarda ateşli bir genç hatip olarak mitinglerde başı çeker.gençliğin gür sesini simgeler.

İlk gençlik yıllarında Ömer Seyfettin örneği Edebiyat-ı Cedide biçiminde şiirler yazarak yazın yaşamına katılır. Trablus ve Balkan savaşlarının ardından yenilgiyle gelen acıları açık ve yalın bir Türkçeyle dile getiren, içten şiirleriyle dikkatleri çeker. Bu ilk şiirlerini "Bozgun" adı altında kitaplaştırır.

Meşrutiyet yıllarında Ziya Gökalpçe başlatılan dilde Türkçeleşme hareketine 1911 yılında Selanik'te yayımlanan "Genç Kalemler" dergisi çerçevesinde birleşen gençlerle birlikte Aka Gündüz de katılacaktır. O yıllarda yazı arkadaşı Ali Canip Yöntem Aka Gündüz'ü ikinci bir Namık Kemal nitemiyle över. (Türk Yurdu, 1913)

Hece ölçüsüyle, yalın bir Türkçeyle kaleme alınan ilk şiirler, yurtseverlik duygularını dile getiren ilk yazılarla birkaç oyundan sonra Aka Gündüz'ü verimli bir yazar olarak roman türünde görüyoruz. 1928 yılında başlayan bu döneminde yazarın gazete ve dergilerde yayımladığı romanların sayısı yetmişi bulmuş, bunlardan ancak kırk kadarı kitaplaşabilmiştir.

Romanlarında daha çok haksızlıklara başkaldıran tipleri işleyen Aka Gündüz, toplumsal yaşayışınçarpıklıklarınaolabildiğince eleştirel bir dille yaklaşmaya çalışmıştır. Romanlarında sık raslanan kandırılmış kadınlara acır, onları bulundukları acımasız ortama iten toplum koşullarına şiddetle çatar.

Ahmet Muhip Dranas bir yazısında (Cumhuriyet, 20.12.1958) Aka Gündüz'ün roman kişilerini sevgiyle eğilerek canlandırdığını belirtir: **"Onları günlük hayatın içinden, ilkin oldukları gibi çeker alır, fakat maceraları ilerledikçe her birine kendine göre bir biçim verir. Bunlar hemen hepsi acı görmüş insanlardır. İçlerinde iyileri kadar kötüleri de vardır, fakat gene hemen hepsi birer idealist olarak, Aka'nın yeni bir romanında kılık ve isim değiştirerek tekrar yaşamak üzere tükenirler."**

Kimi romanlarında da Aka Gündüz Milli Mücadele yıllarının havasını yansıtır. İki Süngü Arasında, Bu Toprağın Kızları, Dikmen Yıldızı gününde sevilerek okunmuşlardır. Ne var ki geçim kaygısıyla hızlı ve çok yazmak zorunda kalan Aka Gündüz romanlarını dinlendirmeye vakit bulamamıştır. Bu nedenle Selim İleri'nin belirttiği gibi,"Akıcı,**canlı bir konuşma diliyle en önemli sorunları temelde sulandırmış, yoğunluktan uzaklaşmıştır.**" (Türk Dili, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı, Temmuz 1976.)

Uzun yıllar (1932-1946) Milletvekili olarak da görev yapan Aka Gündüz yaşamının son yıllarını Ankara'daki bağ evinde yalnızlıklar içinde geçirmiştir. 7 Kasım 1958 günü yitirdiğimiz yazarımızın ölümünden sonraki yazısında Ahmet Muhip Dranas onun her zaman yürekli, doygun, alabildiğine alçakgönüllü bir insan olduğunu dile getirerek son günlerine değinir: "Artık yazamıyordu. Zaten sayılı olan dostlukları gitgide azalmıştı. Gündeliğin kör akışı önünü, dolayısıyla ilgileri ve pazarı götürmüştü. Fakat o Keçiören'in bağ evinde tek başına gene doygun ve ergin yaşıyor, bir günden bir güne içinin acılığını kimseye duyurmuyor, çiğ şafak beyazlığındaki yüzünün gülümseyişleriyle karanlığını dağıtarak unutuşu kendi elleriyle tamamlıyordu." (Cumhuriyet, 20.12.1958)

Yaşamını bir yazı emekçisi olarak geçiren ve yazın kitaplığımıza pekçok yapıt kazandıran Aka Gündüz'ü 25. ölüm yılında saygıyla anıyoruz.

Ansiklopedi yarışında eksikler ve yanlışlar

LÜTFİ KALELİ

Ansiklopedilere olan güvenimi yitirdiğimi pe-

Bu yapıt, gazeteci deyişiyle "makaslamacı" olmayacak, "Tırtıklamayacak"; aktarmacılıktan kaçınacak; ülkeyi il il tarayacak, yerinde araş-

ganı olmasına karşın, bu gazetenin doğuş nedeni verilmeden sadece İsmail Yılmaz'ın gazetesi olarak gösterilmesi ve de İsmail Yılmaz'ın soyadının "YILDIZ" olarak verilmesi yanlış.

mı sanmıyorum. Çevreyi bunca algılayabilmeyi, derin iç gözlemlerde bulunabilmeyi bu nitelikleri taşıyan biri becerebilirdi belki. Ona sağlam bir bakış ufku açan etkenlerden biri yeni felsefe bilgileri ise biri de o ''dinsever'' çevreden edindiği yerinde gözlemler ve bilinçaltı birikimleriydi.

Zorlamasız bir dil güzelliği ve sanatçı duyarlığı da vardı kuşkusuz. Vardı ki 19 yaşında yazdığı **''Eşiktekiler''** adlı küçük romanıyla **1959 Törehan Ödülünü,''Başörtülüler''**le de **1965 TDK Ödülünü** alıyordu o yaşlarda.

Araya giren **''En güzel İtalyan Hikayeleri''** çevirisi ve **''İtalya Mekupları''**ndan sonra, kadınlar, kızlar, çocuklar, yoksullar, ''mahpuslar'' üstüne öyküler yazmayı sürdürdüğünü görüyoruz. **''Toprak İnsanları''**, **''Halk Hikayeleri''**, **''Çeribaşı Abdullah''**, **''Annem Annem''**, **''Değişen Sevgiler''** **''Bedriye''** gibi. Bunlardan bazılarını radyo ve televizyonda ilgiyle izledik, kendi sesinden yorumlarını dinledik.

1977 de **''Aşamalar''** adlı romanı yayınlandığında da tanımış değildim onu. Kendisi için **''Bir dönemin bitmekte olduğu yıllar''**a rastladığı anlaşılan bu romanı da okudum ilgiyle. Bu kez, ''Ilgaz'' soyadının çağrıştırdığı çevreye yönelerek, bir baş-

Bir Öğretmenin Günlüğünde, erdemli öğretmen yaratma yerine kendi öğretmenliğini ortaya koyuyor içtenlikle. **''Öğretmen üstünlüğü, kocaman üstünlüklerden biridir ve bana küçüklüğümden beri korku verir''** diyor öyküdeki öğretmen. Öyle olmamaya dikkat ediyor. Öğretmenin öğrencinin ve öteki insanların konumunu, herkesin insan olduğunu anımsatarak dile getiriyor. Ona göre, öğretmen-öğrenci-yönetici üçlüsü, birbirini karşılıklı etkileyen, seven sayan anlayan, anlaşan, birlikte çalışan, dertleşen kişilerdir. Gerek öykülerinde gerekse gerçekte öğretmenliğinde öğrencilerine, yöneticilere, meslekdaşlarına böyle yaklaşıyor. Bu sağlıklı yaklaşımını kötüye kullananlara, sevginin saygınıngüzelliğini bozanlara kızar, küser, kaçar onlardan. **''Beni ona olan duygularımın coşkunluğundan utandıran, pişmanlık veren bir kırıcılık gördümmü hiç bir şey yapamam, küserim''** der öyküdeki öğretmen. Son derece sevecen ve hoşgörülü bir sanatçı öğretmenin özelliği olabilir bu duyarlık.

1974-1976 arasında Türk Dili ve Yansıma dergilerinde çıkan, **''Hamam''**, **''Paralı Yatılı''**, **''II. Mevki''**, **''Çocuk Sevgisi''**, **''Uçak Yolcuları''**, yine kendinin de

leri, **''Ağır Ağır Gelen bir Yalnızlık''**la başlıyor. Bu onun yaşamında başlayan bir yalnızlığın da öyküsü olmalı. Kendisine sorarsanız ''belki ben, belki bir başkası'' diyor. Sağlıklı insan yalnız değildir.İnsanoğlunun zengin bir yanıdır bu güçlülük. Bu yönden bakınca, yalnız olan birlikte iken de yalnızdır. Nitekim öykü kişisi de **''yalnızlık umduğumdan daha da dolu''** diyor. **''Biz doğadan daha güçlü kadınlarız, doğaya başkaldırıyoruz. Ne deliriyoruz, ne intihar ediyoruz, ne de bedensel bir hastalık başgösteriyor''** diyerek bu saptamalarının yaşamdan kaynaklandığını söylüyor. Bilimsel bulgulara ve insanın doğasına başkaldıracak denli birgüçlülüğügenellemenin ne derece yerinde olacağı tartışılabilir.

Kitaba adını veren **''Ölü Bir Kadın Yazar''**da, kendini mi yazdığı sorusuna da: **''Bir'' kadın yazar olmaya kalktığınızda, tabancayla değil ama pek çok kez, pek çok biçimlerde öldürülür, öldürülmek istenir, yaralanır, sakatlanır, insanlar eliyle, aile eliyle, toplumun öteki kurumları eliyle, eleştirmenler eliyle''** diye yanıtlar. **''Ben de bir kaç kez öldüm''** der. Bu öyküde dört yıl ölüp, sonra **''yazar olma sorumluluğu ve bilinci''** ile yeniden dirilen kadın yazar kendisi demek ki. Ölüp yeniden dirilmenin **''daha görkemli''** olduğunu söylüyor.

Bu bölümdeki öyküler kendi deyimiyle ''ölmek''le dirilmek arasındaki boğuşmadır daha çok yazarlık çevresiyle hesaplaşması, daha çok hesap sorması gibidir. İnce bir alayla irdeler sorunları, bazan kendine de yönelerek. Öyküleri yinekendinin de ya öykü kişisi olarak ya da gerçek yaşamdaki kişi olarak içinde olduğu olaylardır. Eski iz sürücüler gibi olayların peşin-

...şinen söyleyebilirim.
Neden mi?

İzin verirseniz açıklayayım:

Görsel Kültür Ansiklopedisi'nin ilk fasükülü çıktığında hemen aldım. Ünlü edebiyatçılarımızdan seçme yapmışlar, nedense bir önceki yıl üç ödül birden alan Adalet Ağaoğlu'na yer vermemişlerdi. Bir Yunus Nadi'yi, bir Nadir Nadi'yi almışlardı da, kısa fıkranın öncüsü bir Doğan Nadi'yi anmamışlardı...

Dayanamadım, sorumlusu Ragıp Yazır'ı telefonla aradım, eksikleri belirtip daha işin başındayken çalışmalarını genişletmelerini, bunun da birkaç fasikül fazla basımı gerektireceğini; ama işte o zaman ansiklopedinin gerçekten aranılacak bir başvuru yapıtı olabileceğini söyledim. Beni gayet nazik karşılayan ve onaylayan Ragıp Yazır, daha sonraki fasiküllerde de aynı eksiklikleri sürdürdü, böylece kültür adına 'Kültür Ansiklopedisi'ne yazık etti.

Adına güvenduyduğumAttilâÖzkırımlı'nın hazırlayıp Cem Yayınevi'nin dört cildini birden satışa sürdüğü ''Türk Edebiyatı Ansiklopedisi''ni de hemen aldım. Merak bu ya, A'dan başlayıp şöyle bir tarayayım dedim. Daha ilkten Tahir Abacı'ya rastlayamayınca ''acaba?'' diye durakladım. Sonra tanıdıklardan Mustafa Balel'i, Abdülkadir Bulut'u, Abdülkadir Budak'ı, Necati Güngör'ü göremeyince irkildim. Bu kez kendi adımı bulmak için atıadım. Neyseki ben alınmıştım; alınmıştım ama, ansiklopedik bilgi olarak değil, sözlük olarak kısacık alınmıştım; o da yanlış ve eksik. Yanlışı: Doğum tarihim 1933 gösterilmiş; eksiği: Kitaplarımın bir bölümü alınmamış, Yani, ben, 1978'den sonra durmuşum, hiç kitap yazmamışım... Bu yanlış ve eksik bilgiler karşısında kimin adına üzüleceğimi bilemedim, ama hemen Attilâ Özkırımlı'ya doştça bir mektup yazdım; eksikleri belirttim; ola ki ikinci basım yapıldığında bu yanlış ve eksikler giderile, toplum için gerçekten kapsamlı bir başvuru yapıtı kazandırılmış ola...

Gelelim Yurt Ansiklopedisi'nin alanında iddialı yapısına:

...tırma ve incelemelerde bulunacak ve tamamen ''telifçi'' bir çalışmayla en doğru, en geniş bilgileri toplayacak ve bugüne dek bilinmeyenleri de gün ışığına çıkartarak çok kapsamlı, yansız bir büyük başvuru yapıtı olacak...

Pek iyi, pek güzel; sevindim. Hemen ona da abone oldum, cilt cilt almaya başladım. Ne var ki burada da kimi eksikler saptadım. Ve özellikle sanatçıların yoğun olduğu İstanbul bölümünde yakından tanıdığım bir Adnan Özyalçıner'i göremeyince şaşırdım. Özyalçıner, yeni yetişen genç bir yazar değil ki, anımsanmasın, ya da görmezlikten gelinsin... Kimi ödüller almış, yazın alanında etkinlikler göstermiş bir sanatçıyı görememek gerçekten şaşırttı beni ve güvenim sarsılmakla beraber, Malatya için meraklanmaya başladım.

...Ve geldik Malatya bölümüne. Konum dışındaki yerleri bilgi alanına giren yetkilerere bırakıyor ve diyorum ki; bu 'telifçi' çalışma da eksik, yanlış haksızlıklarla dolmuş...

Yerel Yayın Organları'nda eksikler:

Av. Faik Muzaffer Amaç'ın ''Yeşil Malatya''sı Av. Hayrettin Abacı'nın ''Halkın Derdi'', Önce Muzaffer Akalın'ın, sonra Ferit Akın'ın, daha sonra Ekrem Tuncel'in ''Malatya Postası'', Aynı gazetenin el ve ad değiştirerek Av. H. Avni Gebeş'in ''Yeni Malatya Postası'', Vaiz Kurultay'ın ''Kocavaiz''i, Mehmet Ali Cengiz'in ''Tohma''sı, Süleyman Kırteke'nin ''Haşhaş''ı, Kemal Müminoğlu'nun ''Mizan''ı ve Karaca Kooperatifi'nin ''Karaca''sı yok.

Emek ve ürün verenler:

Yerel basında ve Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan roportajlarıyla adını duyuran Raşit Kısacık ve romanı ''Yağlı İpte Demokrasi''si, Kemal Kırlangıç ve romanı ''Kanlı Hamur''u, Sait Çekmegil ve onu aşkın yapıtları, Ressam ve Şair Ertuğrul Oğuz Fırat, Nedim Şahhüseyinoğlu, Muzaffer Bal, Celal Yalvaç, Orhan Apaydın, Erhan Kırçuval, Mehmet Gülseren, İbrahim Karabıyık, Fehmi Salık yok...

Yanlışlar:

Birlik gazetesi, Malatya basının ortak yayın or-

...İl doğumlu ünlüler bölümünde, adı hâlâ dillerde dolaşan bir Keşşaf hoca yok. Bir oğuzhan Asiltürk, Korkut Özal var da, Devlet Bakanlığı yapmış bir Nüvit Yetkin, İmar ve İskan Bakanlığı yapmış aynı kuşaktan bir Ahmet Karaaslan yok. 1939 doğumlu olan Lütfi Kaleli'nin 1933 doğumlu gösterilmesi yanlış ve yapıtlarından ''Görgü'' (Roman 1972), ''Gül Üreten Kız'', ''Horoz Şekeri ile Badem Şekeri'' (Çocuklar için öyküler 1980), ''Vakarlı Mamo'' (Romen 1981) yok. (Bu yanlışlık rahmetli Behçet Necatigil'in ''İsimler Sözlüğü''nden kaynaklanmış olsa gerek. Buradaki 'telifçiler' ufacık bir araştırma zahmetine girmeden, oradaki yanlışı ve eksiği kullanmakta bir sakınca görmemişler.)

Edebiyatta Malatya bölümünde, sadece ''Oluş'' dergisinin anılıp aynı dönemde yayımlanan ''Çağ'' dergisinden ve günlük ''Sebat'' gazetesi ile yönetimi Lütfi Kaleli'de olduğu sürece bir sayfasını salt ''Edebiyat'' için ayıran ''Birlik'' gazetesinden ve bu dergi ve gazetelerde emekleyen genç yeteneklerin çabalarından, -ki, bunlar arasında sonradan Tahir Abacı, Şükrü Bilgiç, Arife Kalender gibi ürünlüler olmasına karşın- söz edilmemesi hem eksiklik, hem yanlılık, hem de haksızlıktır.

Bir öyküsünde veya bir şiirinde Malatya'dan söz eden yazarlarımızı burada anmak güzel bir davranıştır. Ve de ansiklopedik bilgi bakımından yapılması zorunlu ve gerekli bir davranıştır. Ancak bu bölümü hazırlayan kişi, her kimse, bu inceliği ve özeni dilediği biçimde kullanmış, haksızlığa ve yanlılığa kaçmıştır. Şöyle ki:

''Türkiye'de ilk kez Alevi-Sünni çatışmasının kökeninde yatan ekonomik ve siyasal çıkar ilişkisine açık yüreklilikle değinen'' roman olarak övgü alan Lütfi Kaleli'nin ''Kardeşlerin Kini''; ''Pek çok okuyucunun görüş ufkunu genişletecek nitelikte'' olarak eleştiriler alan ''Haşhaş'' ve Matalya'yı siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden irdeleyen ''Vakarlı Mamo'' romanları sanki hiç yayımlanmamışlar gibi yok sayılmışlardır.

Oysa, iki kitabı, hatta bir tek şiir ve öyküsüyle iki satırcık Malatya'ya değinenler bu bölümde boy boy yer alırlarken; kırk yılı Matalya'da geçmiş, on yıl aralıksız günlük yazılarıyla yerel basında toplumsal savaşım vermiş, çeşitli kovuşturmalara uğramış, gözaltına alınmış; dokuz yapıtıyla yazın alanında adından söz ettirmiş; bin sayfayı aşan yapıtlarında baştan sona Malatya'yı anlatmış; bu yörenin sanatçısı olan Lütfi Kaleli'yi görmezlikten gelmek kimin işidir, anlaşılmamıştır.

Bir ansiklopedide böylesine haksızlıklar yapmak, yüzesyel ve aktarmacı bilgilerle yanlışlıklara düşmek ve toplumu yanıltmak, önce ansiklopediyi çıkaranların,sonra da orada çalışanların hakkı değildir.

Şimdi, benim yaşadığım bildiğim yörede gördüğüm bu yanlış veeksikliklerkarşısında, öteki iller hakkında verilen bilgilere de inanmak oldukça zorlaşmaktadır.

Son söz olarak şu söylenebilir ki; gerçekten büyük masraflarla ve büyük emeklerle hazırlanan yurt Ansiklopedisi'ne yazık edilmiştir. Hazırlayanların buna hakları yoktu. Dileriz ki, ileri ki basımlarda bu tür eksiklikler, yanlışlıklar, yanlılaklar ve haksızlıklar olmasın.

yazko edebiyat

ARALIK 1983 38. sayısı ÇIKTI

Ayın Aktüalitesi
• Tartışma Haber Yorum: Eleştirmen mi, Vur Abalıya!

Tartışmaya Gelen Karşılıklar
• Folklor ve sanat ilişkileri tartışmamız sürüyor.

Edebiyat mektupları
• Kemal Tahir ve Ceyhun Atıf Kansu'nun yayımlanmamış mektupları.

İnceleme
• Cumhuriyetten bu yana şiir akımları ve tartışmaları.

Konuşma
• Ali Yüce, güleç şiiri anlatıyor.

Kaynakça
• Eski Harfli Türk Halk Destanları Metinleri.

Ayrıca
• En seçkin yazarların şiir, öykü, deneme, inceleme, değini ve eleştiri yazıları.

YAZKO EDEBİYAT: 152 sayfa 200 lira
ABONE KOŞULLARI: Yıllık 2400, altı aylık 1200 TL.
YAZKO: P.K.442 Sirkeci - İSTANBUL.

Cumhuriyet Kitap Kulübü

Daha ucuz kitap için...

İstediğiniz kitabın ayağınıza gelmesi için...

Bedava armağan kitapları da binlerce seçenek arasından seçmek için...

Hiçbir yükümlülük altına girmemek, tam tersine sürekli genişleyen olanaklardan yararlanmak için...

Beklenmedik armağanlar almak için...

Kitap sevenler, kitap okuyanlar, kitap izleyenler, aşağıdaki formu doldurun, kesin ve gönderin Broşürümüz hemen adresinize postalanacaktır.

Türkocağı Cad. 39-41
Cağaloğlu - İstanbul

Hiçbir yükümlülük altına girmeden Cumhuriyet Kitap Kulübü broşürünün adresime gönderilmesini rica ederim

Ad, soyad: ....
Adres : ....
İmza ....
....

(zarfın üstüne) *(zarfın içine)*

URART SANAT GALERİSİ

ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21
NİŞANTAŞI — İSTANBUL
TELEFON: 148 03 26
TELEKS: 26 482 URATTR

Erol Akyavaş
Resim Sergisi
3 Kasım - 6 Aralık

"Yalancı Dünya"

Yine Yeşilçam

İBRAHİM AKYÜREK

Televizyon'da izlediğimiz, Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" isimli yapıtından uyarlanan dizi Yeşilçam'da tartışmalara yol açtı. Film Yapımcıları Tüketim Kooperatifi (FİLM-KO) ve Film-San Vakfı (Sinema gişelerinde pullarını alarak istemeden yardımda bulunduğumuz, Ümit Utku'nun vakfı) 2 Aralık'da Pera Palas'da basın toplantısı düzenlediler.

Yeşilçam'dan söz açınca, ya da sinemamızın sorunları diye başlayınca; **"Bunlar çok konuşuldu, yine hep aynı şeyler"** denir. Madem ki ortada bir sorun var, bizlere düşen görev o sorunu kamuoyunun gözünde sürekli canlı tutmak, unutturmamaktır.

Yeşilçam da benzerleri gibi sermayenin yatırım yaptığı bir alandı. Sermayenin burnunu soktuğu her yerde ne varsa, Yeşilçam'da da o vardı. Sermaye orada olduğuna göre emek de vardı orada.

Bir yandan hileli iflasla batıp başka isimle kurulan firmalar, ödenmeyen bonolar, kafasına koyduğu kadınlarla ilişki kurmak için milyonlarını film işine yatıranlar (Prodüktörler, yapımcı geçinenler de bu kişileri yolmak için hazırdırlar).. İşletmecinin Banu'lu, İbrahim'li, pavyon ve sevişme sahneli isteklerine göre çekilen filmler.. Anadolu'dan gelip özlemlerini gidermek için fotoromancıların, korsan firmaların eline düşen işsiz gençler..

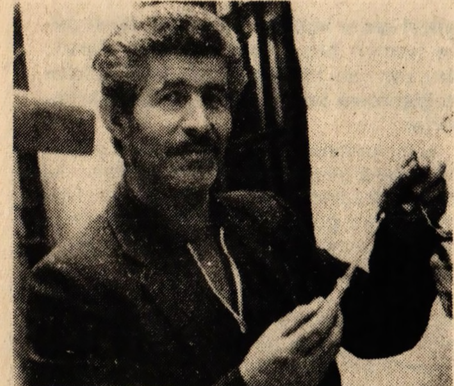
Yeşilçam'da bir avuç namuslu dürüst insan gördük. Kendi çabaları ve olanaklarıyla, bu işi sevdikleri için, kafalarındaki düşünceleri için iyi film yapanlar.. Ama uzun ömürlü olamıyorlar. Çünkü seyirciye ulaşıncaya kadar bir yığın engeli aşmak gerekiyor. İşletme gerekiyor, salon gerekiyor ve öncelikle sansür...

Yeşilçam'a figüranlar, yardımcı oyuncular, ışıkçılar, setçiler açısından bakmaya çalıştık. Onlar **"Yine mi Yeşilçam?"** demediler. Bu arada bir prodüksiyon amiri ve FİLM-KO başkanından da görüş alalım dedik.

Aldığımız görüşleri aşağıda sunuyoruz.

Sinemanın kahrını bizler çekiyoruz...

Ömer Ekmekçi (Şeytan) — Işık Şefi

ÖMER EKMEKÇİ (Şeytan) - Işık Şefi

30 yıldır bu piyasanın içindeyim. Daha önce plastikçiydim. Beni kandırdılar. Filmde oynarsın, kız var dediler. Işık yardımcısı olarak girdim. Oyunculuk denedim, beceremedim. Her an ölüm tehlikesi ile karşı karşıyayız. Altı aydır oturuyorum. Bir sürü borca girdim. Kiramı zor ödüyorum. Günlük ücretimiz 6-7 bin lira arasında. Bizim işimiz ağır olduğu için bir iki saat, bazan beş saat fazla çalışıyorsun. Karşılığı ise verilmiyor. Tartışma oluyor. Beş saat için para alınır mı deniliyor. Bazan işten çıkarmaya kadar varıyor.

Sendika olduğu zaman bir günde iki yevmiye alabiliyordum. Film şirketinin bulunduğu hanın, şirket sahibinin evinin elektriğini bile karşılıksız yapıyorum. Kendi çıkarları için piyasa dışından adam alıyorlar. Sabahın altısından gece üçe kadar çalışıyorsun. Malzemenin bir kısmı benim, bir kısmı bağlı olduğum firmanın.

MADEN filminin ışıklandırması güzel bulunduğu için Antalya Film Festivali'nde Altın Portakal aldım. Işık Şefi olarak. 10 yıllık sigortaya borçlanmıştım. Ödeyemedim. İki sene uzattılar. Tedavimizi bile kendimiz yaptırıyoruz.

HÜSEYİN POLAT (Urfa'lı Keko) - Kavgacı

1966 yılında girdim bu piyasaya. Önceden lahmacun satarken YEDİ DAĞIN ASLANI filmi, Gülhane Parkı'nda çekiliyordu. Orada Danyal Topatan ile konuştum. Bu iş için memleketten geldim, dedim. Hemen orada kostüm giydim. 150 lahmacunu bedavadan dağıttım. Sonra Yeşilçam'a takıldım. O günden bu yana eziliyorum. Kavga direktörü olduğum halde bir imkân alamıyorum. 20-30 çeşit kavga sergileyebilirim. Yumruk atarken mesafeyi kıl payı bırakabilirim. Günde 4-5 bin arası ücretim değişir. Her an sakatlanma, yaralanma, ölüm tehlikesi var. Ekmek parası.. Sanatımı kabul ettirebilmek için ölümle burun burunayız.

FİKRET GÜRYALÇIN - Set Teknisyeni

Yedi aydır boş oturuyorum. 15-20 gün ancak çalıştık. İş bekliyoruz. Ara sıra figüranlık çıkıyor, ona gidiyoruz. 1500-2000 liraya talim ediyoruz. Sosyal güvence istiyoruz. Sendikamız olmadığı için mağdur duruma düşürüyorlar. Piyasada birlik yok.

BAHRİ ATEŞ — Yardımcı Oyuncu

Mart 1981'den bu yana emekli maaşımı bekliyorum. Primlerimi ödediğim halde 86034 yaşlılık tahsis nolu kartımı bekliyorum. 18 yıldır sanatçılık yapıyorum. Yarı aç yarı tok. Otel köşelerinde yatıyorum. Ayda bir kere işim çıkarsa giderim. Bazen imam olurum, bazen cellat. Nikah kıyarım bazen. Film piyasasının imamı sayılırım. HAZAL filminde şeyh oynadım. KİBAR FEYZO'da topal hoca oynadım. KAÇAK filminde Tarık Akan'ın babasını oynadım. Önceden kundura tamircisiydim.

ALİ DEMİREL — Figüran

Üç dört yıldır işin içindeyiz. Daha önce otel katipliği yaptım. Amatör tiyatroda oyunculuk yaptım. Şimdiye kadar polis, doktor, avukat oldum. Devamlı iş çıkmıyor. Sinema hayal gibi.. Işıklar.. Sinek ışığa nasıl takılır, onun gibi.. Ücret, isim yapmışlığa göre değişir. Figüranlar Ahududu, Ata Kıraathanesi, Onbir Osman Kahvesi'nde beklerler. Prodüksiyon amiri gelip sizi buluyor. Kendisi el altından belli bir ücret alıyor. 1500 - 5000 arasında.. İsteğe bağlı sigortalıyım, ben ödüyorum. Gazinoya gidiliyor, rejisör güleceksiniz diyor. Bunu beceremiyenler çıkıyor. Oynayan ben figüranım diyemiyor. Yaptığı işi kendine yakıştıramaz.

HACI FİDAN — Set Teknisyeni

Matbaacı olarak çalışıyordum. Askerlik sonrası iş bulamadığım için Yeşilçam'a girdim. 1957'de Duru Film'de ışıkçı ve setçi olarak başladım. Sonra iki yıl prodüksiyon asistanlığı yaptım. Daha sonra set teknisyenliğine başladım.

Bahri Ateş — Yardımcı oyuncu

Haftada ortalama 20 bin lira kazanıyoruz. Ama yılda yaklaşık altı ay çalışabiliyoruz. Kalanı kahvelerde geçiyor.

Çekimi prodüksiyon amiri kurar. Bizim kahvede oturur. Herkes oradadır. Gelip ekip kur der. Yaklaşık 3-4 kişilik ekip. Ben diğer teknisyenleri bulurum.

Genelinde iş yaparız. Dekor düzenlemesi, şaryo çekmek, klaket tutmak (Sahne numarası tutma işi), kan yapmak (Kan makyajı), yüz morartma, yara yapmak işi. Ayrıca yangın sahnesi, sis, meyhane, yazıhane yapmak gibi işler..

Adamlar bir ayda biten filmi 15 günde bitirmeye çalışıyor. 24-48 saat çalıştığımı biliyorum. Sendikanın olmayışı, işverenlerin baskısı.. İşine gelirse, bu böyle.. Adam çok.. Korku belası çalışıyorsun. Sigorta yok. Ankara yürüyüşünden sonra Sine-Sen'i kurmaya çalıştık. Gerçekten insan gibi sekiz saat çalışmaya başladık. Kendimiz borçlanarak sigortalı olabiliyorduk. Patronlara sözümüz geçmeye başladı. Yıllarını buraya verenler dışında kimse Yeşilçam'a giremeyecek diye karar bile aldık.

Yönetmen, bu işi bilen tecrübeli kişileri ister. Prodüksiyon amirleri kendi çıkarları için,

Sevim Ersin — Yardımcı oyuncu

patrona yaranmak için sinema dışından ucuz adam alarak onları çalıştırmak isterler. Bu durumda tecrübeli, yıllarını vermiş, bu işi bilen kişiler kahve köşelerinde beklerler.

Yaşım 51, emeklilik diye bir şey yok. 27 yılım boşa geçti. Bir istikbal sağlayamadı bana. Belki düzelir düşüncesiyle her gün ümitle 27 yıl doldu.

Son üç yıl içinde tekrar aynı şeye döndük. Önceden istediğimizi yaptırabiliyorduk. Şimdi sigortalısın diyor, paranı yatırıyorum diyor, maalesef tek kuruş yatırılmamış.

Burada binlerce insan çalışıyor. Birkaç patron ve star dışında para kazanan yok. Benim dikilecek tek dalım yok. Dürüst çalışmanın sonucunu yaşıyorum. Sinemanın kahrını biz-

EROL EMERLE — Prodüksiyon Amiri

2.5 yıldır bu işi yapıyorum. Önceden oyuncu olarak çalıştım. Eskiden korsan çekimlerle 150-200'e yakın film çekimi çıkıyordu. 12 Eylül'den sonra korsan çekimler durdu. Ekonomik koşullar belli. Sermayesi yüksek olanlar yaşama olanağı buluyor. Kuvvetli reji ve kuvvetli oyuncuyla yapılan filmler geçerli oluyor. Bu da en az onbeş milyondan başlıyor.

İşimiz patron ile teknik ekip arasında diyalog kurmak, oyuncular arasında diyalog kurmak. Ekonomik olarak patronu temsil etmek. Mekanı tespit etmek, oyuncuların yemek v.b. sorunlarını çözmek. Bizim meslekte serbest çalışılır. Patron uygun bulursa sizi çağırır bulur.

Fazla çalışma olduğu zaman yevmiyeler ödenir. Film şirketleri kendi teknik kadrosunu kurup onları sigortalamalı. Bazen iki saatlik çalışma oluyor. Bu nasıl sigortalı olacak?

ŞEVKİ TOSUNOĞLU - FİLM-KO Başkanı, Yapımcı.

1972-73'te 450 film yapılmış. 1976'da 100'e düşmüş. 1980'lerden itibaren televizyonla rekabete giren bir Yeşilçam görüyoruz. Sonra seks furyası seyirci kitlesini % 80 azalttı. Bu-

SANAT ÇİZELGESİ

Hazırlayan: Cemile Özdemir

Tiglat Sanat Galerisi: **Ferruh Taşağa**, resim (12 Aralık'a kadar uzatıldı)

Sanatyapım Sanat Galerisi: **İsmail Altınok**, resim (30 Kasım'a kadar)

DEVLET TİYATROLARI

İstanbul

"İSTANBUL EFENDİSİ" (Musahipzade Celal)/Taksim Şahnesi/Cts, Pz: 15.00, Ptsi. Hariç her gün: 20.30.
"MİKADONUN ÇÖPLERİ" (Melih Cevdet Anday)/ AKM Oda Tiy. / Pz, Ptsi. hariç her gün, 18.30, Ctsi: 15.00.

ŞEHİR TİYATROLARI

"FİGARONUN DÜĞÜNÜ" /(Beaumarche)/. Harbiye Ş.Tiy/Çrş.Prş: 21.00, Pz: 15.30/19.00
"HEPSİ OĞLUMDU" / (Arthur Miller)/Fatih Ş. Tiy/Çrş. Prş: 21.00, Pz. 15.30-19.00.
"HAENSEL VE GRETEL" (Çocuk Oyunu)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00.
"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00.
"MACBETH"/"Shakespeare/Harbiye Ş.Tiy/Cum:21.00, Ctesi: 15.30-21.00
"ONİKİ ÖFKELİ ADAM" (Reginalt Rose)/Fatih Ş.Tiy./ Cum21.00, Ctsi: 15.30-21.00
"SEVDİĞİM ADAM" /(Recep Bilginer)/Üsküdar Ş.Tiy./Cm. 21.00, Ctsi: 15.30-21.00
"SUSUZ YAZ" (Necati Cumalı)/Üsküdar Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00, Pz: 15.30-19.00
"ŞİMDİ SIRASI MI" (Feydeau)/Kadıköy Ş. Tiy./ Cum: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00 Pz: 15.30-19.00
"POLLYANA" (Çocuk Oyunu)/Fatih Ş.Tiy./Çrş.: 14.30, Ctsi: 11.00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"ARZU TRAMVAYI" (T.Williams) / Kent Oyuncuları / Kenter Tiy./ Cm: 21.00 Ctsi. Pz: 14.30-17.00, Çrş: 18.00
"ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI" (Brecht)/Ortaoyuncuları Küçük Sahne/Cm. 18.30, Ctsi, Pz: 15.30-18.30
"İKİZ KARDEŞİM DAVİD" (Ted Allen)/Enis Fosforoğlu Tiy./Çrş. Prş, Cm, Ctsi: 21.15 Çrş, Ctsi, Pz: 15.30
"İTİRAZIM VAR" Çevre Tiy./Ptsi. hariç her gün: 21.00, Çrş, Ctsi, Pz: 15.00
"KOLTUKTAN KALKMAYAN ÇOCUK" / (Çocuk Oyunu)/Hodri Mey./Ctsi. Pz: 10.00
"NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ" (Z. Diper)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar)/Ctsi, Pz. 11.00
"ÖP BABANIN ELİNİ" (H. Fahri)/T. Gelenbe/Ptsi, hariç hergün: 21.15, Ctsi: 15.30, Pz: 18.00
"SEVGİLİ YALANCI" (Tevfik Suat)/Tuncay Özinel Tiy./Pz. ve Ptsi. hariç hergün: 21.15, Ctsi: 15.30, Pz: 15.30-19.00
"VE BİR SAKSAĞANDI JÜLİET"/Hodri Mey. Kül./Ptsi, Sl, Çrş, 21.15, Çrş, Ctsi: 13.30-18.30

SERGİLER

İSTANBUL

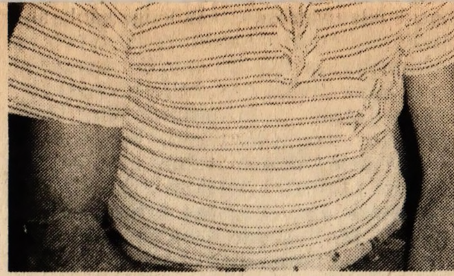
Cumalı Sanat Galerisi (Moda): **Turgut Uzunömeroğlu**, Resim (26 Kasım-16 Aralık)
Erenköy İş-Sanat Galerisi: **'Doğa' konulu sergi** (Türkiye Tabiatını Koruma Der. İst. Şubesi) 29 Kasım-16 Aralık)
Galata Sanat Galerisi: **Kuzgun Acar**, heykel ve desen/4 Aralık'a kadar.
Galata Sanat Galerisi: **Tayfur Sanlıman**, resim (5/25 Aralık)
Lebriz Sanat Galerisi: **Hayri Çezel**, resim (25 Kasım-24 Aralık)
Maçka Sanat Galerisi: **Fikret Andoğlu**, resim (29 Kasım-24 Aralık)
Pangaltı Sanat Galerisi: **Aydın Arkun**, resim (15 Aralık'a kadar)
Parmakkapı İş-Sanat Galerisi: **Tülin Ören Özdemir**, seramik ve heykel (28 Kasım-16 Aralık)
Parmakkapı İş-Sanat Galerisi: **Nihat Atamer**, resim (28 Kasım-16 Aralık)
Sevimce Sanat Galerisi: **'On Ressamın On Yılından Kesitler'** konulu sergi (30 Kasım'a kadar)
Tabar Sanat Galerisi: **'Kadın Ressamlarımız'dan Bir Kesit'ler** konulu sergi (1 Aralık'a kadar)
Taksim Sanat Galerisi: **Sezer Öztürk**, dekoratif keçe (2 Aralık'a kadar)
Taksim Sanat Galerisi: **Ferudun Saraçoğlu-Necati İnceoğlu**, resim (2 Aralık'a kadar)
Taksim Sanat Galerisi: **İngiliz ve Alman Kül. Merkezleri ortak sergi** (3-17 Aralık)
Tanak Sanat Galerisi: **Nihat Akyunak**, resim (28 Kasım-18 Aralık)
Urart Sanat Galerisi: **Erol Akyavaş**, resim (6 Aralık'a kadar)
Urart Sanat Galerisi: **Timur Kerim İncedayı**, Resim (8-29 Aralık)
Ümit Yaşar Sanat Galerisi: **'Eskilerden Yenilerden'** konulu Karma Resim Sergisi (28 Kasım-3 Aralık)
Ümit Yaşar Sanat Galerisi **Zeki Kral**, resim (5-24 Aralık)

ANKARA

Artizan Sanat Galerisi: **Cihangir Vefa**, resim (8 Aralık'a kadar)
Evrensel Sanat Galerisi: **Salih Acar**, Resim (3 Aralık'a kadar)
Turkuvaz Sanat Galerisi: **Sevil Güler Soyer**, resim (2 Aralık'a kadar)
Turkuvaz Sanat Galerisi: **Gülay Sevsevil**, resim (1-14 Aralık)
Vakko Sanat Galerisi: **Aliye Berger**, 'İstanbul'un Gravürleri' konulu sergi (6-31 Aralık)

İZMİR

Füzen Sanat Galerisi: **Aysel Bizsel Çırpanlı**, resim (30 Kasım'a kadar)
Avusturya Kül. Ofisi: **Ernest Degasperi**, sergi (30 Kasım'a kadar)
Vakko Sanat Galerisi: **Aliye Berger**, 'İstanbul'un Gravürleri' konulu sergi (6-31 Aralık)

Hacı Fidan — Set teknisyeni

ler çekiyoruz. Taban yani..

SEVİM ERSİN — (Yardımcı Oyuncu)

13 yıldır uğraşıyorum. Figüran ismi çok saçma. Yardımcı oyuncu denmeli. Ev kadınıyım. Sinemayı çok seviyordum. Beş yıldır aldığımız para aynı. 1500-5000 lira arasında. Yapımcılardan şikâyetçiyim. Adam yağ tüccarıdır, güzel kadın görmek ister, bu işe girer. Adam kadını sokaktan getiriyor, bacağını açıyor. Dört beş starın dışında hepsinin burnu havadadır. Üç dört yıl önce daha çok işe gidiyordum.

Normal çalışma süresi belli olmaz. Gece onbire kadar çalıştırırlar. Sonra hadi evine git derler. Sendikası, örgütü olursa, sahipsizlik sona erer. Set işçileri ile bir bütün gibiyiz. Onlar da bizim gibi. 12 Eylül'den önce bir iki film şirketi sigorta yapardı.

Yapımcı yeni yüz istiyor. Bu işin meraklısı çok. Sevmeden parayla tatmin olunacak mesele değil.

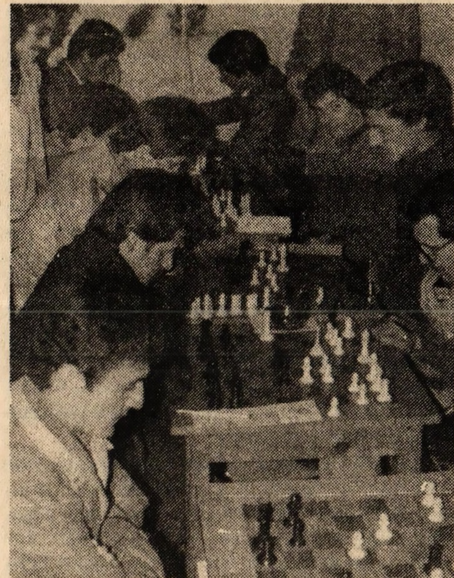

Erol Emerle — Prodüksiyon amiri

nun mücadelesi biterken 1981'de video türedi. İki yıl kooperatif olarak mücadele ederken, büyüklerimize dertlerimizi anlattık. Videonun getirdiği darbe film sayısını 40-50'ye çıkardı. Yeşilçam sokağı bu engeli de atlatacak. Yeter ki devlet video kanununu çıkarsın. Güvenlik kuvvetleri ile videocuların üzerine yürüyeceğiz.

Çünkü videonun zararı devlete, hava kuvvetlerine, belediyeye ve işletmeciye oluyor. Öte yandan adamlar milyonlarca vergi kaybına yol açıyor. Bu aşamada bile Yeşilçam sokağı nefes alacaktır. Video terörü yıkılmadığı sürece adım atma olanağı yok. Şu hayat şartlarında devlet himayesi bekliyoruz.

Yalancı Dünya Yeşilçam'ı yanlış gösteriyor. Orhan Kemal'in romanı öyle değil. Hem bu sokaktan bir sürü genç yetişti.

Satranç Kulübü'nün açılışına katılan öğretim üyeleri ve öğrenciler. Dekan Nusret Ekin'in konuşmasını alkışlıyorlar.

3. Geleneksel İktisat Turnuvası'na katılan satrançcılar. 48 kişinin katıldığı turnuva yedi turda tamamlanacak.

Tarık Buğra'nın

En son ve en muhteşem eseri;
Osmanlı'nın.. Cihân Devleti'ni kuran irâde, şuur ve karakterin romanı... Türk edebiyatının yüz akı...

OSMANCIK

Tarık Buğra'nın diğer eserleri:

Firavun İmanı
Küçük Ağa
Yağmur Beklerken
Yalnızlar
Dönemeçte
Düşman Kazanmak Sanatı
Üç Oyun
(Ayakta Durmak İstiyorum / Akümülâtörlü Radyo/ Yüzlerce Çiçek Birden Açtı)

Gençliğim Eyvah
Yarın Diye Bir Şey Yoktur

Anda'da ve bütün kitapçılarda

ÖTÜKEN NEŞRİYAT

İktisat Fakültesi Satranç Kulübü 3. yılında

İ.Ü. İktisat Fakültesi Satranç Kulübü'nün bu sezon açılışı 14 Kasım'da yapıldı. Fakülte Dekanının, öğretim üyelerinin ve öğrencilerin katıldığı açılışta bir konuşma yapan Dekan Nusret Ekin "İktisat bilimi çok iyi satranç oynayanların bilimi oluyor" dedi. Bu tip faaliyetlerin çok anlamlı olduğunu belirten Ekin şunları söyledi: "Geçen yıl bizim fakülte başarılı oldu. Ben bunu okuttuğumuz bilime bağlıyorum. İktisat bilimi çok iyi satranç oynayanların bilimi oluyor." Ayrılan yerin yetersizliğini bildiklerini belirten Ekin, tüm olumsuzluklara rağmen işi başarıyla sürdürenlere şükranlarını belirtti. Dekan devamla "Bu faaliyeti başlatırken, iki temel ilke önerdik: Yalnız son sınıfların değil, tüm sınıfların, yalnız erkek öğrencilerin değil, kızların da dahil edilmeleri."

Aynı gün 48 kişinin katıldığı 3. Geleneksel İktisat Turnuvası başladı.

SATRANÇ: SPOR MU SOSYAL FAALİYET Mİ?

Açılıştan sonra Kulüp Başkanı Sayın Rüknettin Ülker ile konuşuyoruz. Bize üç yıllık çalışmalarını, amaçlarını, sorunlarını anlatıyor. Turnuvaların her yıl yapıldığını, sonucunda çıkan takımın ülke içindeki diğer yarışmalara katıldığını öğreniyoruz. Ülker amaçlarını şöyle belirtiyor: "Üniversite gençliğine satrancı sevdirmek, öğrencileri kahveden, mediko'ya çekmek. Ancak yerimiz dar olduğu için amacımız da daraldı. Sadece İktisat öğrencilerine hitap eder duruma geldik. Çevremizdeki fakültelerden de öğrenciler geliyor ama turnuvaya katılamıyorlar." Satranç Kulübü, Mediko bünyesinde kurulmuş. Verilen yerin ilgiyi karşılayamayışından dolayı kulüp Mediko'dan kopmuş. Başkan devamla şunları söylüyor: "Üniversite bünyesinde Spor Birliği kuruluşu var. Bu birlik döner sermayeden pay alıyor. Diğer sportif faaliyetler yeterli yardımı gördükleri halde biz görmüyoruz. Satranç, Spor Birliği deyimiyle spor değil, Mediko'ya göre sosyal faaliyet değil. Üniversitelerin çeşitli yerdeki boş binaları olmasına rağmen yer isteklerimize cevap verilmedi. Şimdi bulunduğumuz yerin de elimizden gitme durumu var." Yer sorunu dışındaki sorunları da bir o kadar ağır. Saat 9-5 arasında açık olan kulüp, öğrencilerin ders, sınav ve devam zorunluluğuna rağmen boş kalmıyor. Ülker sözlerini şöyle tamamlıyor: "Cumartesi-pazar da açık olacağımız yer olmalı. Yeterince satranç takımı, masa, satranç saatimiz yok. Tüm bu olanaksızlıklara rağmen, üniversiteler arasında en başarılıyız. Amacımız bu başarıyı uluslararası yarışmalara katılarak da sürdürmek."

SATRANÇ

Hazırlayan: **SERDAR ÇELİK**

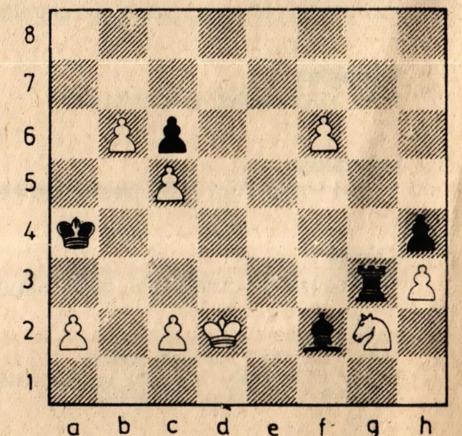
Garri Kasparov daha 12 yaşındayken çalıştırıcısı eski dünya birincilerinden M.M. Botvinnik, onun yakın bir gelecekte dünya birincisi olacağını belirtmişti. Botvinnik, Kasparov'un az rastlanan bir belleğe sahip olduğunu, strateji ve taktiği uyumlu bir şekilde kullanmadaki olağanüstü becerisini, tek ve keskin bir hamleyle oyunun akışını değiştirebilme özelliklerini vurgulayarak, onu tüm zamanların en iyi birkaç oyuncusundan biri olarak sayılan A.A. Alekhin'le karşılaştırıyor, hatta Kasparov'un bu yaş düzeyinde pozisyonel (durumsal) anlayışının daha iyi olduğunu söylüyordu. Aradan geçen sekiz yıl Botvinnik'i fazlasıyla doğrulamıştır. Acaba okuyucularımız da Kasparov'un 14 yaşında oynamış olduğu, aşağıdaki oyuna bakarak benzer yargıya varacaklar mı?

Kasparov - Roizman

1. e4	e5	10. Fxf7 + **(b)**	Şf7	19. Fg5 !!**(d)**	Vd8
2. Af3	Ac6	11. fxe5	Vd5	20. Vf4	Fe6
3. Fb3	Ad4	12. exf6	gxf6	21. h4	Fd5
4. Axd4	exd4	13. Ad2	Kg8	22. g4! **(e)**	Şg7
5. 0-0	Fc5	14. Ae4	Fe7	23. gxh5	fxg5
6. d3	c6	15. Ef4	Kg6	24. Ve5 +	Şh6
7. Fc4	d6	16. Ve2	Fg4	25. hxg6	gxh4
8. f4	Af6	17. Vf2	Kag8? **(c)**	26. Kf5!	Exg6 +
9. e5	dxe5 **(a)**	18. Kae1	h5	27. Şh2	
				1-0	

a) 9...Ad5! gerekliydi.
b) Siyahın rok atmasını önlüyor. Buna karşılık siyah f ve g açık dikeylerinden yararlanabilir.
c) 17..Şg7! ve 18.. Şh8 zorunluydu. Buna karşılık beyazda 18. Şh1 ile şahını güvence altına alırdı.
d) Kasparov vuruşu. Eğer 19.. Kxg5 20. Axf6! veya 19..Fh3 20.Axf6 Fxf6 21.Vxf6 + Kxf6 22.Kxf6 + Şg7 + Şh8 24.Kh6 mat.
e) Eğer 22...hxg4 23. h5 veya 22...Kh8 23.F x f6! Kxg4 + 24.Vxg4 hxg4 25. Fxe7 + Şxe7 26. Ac5 + Şd6 27.Axb7 + ve 28.Axd8 ile beyaz kazanır.

Etüd: 3
Petko Petkov
"Start" 1973 1. Ödül

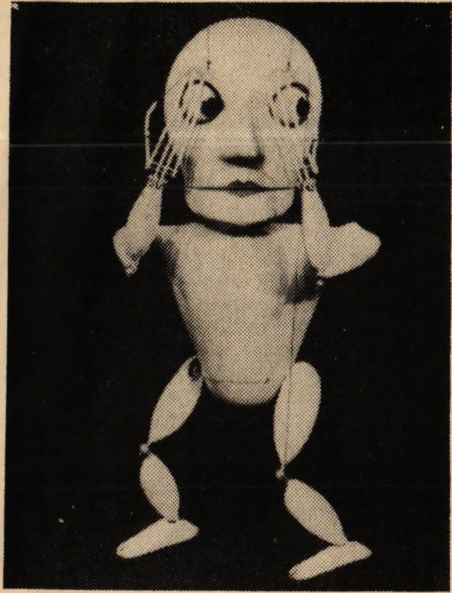
Beyaz oynar, kazanır

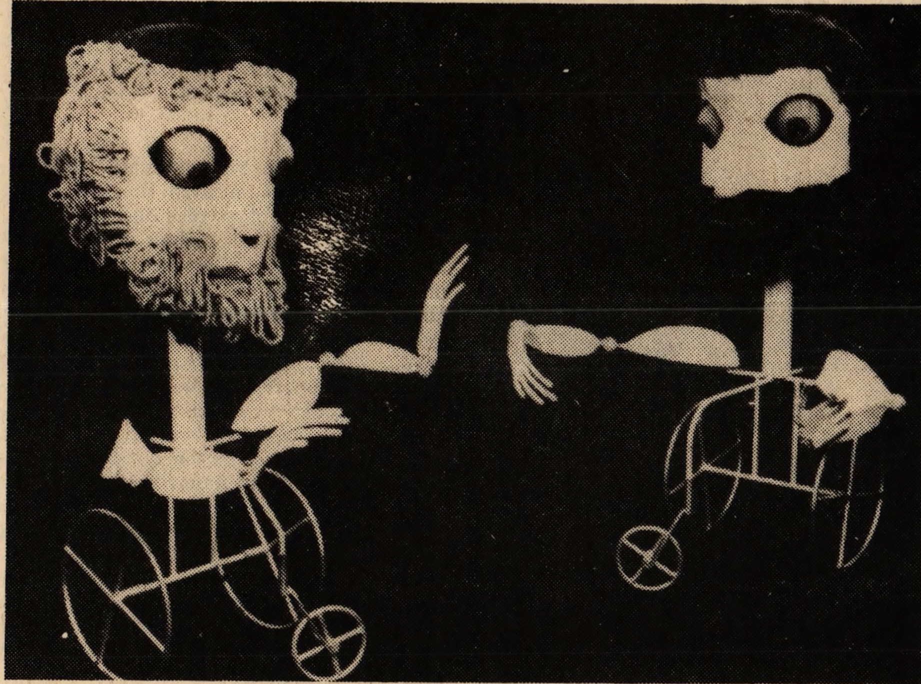
Problem: 3'ün çözümü:

1. Fh8! f4 (1... Şe1 Vc1 mat)
2. Vg7 Şe1
3. Va1 mat

Biz gerçekten bir kukla sahnesindeyiz
Kuklacı felek usta, kuklalar da biz
Oyuna çıkıyoruz birer ikişer
Bittimi oyun, sandıktayız hepimiz..

ÖMER HAYYAM

Alman kukla tiyatroları ya da kuklaların anlattığı insan gerçeği

HALUK ŞEVKET

İpleri hep başkalarının elinde olarak yaşamak-kuklaların yazgısı. Ya insanların yazgısı, kuklaların gerçeğinden pek mi farklı? Acaba kukla tiyatrosunu, insanın kendi yarattığı toplum yapısına ve onun katı kurallarına, bu yapının getirdiği çeşitli baskılara, yine kendi yarattığı Mit'ler ve efsaneler dünyası aracılığıyle - eski, çağcıl - kendini savunması, yeniden yaratması biçiminde tanımlayabilirmiyiz..?

Almanya'dan İstanbul Türk-Alman Kültür Enstitüsü tarafından ülkemize gelen ve İstanbul'da 16 - 19 Kasım tarihlerinde gösteriler düzenleyen Rheinisch Bergisch ve Die Klappe Göttingen kukla tiyatrosu toplulukları, kendilerine sorduğumuz ya da düşünüp soramadığımız sorularımızı yanıtsız bırakmadılar.

İlk gösteriyi, 16 Kasımda Bergisch - Rheinische kukla tiyatrosu topluluğu yaptı. İki ayrı etkinlik olarak sunulan gösterinin ilki, çocuklar içindi ve Türkçe olarak oynatıldı. Grimm kardeşlerin bir masalı "Cesur terzi ve pekmezci kadın..." Masalda pekmezci kadından satın aldığı pekmeze konan yedi sineği öldüren ve bu eylemini göğsüne astığı kâğıda "Bir vuruşta yedi can.." diye yazıp asarak dolaşan terzinin bu yazı sayesinde şansının açılıp kralla tanışması anlatılır. Kral daha sonra terziden bu gücünü ormanda kendini rahatsız eden devleri yok etmesi için kullanmasını ister. Terzi gücünden çok, kafasını kullanarak ustaca hazırladığı bir planla devleri yok eder. Ve kralın kızıyla evlenmeye hak kazanır. "Ama" diyor topluluğun yöneticisi Bayan Ruth Schröder, "Biz masalın sonunu değiştirerek terziyi kralın kızı yerine pekmezci kadınla evlendirdik." Acaba bu yaklaşım, toplum düzeninin korunması ve toplum içinde dengenin bozulmamasını sağlamak için mi yapıldı. Yani "Davul bile dengi dengi ne.."

Bergisch Rheinische topluluğunun ikinci gösterisi E.T.A. Hoffmann'dan alınmış. Özellikle düzenlemenin "Der Hund Berganza" bölümü, bir tiyatro yönetmeniyle Berganza adlı konuşan bir köpeğin geceden başlayıp sabaha dek süren çok uzun ve duragan konuşmalarını içeriyor. Konuşmanın özü, Hoffmann'ın doğa-insan-yaşam üzerine özgün felsefi yaklaşımlarını kapsıyor. Bayan Schröder, "Hoffmann'ın anlattıkları eskimemiştir, günümüzde de geçerlidir." diyor ve devam ediyor, "Bugün üzerinde yaşadığımız dünyanın mekanikleşerek insan duygularını köreltmesine Hoffmann'ın sözleri geçerli bir tepkidir."

pek az kişi tanır. Çünkü sonradan ön adı Benjamin olmuş ve soyadı olarak ta evlendiği Mona Vornhold'un adını almıştır.

Şu anda topluluğun yöneticisi olan Ben Vornhold, kuklalarını kendi atölyesinde genellikle alüminyum malzeme kullanarak yapmaktadır. Vornhold, "görsel-yapımcı" bir yöntemle çalışmakta ve kendini gerçeküstü akıma bağlı saymaktadır. Her kuklaya uzun bir uğraş sonunda, soyut, ama yoğun ve kendine özgü hareket yeteneği olan bir biçim vermektedir. Ortaya çıkan figür, Mekanik Özdeyişlerin hem içeriğini, hem de sahnenin akışını belirlemektedir. Düş, mitos ve masallara özgü yorum çeşitliliği içinde. Vornhold sahnelerini, "İpler ucundaki düş oyunları" olarak adlandırıyor..

Her iki topluluğun değerli sanatçılarıyla yaptığımız konuşmada, toplulukların amatör olarak çalıştıklarını öğreniyoruz. Ancak mali kaynaklarını yerel belediyeler karşılıyor. Ayrıca tiyatronun gereksinimi olan malzemeyi de temin ediyor. Yerel belediyelerin bu yardımı dışında, topluluklara yurt dışına giderken para yardımını Kültür Bakanlığı yapıyor. Örneğin Bayan Schröder Türkiye'ye yaptıkları bu gezi için Kültür Bakanlığından beş bin mark yardım aldıklarını söyledi.

Ülkelerinde çocuklar için yapılan kukla tiyatroları çok yaygın. Ayrıca amatör toplulukların dışında profesyonel kukla tiyatroları da var. Ama onlar, amatör toplulukların daha özgün ve yaratıcı çalışmalar yaptıklarını, bu bakımdan da profesyonel kukla tiyatrolarıyle, kukla sanatına yaklaşımları açısından farklı düşündüklerini belirtiyorlar. Ülkelerinde her yaştan seyirciye seslendikleri gibi, bütün eğitim kurumlarıyla da sanatsal ilişkileri var. Yıl içinde, ya-

Çağdaş

Erol Akyavaş:

"Sanatçı pipo içmek, sakal bırakmakla ayrıcalık kazanamaz"

AYLA ERSOY

Şu günlerde Urart Sanat **Galerisinde** çalışmalarını sergileyen ressam Erol Akyavaş 25 yıldır Amerika'da yaşamakta. Ünü ulusal sınırlarımızı çoktan aşmış olan sanatçımızın son bireysel sergilerini 1979'da İsviçre'nin Bern kentinde, 1981 1982 ve 1983 yıllarında Almanya'nın Köln, Bremen ve Kirhceim kentlerinde gerçekleştirmiş. Çok yönlü kişiliği, değişik alanlarda yaratıcı yeteneğinin ortaya koyduğu çalışmalarda, kendini gösteriyor. Başarılı bir mimar, fotoğrafçı ve ressam.

Yaşadığımız çağın en çok sözü edilen üsluplarından biri olan gerçeküstücülüğe gönül vermiş Erol Akyavaş. Gerçeküstücü sanat anlayışının özünü oluşturan bilinçaltı araştırmalarına yönelerek, günlük yaşantımızda üzerinde hiç düşünmeden benimsediğimiz mantıklı saydığımız çeşitli değerlerin ne denli mantıksız şeyler olduğunu vurguluyor. Akılcı anlayış yerine iç dünyamızı etkileyen, bilinçaltında yatan dürtü ve isteklerimizi biçimlendirmek, onun şiirsel duyarlığının yaratılarını oluşturuyor. Toplumu ve kendini aşmış sanatçımızla yaptığımız söyleşi onun kişiliğini ve sanatını daha yakından tanımamıza yardımcı olalcak kanısındayım. Önce sanatçımızdan kendisi hakkında kısa bilgi istiyoruz.

— 1932'de İstanbul'da doğdum. Mimari ve resim tahsilimi yurt dışında yaptım. Fransa Güzel Sanatlar Akademisi daha sonra Paris'de F. Leger ve A. Lhote atelyelerinde çalıştım. ABD de de mimarlık eğitimi gördüm. 25 yıldır mimarlık yapmıyorum. Kışları Amerika'da, yazları da İtalya'da Roma yakınların Çivita'da yaşıyorum. 32 evden ibaret ilginç bir tatil köyü Çivita Yüksek bir tepe üzerinde, yola bağlantısı uzun bir yaya köprüsü ile sağlanıyor. Oldukça sessiz, dinlenmek ve çalışmak için, bundan daha iyi bir yer düşünülemez. Sessizlikten sıkıldığım zaman Roma'ya iniyorum.

25 yıldır Amerika'da yaşadığınızı biliyoruz. Bu arada Türkiye'ye hiç gelmediniz mi?

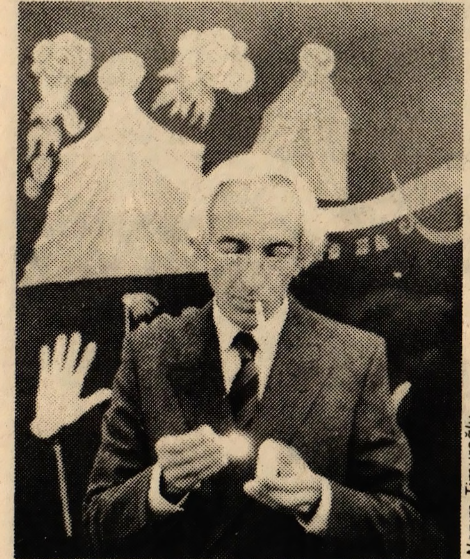
— Öğrencilikten bu yana dışardayım. Sadece 1960'da askerlik yapmak için geldim ve 1965 yılına dek kaldım.

Amerika'da yaşayan bir sanatçı olarak oradaki yaşam koşullarınızdan söz eder misiniz? Amerikalıların yabancı bir sanatçıya karşı tavırları nasıl?

— Bir adam Sing Sing hapishanesinde yatmış, sormuşlar hapishane nasıl diye? Adam "50 yıl sonra alışırsınız" demiş. 20 sene itilip kakılmayı göze alabiliyorsanız, koşullar iyi olabilir. Fakat kira veremeyip evden atılmak şık bir şey değil. Özellikle yaşam için gereksinmelerini karşılayacak geliri yoksa bu maratona dayanmak çok zor, hatta imkansız.

Bir de Türk olmanın yükü var sırtımızda. Adamlar Türk'ten sanatçı, ressam olacağına da ise biraz töközleseniz, üzerinize basıp geçen çok olur.

Bir başka önemli sorun da Galeri ile bir sanatçının görüşebilmesi olanaksız. Arada bir takdim edici olmazsa. Götürdüğünüz Dia'lara bile bakmıyorlar. New York'da aşağı yukarı 15000 profesyonel ressam var. Her birinin di-

Erol Akyavaş

Nazım Timuroğlu

a'larına 10 dakika ayırsalar şu kadar zaman eder diye düşünüyor galeri sahibi. Sonra bir gün bu engel bir yerden kırılıyor, çözülüyor ama nasıl kırıldığını anlamak çok güç. Sabırla dayanabilmek çok önemli. Bu işe her ne pahasına olursa olsun gönül verdiği anlaşılınca kapılar aralanmaya başlıyor. Bunun için de kilit referanslar gerekli. Örneğin birkaç eleştirmen var ve düşüncelerine çok önem veriyorlar. New York Times'ta hakkınızda çıkan kötü bir eleştiri bile isminizin duyulmasına ve ilgi çekmenize sebep oluyor. Amerikan basını yahudilerin elinde. Türk lehine yazı yazdırmak çok güç. Bir çoğu da homoseksüel ve aralarında azınlık olmaktan gelen müthiş bir dayanışma var. Bu iki gruptan birine dahil olmak, ün yapmak için en kolay yol. En önemli referanslardan birisi de büyük bir müzenin kolleksiyonu için, sizden resim alması, bunda bir iş var düşüncesini yaratıyor. Şunu da söyleyeyim, 1959'dan beri daimi kolleksiyondayım, hiçbir yararını da görmedim. Kalıplaşmış ön yargıları kırmak çok zor. Yabancı sanatçıların arkalarında onları destekleyen kendi yurttaşları var. Örneğin benim oturduğum apartmanda bir Japon ressam var. Her zaman şık giyimli, Japon oldukları anlaşılan tipler gelir ondan resim alırlar. Bu büyük bir destek tabii, uzun bir süre sanatçıyı ayakta tutuyor. Bizde bu yok. Bizde daha çok iş adamları seyahat ederler. Resim almayı da enayilik olanak değerlendirirler, resime verecekleri do-yanıyor. Çabuk kuruyor, katlanabiliyor, bu bakımdan taşınması kolay. Bu sergide daha çok kâğıt çalışmalarımı getirdim.

Resimlerinizin bir çoğunda minyatür etkisi sezinledim. Son çalışmalarınızda İslam sanatı etkisinden söz edilebilir mi?

— Son dönemde bir yanda islam etkisi, halk resmi diger yanda Alman ekspresyonizmi. Şunu söylemek istiyorum, etkilenme olayı sevgiden kaynaklanıyor.

Resimde öz biçim ilişkisi hakkındaki düşüncelerinizi de öğrenebilirmiyiz?

— Öz ve biçim ayrılmaz bir bütündür. Şöyle bir örnek vermek istiyorum; Bardak, içine sıvı koymak içindir. İçi boş bir bardak nasıl bardak olma işlevini yapamazsa, özü olmayan bir resim de içi boş bardağa benzer.

Sanatın toplumsal işlevi üzerine ne düşünüyorsunuz?

— Bir kez sanat toplumun bir üyesi olan sanatçı tarafından yapıldığına göre, bu kişi de fildişi bir kulede oturan biri olmadığına göre, sanatın çevre ve toplumla mutlak bir ilişkisi vardır. Ancak bu konu tartışılabilir. Bir sanatçı fakir köylü çocuğu resmi yaparak, halkın ızdırabını dile getiriyor diyelim, peki, çare bulunuyor mu?... Bu ekonomik bir sorun resim ne derece, nereye dek katkıda bulunabilir bu tür olaylara?... Bu gün sanatla toplum ilişkisi hemen hemen kopmuş durumda. Zaten sanatla toplum bağı bizde hiçbir zaman sağlanmamıştır. Minyatür'ü ele alalım, belli bir kesim incelemiş ve ilgilenmiştir. Yoksa kırsal kesim insanı bununla hiçbir zaman ilgilenmemiştir. Resim zaten ermetik bir olay. Bir insanın resim yapması için fiziksel bir sebep yok, belki ruhsal bir sebep olabilir. Sonunda yaptığını paylaşmak isteği ile bunu bir başkasına gösterir. Sanat toplumun her kesimine hitap etmiyor. Michelangello'nun bir sözü var: "İyi elma yapıyorsan, Madonna yapma." Yani yapabildiğinin iyisini yap. Resim yapan kişi en azından iyi yaptığına kendisi inanmalı.

Sayın Erol Akyavaş, sanatta aşama yapmanın yolu nedir sizce?

— Evrensel olabilmenin yolu yöresellikten geçer kanısındayım. Köksüz ağaç olmaz. Her ne kadar barbar olarak nitelendiriliyorsak da çok eskiye dayanan bir kültürümüz var. Aşama yapmak için sonuca ulaşmayacak taklitlerden kaçınmak gerekir. Şekilci kalıplar arasına sıkışıp kalmamalı sanatçı. Köklerini bilmediğimiz biçimleri alıp kullanıyoruz. Mecmuada gördüğümüz bir şeyi takit etmeye ne hakkımız var? Bence yöresel olmak bir güç veriyor insana. Belli bir çevrenin bireyleriyiz bunu inkar edip Japon usulü suluboya yapmak anlamsız.

Son olarak günümüzün sanatçısı nasıl olmalı?

— İşini iyi yapmalı. Zaten başka bir şey de

kuklacılıkta yeni gelişmeler

TAHİR ÖZÇELİK

Salona girince birkaç metre ince boru, birkaç metre de siyah kumaşla hazırlanmış bir minyatür sahne karşılıyor bizi. Sahne gerisinde bir başka kara pano, onun da gerisinde kuklalar dünyasının karmaşık, cansız ve çıt çıkmayan kulisi.

Derken ortalık iyice kararıyor, minyatür sahne aydınlanıyor, incegalvaniz tellerden yapılmış bir merdivenin basamaklarında oturan bir yosmayla bir 'punk' dans etmeye başlıyorlar. Ardından, birbirinden tuhaf ama birbirinden şirin irili ufaklı bir sürü kukla daha gelip hünerlerini gösteriyorlar.

Bildiğimiz, iplerle yönetilen kuklalar bunlar; doğdukları ülke Almanya ama, dillerin en evrenseli olan düş ve imgelem diliyle konuşuyorlar. Tel, bez, mukavva, alçı gibi basit malzemeden yapılmışlar, yalnız montaj ve kumanda sistemi bakımından bizim bildiğimiz kuklalardan biraz farklı. Bu yüzden, kendileri için tasarlanmış küçük skeçleri, eşsiz bir plastik kıvraklıkla, yaşlı-başlı insanları bile büyüleyici bir ustalıkla yorumluyorlar. Evet, "yorumluyorlar" demekle abartmış olmuyorum. Etten kemikten sanatçıların oluşturduğu bir sahnede bile böylesine olağanüstü bir eşgüdüme ba-zan çok ender rastlarız.

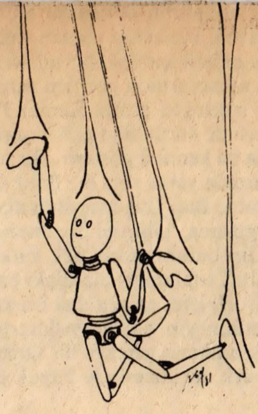
Programın adı "Mekanik Özdeyişler". Kuklaların yaratıcısı ve yöneticisi Ben Vornholt, onların kendi gerçeğini çağrışım yoluyla insan gerçeğine dönüştürmeyi amaçlıyor. "Die Klappe" Göttingen Kukla Tiyatrosunun 25 yıllık bir geçmişi var. "**Bauhaus**" akımı olanaklarını kullanan ve Oskar Schellemmer'in figürlerinden esinlenen Vornholt, görsel yapımcı yöntemle çalışmakta, kendisini gerçeküstücü akıma bağlı saymaktadır" deniyor basına ve izleyicilere dağıtılan tanıtma yazılarında.

Bauhaus akımı nedir,Schellemmer kimdir, görsel-yapımcı yöntem nasıl bir şeydir... Bunları bilmeden "Die Klappe"nin çağdaş kukla sanatındaki yerini ve önemini değerlendirmek elbette ki söz konusu değil. Ancak, geleneksel seyirlik sanatlarımız arasında yer alan kuklacılığın batıda ne denli ileri bir aşamada bulunduğunu bir kez daha kanıtlamış oluyor.

Bu arada bir şey daha öğrendim: "Die Klappe"nin dağarında Almanya'daki azınlıklar, daha doğrusu göçmen işçiler için hazırlanmış programlar da varmış. Nitekim bunlardan, "Cesur Terzi ve Pekmezci Kadın" adlı olanı daha önce Atatürk Kültür Merkezi sinema salonunda Türkçe olarak sunuldu.

Bir an, "Bizde de böyle bir tiyatro olamaz mı?..." diye düşünüyordum ki, Yapı Endüstri Merkezi'nin 150 kişi kadar alabilen salonunda topu topu elli kişinin bulunduğu aklıma geldi... Adamlar ta Almanya'dan kalkıp bize bir kültür ve sanat hizmeti getiriyorlar, bizse popomuzu kaldırıp bu bedava gösteriye gitmeye bile üşeniyoruz! Ya tiyatro "ilgilileri"miz? diye sorulacak olursa, ona da derim ki hepsinin o saatlerde mutlaka çok önenıli işleri vardır; herkes Çetin İpekkaya gibi boşta gezmiyor ki, kalkıp da sabahın köründe Alamanın kukla gösterisine gelsin!

Hem, hiç mi kukla görmediler ki...

Bayan Schröder, Düsseldorf ve Berlin Güzel Sanatlar Akademilerinde yüksek öğrenimini sürdürmüş. Bir el sanatçısı olarak Hollanda, Fransa ve İtalya'da dolaşmış. Salzburg kentinde, Schburg kukla tiyatrosunda asistan olarak çalışmış. Ayrıca İsviçre'de "Ecole d'Humanitée" okulunda çeşitli ülkelerden gelen çocukların eğitmenliğini yapmış. Genellikle çocuklar için hazırlayıp sunduğu kukla tiyatrosunun önemini vurguluyor. "Küçük bir çocuk bir yetişkinden daha bilgili ve akıllıdır." diyor. "Bütün masallar her yerde olan ve hiç bir yerde olmayan ülkelerin düşleridir." diyor. "Doğa sonsuzdur, tıpkı bir fizikçinin, bir sihirbazın ve en önemlisi bir çocuğun oyuncaklarla dolu odası gibi.. Bu nedenle sanat yapıtları, oyunlar, masallar, çeşitli kesimlerin, ya da ulusların ayrılmaz parçalarıdır" diyor.. Ve ekleyerek bütünlüyor "İşte görüp izlediğiniz gibi amacımız oyunlarda kuklaların içsel ve dışsal konumlarını ortaya koymaktır. İki ayrı kutup olan ruhsal ve gövdesel hareketlerini bir bütün olarak işlemeye ve sergilemeye çalışıyoruz."

Evet, çocuklar için önemli olan oyuncaklarıdır. Oyuncaklarını bozup dağıtarak, onlardan yeni bir anlamlar dünyası yaratmaktır.. Ama büyüdükleri için oyuncakları ellerinden alınan, yaratma güçleri kısıtlanan biz yetişkinler için çözüm yolu nedir? Bence bu görevi ikinci topluluk olarak izlidiğimiz Die Klappe - Göttingen kukla tiyatrosu mükemmel bir biçimde başarıyor. Mekanik Özdeyişler adı altında, her biri kendi başına bir bütün oluşturan bölümler halinde sundukları gösteri dizisi içinde, hepimizin her an düşündüğü ama hiç bir zaman açıklamaya cesaret edemediği duygularımızın özgün görüntülerini izliyoruz. Özellikle çağımızın kitle iletişim araçları açısından ulaştığı teknik zenginliğe karşın, insanların iletişimsizliğin karanlığında bocalamalarının gizlerini, Die Klappe'nin kuklaları bir pandomim gösterisi içinde bizlere açıklamaya çalışıyor. Mekanik Özdeyişlerde yer alan, "Söylenti", "Konuşma", "Tipler", "Korku Süreci", "Karşılaşma" gibi bölümlerde, izleyiciyi içten içe saran, sarsan yaşamın değişik yorumlarıyla karşıkarşıya kalıyoruz. Örneğin "Konuşma"da iletişimsizliğin çirkinleştirdiği ve anlamsızlaştırdığı insanı görüyoruz. "Tipler"de, taşıyamıyacak kadar büyük başının içinde, sürekli kırılıp dökülen, parçalanan tabaklar, çanaklar gibi bir türlü bütünlenemeyen ve kendi mutluluğunu yaratamayan, kişiliksiz bir beynin ürettiği düşünce yapısının sefaletini yaşıyoruz. Gösteri bitip salonu terkederken, belki de ilk kez "Sessizliğin Sesi"ni duyuyoruz..

Die Klappe topluluğunun geçmişi 1950'li yıllara uzanıyor. O yıllarda iki ayrı karekterde iki insan, pedagoji eğitimi sırasında tanışıyorlar. İkisinin de ilgi alanları ortaktır. Biri Hans L. Schultz, profesyonel bir oyuncudur. Diğeri Alfred F. Köhler, amatör bir dansçıdır. O yıllardan bu yana, kurdukları kukla tiyatrosuna, bugüne kadar yalnızca A.F.Köhler bağlı kalmıştır. Ancak bugün Göttingen'de onu bu adıyla

bancı kukla tiyatrosu festivallerine katılarakta bilgi ve deneylerini arttırıyorlar.

Deyimler sözlüğümüzde, "Kukla gibi", "Kukla gibi oynatmak", "Kuklamı oynuyor", "Kukla hükümet", "Kirli kukla" gibi kukla üzerine söylenmiş daha nice deyimlerimiz var. Türklerde kukla sanatı Karagöz'den daha eski. Anadolu'ya Ortaasya'dan geldiği sanılıyor. Oralarda elle oynatılan kuklaya (Kol Korçak), ipli kuklaya da (Çadır Hayal) adları veriliyor. Daha sonraları Osmanlı'lar döneminde (Araba kuklası) ile (Dev Kuklalar) gösterilerine rastlıyoruz. Özellikle Osmanlıların sokak şenliklerinde, sokak ve meydanlarda, insan boyunu aşan, iki başlı ve içine giren insanlar tarafından oynatılan (Dev Kuklalar) gösterileri yapılıyor. İnsan boyunda, bu iki başlı (Dev Kuklaların) bir başka biçimi, Köy seyirlik oyunlarında (Çatal Adam) olarak karşımıza çıkıyor. Bugün hâlâ Anadolu köylerinde (Hemecik, Korçak, Bebek, Çömçe, Gelin, Karacör) adlarıyle adlandırılan ve yağmur yağdırmak için büyüsel özelliklerini koruyan kukla türleri, geleneksel ve töresel seyirliklerini sürdürmektedir.

Günümüzde Batılı ülkelerde kukla tiyatroları özgünleşmiş bir sanat dalı olarak, eğitsel işlevi ağır basan bir gösteri türüdür. Ne yazık ki, ülkemizde küçümsenmiyecek bir geçmişi ve birikim zenginliği olan bu sanat dalına hiç bir zaman sahip çıkılmamıştır. Gün geçtikçe yozlaşan, yozlaştıkça ilkelleşen tiyatromuzun can çekişen görüntüsü üstüne ölü toprağı atılmadan, bir an önce bu sanatı kuran —uygulama bütünlüğü içinde ele alıp kurtarmaya çalışan üniversitelerimiz, bu tarihi uğraşlarının yanı sıra"Kukla Tiyatrosu"nu da çağdaş bir yaklaşımla ele alıp gerçekleştirmelidirler. Bunun zamanı çoktan gelmiştir.

İstanbul Türk-Alman Kültür Enstitüsü Yöneticisi Sayın Dr. Rudolf Nunn'un evinde Alman kukla tiyatrosu sanatçılarıyle yaptığımız söyleşide, Mimar Sinan Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Prof. Dr. Bülent Özer'de bulundular. Söyleşimizde, sanat üzerine ilginç yaklaşımlar getiren Sayın Prof. Özer, Ulusal kukla tiyatromuzun bir an önce kurulabilmesinde yükümlülüğün Üniversitelerimize ait olduğu genel görüşüne içtenlikle katıldı. Ve bu yükümlülüğün öncülüğünü Mimar Sinan Üniversitesi olarak üstleneceklerini de söyledi. Her zaman, her şeyde olduğu gibi umutla bekliyoruz...

evet... çocukluk yılları kısadır

İnsanlar çabuk büyür. Ama tasarruflarınız da çocuklarınız gibi büyüyor mu?.. Eğer doğdukları günden itibaren onlar için tasarrufu gaye edinirseniz, hayata büyük bir destekle atılmalarını sağlarsınız. Yavrunuz büyürken, tasarruflarınızı da büyütecek bir banka biliyoruz

TÜRKİYE HALK BANKASI

Delta Reklamcılık

inanmıyorlar. Nasıl ki Bengaldeş'ten piyanist'in iyi çaldığı söylendiğinde, farkında olmadan gülümsüyorsak, Türk'ten de ressam çıkmaz fikri yerleşmiş bir kez. Bu ümitsiz bir güneşe girmeyi göze almak gibi birşey. Bir kaç yılık bir macera için göze alınamaz. Bir de Türkiye'de şu var: Sıkıldığınız ya da bir sorununuz olduğu zaman eş dost yardım elini uzatır. Ora-

ları liraya çevirir, bu para ile hanımlarına kürk almayı tercih ederler. Henüz bizde resim olayı çok yeni.

İsterseniz konuyu değiştirip biraz da resimlerinizden söz edelim ne dersiniz?

— Hemen her malzeme ile çalışıyorum. Ancak son yıllarda akrilik kullanıyorum. Bunu tercih etmem tamamen pratik nedenlere da-

yapamaz. Hocam Leger'nin bir sözü vardı "İyi bir marangoz gibi resim yapın". Ben ressamla marangoz arasında hiçbir fark görmüyorum. Her ikisi de yapabildikleri işi yapıyorlar. Sanatçı pipo içmek, sakal bırakmakla ayrıcalık kazanamaz.

Bu güzel söyleşi için teşekkür eder, başarılarınızın devamını dilerim.

1970 **Yurtoğlu**'nun kuruluşu

1970 Türkiye'de ilk defa ve dünya'da 5. olarak **Dopason** (levodopa)'nın imali

1972 **TÜRKİYE'de İLK DEFA**

- **Amantadin** * (adamantanamine Hcl. "asya gribi ve mikso-virüs"
- **Antigut** (allopurinol, "hiperürsemi ve gut")
- **Benglamid** (glibenclamide, "diabet")
- **Bromeksin** * (bromhexine, "mukolitik ve sekretolitik")
- **Litinat** * (lithium carbonate, "manik-depresif psikoz")
- **Obetrol** (fenfluramin Hcl., "obezite")

1973-1978
- **Aminofilin/S** (aminophylline, "bronşial ve kardiak astma")
- **Fenamin** (mefenamic acid, "analjezik")
- **Glukoliz** (metformine, "diabet")
- **Hidroks** * (hydroxyurea, "kronik miyeloma")
- **Klomifen** (clomiphene citrate, "ovulasyona bağlı sterilite")
- **Liyomisetin ve Oralmisetin** (chloramphenicol, liyofilize inj. "gastro entestinal ve chloramphenicol-I ürogenital enfeksiyonlar")
- **Paver** (papaverine Hcl., "serebrovasküler spazm")

1979-1982
- **Trombostaz** (dipyridamole, "trombo-emboli")
- **Riasin** (rifampycine, "tüberküloz"

1983 **TÜRKİYE'de İLK DEFA**

- **Mukoliz** * (s-carboxymethyl, cysteine"aşırı mukus sekresyonu")
- **Psoritin** * (methoxy-psoralen, "psoriasis")

● **Yurtoglu herhangi bir yabancı ilâç firmasının lisansiyesi değildir.**
● **Yurtoglu tıbbi müstahzarlarında, aktif tek hammadde bulunur.**
● **(*) Bu müstahzarlarımızın benzerleri, Türkiye'de imal edilmemektedir.**

Yurtoglu Gümrük Sok. Nişlı Han Karaköy-Istanbul Tel. : 43 20 40 - 43 00 69 - 49 57 38
Telex: 22040 P.K. : 1369 Karaköy - İstanbul

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Zeki Kıral, 5 Aralık - 24 Aralık tarihleri arasında sergi açıyor.

Erhan Bener'in "Bürokratlar"ı sahneleniyor

Erhan Bener'in 'Bürokratlar' adlı romanı, Ankara Halk Tiyatrosu'nca sahnelendi.

Orhan Erçin'in yönettiği oyunda, dekorları Necati Sedef, giysileri Mualla Çiyiltepe ve Fatma Murat, müzik düzenlemelerini ise Bülent Ulusoy hazırladılar.

Erkan Yücel, -Nihat Alanur, Fuat Çiyiltepe, Gülizar Toy, Mehmet Çebiş, Orhan Erçin, Bahadır Tokmak, Dara Kutlay, Sinan Bengier, Ekrem Tümer, Fatma Murat, Hüseyin Arslan, Mukaddeı Çelik, Ali Erdoğan, Mualla Çiyiltepe ve Sema Tölegen'in rol aldıkları oyun, Çağdaş Sahne'de gösterime sunuluyor.

Kültür kıyımı son bulmalı

CEMİLE ÖZDEMİR

Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı adlı romanının milyonlarca lira harcanarak filme uyarlandıktan sonra filmin yakılması olayı düşün ve sanat çevrelerinde tepkiyle karşılandı.

Yaptığımız soruşturma sonucunde tepkilerini belirleyebildiklerimiz **1- Yorgun Savaşçı romanıyla ilgili görüşlerini, 2- Filmin yakılması olayı** hakkındaki tepkileri ni şöyle dile getirdiler:

CAHİT TANYOL

1. Kurtuluş Savaşı üzerine birçok yazılar ve romanlar yazıldı. Kuşkusuz Kemal Tahir'in **Yorgun Savaşçı** romanı gerek aydın ve gerekse halk kesimini anlatma bakımından ön planda yer alan eserlerden biridir. Kemal Tahir'in bu romanında kahramanlar alışılmışın dışında, önyargılar bir yana itilerek ele alınmıştır. Yakup Kadri'nin III. Meşrutiyet dönemini anlatan **'Hüküm gecesi'** romanından sonra bu alanda yazmış olduğu sosyal ve tarihsel nitelikte iki kitabı vardır. Biri bilindiği gibi **'Yaban'** diğeri **'Ankara'** dır. Kemal Tahir'in **Yorgun Savaşçı** romanı eleştirsel bir özellik taşır. Yakup Kadri gibi tek açıdan bakmış değildir olaya. Herhalde Kurtuluş Savaşı dönemine ait romanlar arasında, ki; Halide Edip'in **'Ateşten Gömlek'**, **'Vurun Kahpeye'**, Reşat Nuri'nin **'Yeşil Gece'**, Hilmi Ziya Ülken'in **'Posta Yolu'**, bunlar arasında Kemal Tahir'in romanı bir özellik taşıyor.

2. Bilindiği gibi, Kemal Tahir'in romanının adı **Yorgun Savaşçı**'dır. Ülkemizde Yorgun Savaşçılar gider, onların yerlerini daha büyük savaşçılar doldurur. Fakat, insanlar değil de, bir ülke yorulmuşsa onun yerine yeniden, dinç ve sağlıklı bir ülke getirilemez. Kemal Tahir'in bu romanının TRT'ce hazırlanan filminin yakılması bizde sadece üzüntü bırakır.

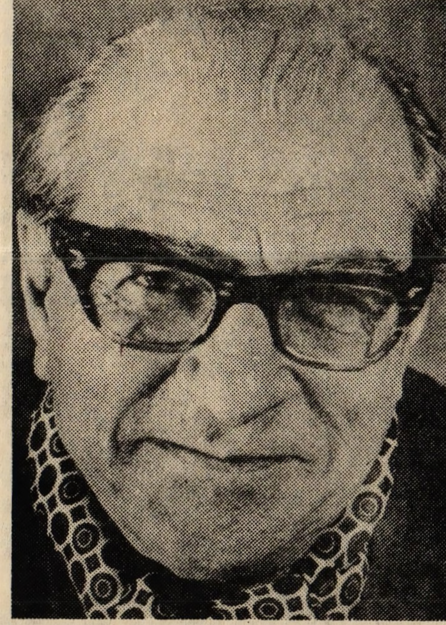
Yorgun Savaşçı'nın yakılması önemli değil, önemli olan yorgun bir Türkiye imajının anımsanmasıdır. Ne bileyim, belki de savaşçılar değil yorulan Türkiye'dir. Çünkü, Türkiye gibi işsizliği çok, borçlu ve fakir bir memlekette büyük masraflarla yapılmış olan böyle bir filmin yakılması için, bu romanın büyük bir suç işlemiş olması gerekir.

HALİT REFİĞ

Olay sırasında yurt dışında bulunan Halit Refiğ'i yurda dönünce aradık. "Filmin yakıldığını döndüğüm zaman gazetelerden öğrendim. Dehşet içindeyim. Devletin görevi, milletin mal ve can emniyetini sağlamaktır. Yorgun Savaşçı milletin malıdır. Yapılan hareket de millete bir tecavüzdür. Ayrıca ben, bir vatandaş olarak bütün bunların yanı sıra, devletin en büyük haberleşme organı olan TRT'nin ne kadar cıvık ve gayri ciddi olduğunu söylemek isterim. Sorumsuzluk olarak nitelendiriyorum. TRT'deki en yetkili zat, hergün gazetelere değişik demeçler vermekte. Anlam veremiyorum."

Prof. MEHMET KAPLAN

Kemal Tahir tanınmış bir romancıdır. Gazetelerden öğrendiğime göre, **Yorgun Savaşçı**'nın filme çekilmesi için milyonlarca lira harcanmış. Şimdi de yakıldığını öğreniyoruz Sebebin ne olduğunu bilmiyorum. Fakat, bu kadar paranın boşa gidişine üzüldüm. Baştan düşünülse de, bir sakıncası varsa çekilmese daha iyi olurdu. TV'de tek kanal olduğu için, bazı filmlerin sa-

Ara Güler

Kemal Tahir

*Kemal Tahir 1910 yılında İstanbul'da doğdu. Rüştiyeyi bitirdikten sonra, girdiği Galatasaray Lisesi'nin 2. sınıfından ayrıldı. Bir süre çeşitli işlerde çalıştı. Daha sonra gazeteciliğe başladı (1932-38). **Vakit, Haber, Son Posta, Karagöz** gazetelerinde; **Karikatür,** ve **Yedigün** dergilerinde değişik görevler üstlendi. Kısa bir süre **Tan Gazetesinin** Yazışleri Müdürlüğünü yaptı. 1938'de Nazım Hikmet ile birlikte "askeri isyana tahrik ve teşvikten" 15 yıla hüküm giydi; değişik cezaevlerinde yattıktan sonra 1950'de genel aftan yararlanarak dışarı çıktı. Aziz Nesin ile Düşün Yayınevi'ni kurdu (1951-1960). 1955'ten sonra romanlarını yayınlamaya başladı. Çeşitli yıllarda birçok dergide şiirleri çıktı. Hikayelerini **Göl İnsanları** adlı kitabında topladı (1955). Çağdaş romancılığımızın önde gelen temsilcilerinden Kemal Tahir 1960'lardan sonra değişik yorumlara neden olan yapıtlar verdi. 1960'da **Dost** dergisinin açtığı bir soruşturmada yılın en beğenilen romancısı seçildi. **Yorgun Savaşçı** romanıyla 1967-68 Yunus Nadi Armağanı'nı ve **Devlet Ana** romanıyla da 1968 Türk Dil Kurumu Roman Armağanı'nı kazandı. 21 Nisan 1973'de İstanbul'da öldü.*

*Romanları: **Esir Şehrin İnsanları** (1956), **Sağır Dere** (1955), **Kör Duman** (1957) **Rahmet Yolları Kesti** (1957), **Yediçınar Yaylası** (1958), **Köyün Kamburu** (1959), **Esir Şehrin Mahpusu** (1962), **Kelleci Mehmet** (1962), **Yorgun Savaşçı** (1965), **Bozkırdaki Çekirdek** (1967), **Devlet Ana** (1967), **Kurt Kanunu** (1969), **Büyük Mal** (1970), **Yol Ayrımı** (1971). Ölümünden sonra yayımlanan romanları: **Namusçular** (1974), **Kadınlar Koğuşu** (1974), **Hür Şehrin İnsanları** (1976 2. cilt), **Dam Ağası** (1977), **Bir Mülkiyet Kalesi** (1977, 2 cilt).*

yanarak sürdürdükleri ulusal kurtuluş savaşımını konu edinen dizi, esas olarak "vatanseverlik" temasını işliyordu. Roman hakkındaki kişisel görüşüm ne olursa olsun film, beklenmeye değer bir çalışmaydı. Ama şimdi ro-

Sanat yapıtı bir yaratımdır; böylesine girişimlerle yaratım yokedilebilir mi? Olanağı yok. Çünkü, yaratım bitimsizdir.

ATIF YILMAZ

1. Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı'sını yayınlandığı günlerde okumuştum. Bu gün, romandan bende neler kalmış diye düşündüğümde, olağanüstü bir başarıyla çizilmiş karakterler hatırlıyorum. Çökmüş bir imparatorluğun, yitmiş insanlarının, daha çok da yönetici zümrenin kendi iç hesaplaşmasını hatırlıyorum. Bir de, belki de asıl önemli olan, Anadolu halkının o kendine has iç dinemiği ile kararsız, yorgun, yılgın yönetici zümreyi yeniden dirilmeye zorlamasını, karşılıklı bir etkilenmeyle, Kurtuluş Savaşını başlatmasını hatırlıyorum.

2. Bırakalım böyle bir temayı işleyen bir romanın filmini, herhangi bir filmi, herhangi bir sanat ürününü yakarak yok etmek çağımızda hiçbir ülkede, hiçbir insanın düşünemeyeceği, idrak edemeyeceği bir olgudur sanıyorum. Yüzlerce milyonun harcandığı, yüzlerce kişinin yıllarca emek verdiği bir sanat ürününü yok etmenin sorumluları, umarız açıklanacak ve yargı organları karşısında yaptıkları akıl almaz işin hesabını vereceklerdir.

AYDIN HATİPOĞLU

1. Rahmetli Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı romanı, Kurtuluş Savaşı'mıza değişik perspektiflerden bakmayı deneyen bir romandır kısaca.

Kemal Tahir gerek romancı, gerek düşünür olarak her zaman soru soran bir yazardır. Kimi kez bu soru soran tavır, bir tür paradoksal tavır biçimi alır. **Bozkırdaki Çekirdek** bu türün en sivrisidir. Her şeye karşın usta bir romancı ve orijinal bir düşünür olduğunu kimse yadsıyamaz.

2. Kemal Tahir'in **Yorgun Savaşçı** romanının televizyona uyarlanması girişimleri aşamasında hatırladığıma göre, başta İlhan Selçuk olmak üzere ilerici, Atatürkçü kesimden uyarılar gelmişti. O zaman allah bilir bu uyarıları komünist oyunu olarak değerlendiren kafa, millet kesesinden harcanan milyonları, filmin çekiminde görev alan oyuncu, rejisör, ışıkçı, kameraman vb. birçok sanatçının aylar süren emeklerini ve bütün bunlardan daha vahim olanı, romanı-romancıyı, sanatı-sanatçıyı hiçe sayma cüretini göstererek korkunç bir saygısızlık örneği sergilemişlerdir.

Bu olayı yaratanlar maddi ve manevi, meydana getirdikleri zararı "şahsen" tazmin etmek zorunda bırakılmalıdır.

BÜLENT HABORA

1. Kemal Tahir'in **"Yorgun Savaşçı"** adlı romanı üzerinde neler düşündüğümü söylemeyi gereksiz buluyorum.

2. Adı geçen romanın filminin televizyon yetkililerinin ya da adı kamuoyunca bilinmeyen birtakım kahramanların emirleriyle yakılmasını olağan karşılıyorum. Bu, Türkiye'de "düşünce ürünlerine açılan savaş"ın bir adımıdır. Böyle ya da şöyle "yakmak"la, "yıkmak"la işlerin halledileceğini sananlar ülkemizde vardır ve yaşamaktadırlar...

1— Kemal Tahir, kendine özgü bir dil ve üslûp yaratmış büyük bir yazardır. Bana göre onun daha önemli yönü, eserlerindeki içeriktir, romanlarında dile getirdiği düşüncelerdir, gerçeği arama tutkusudur. Yorgun Savaşçı romanı Türk toplumunun İmparatorluğun yıkıl-

Yorgun Savaşçı

İlk basımını 1965 yılında yapan Yorgun Savaşçı, günümüze kadar yedi basım yapmıştır.

Roman üç bölümden oluşur: "Von Kres Paşa'nın Dürbünü", "Karanlığın Dibinden", "Dönemeç". Birinci bölümde Kurtuluş Savaşının öncesi olayları işlenir: ittihat ve Terakki, hürriyet sorunu, Birinci Dünya Savaşına girip-girmeme, Osmanlılığın Batılı tarzdaki bir feodal düzeni olmadığı ve Batılılaşma. Bu bölümde yazarın düşüncelerine Dr. Münir'in ağzından tanık oluruz. Sonraki bölümde, halkın savaş sonra yoksulluğu ve yılgınlığı, ittihatçılara ve subaylara düşmanlıklarının arttığı sorunu ele alınır; ilk bölümde, aydınlar ve yüksek tabaka arasındaki mekan burada genellikle İstanbul'un değişik semtleridir ve Cehennem Yüzbaşı sahneye çıkar. Üçüncü bölüm, düzenli bir orduya geçiştir: İlk direnişler, Osmanlı ordusunun elindeki silah depolarının düşmandan önce ele geçirilmesi, çeteler ile diyalog ve düzenli ordunun kuruluşu. Böylece Kurtuluş Savaşının maddi koşulları hazırlanmış olur. Burada mekan, Anadolu'nun değişik bölgeleri, özellikle Ege civarıdır.

Kısaca özetleyecek olursak, yorgun Savaşçı'nın teması şudur: Anadolu'da bir Türk devletinin kurulma koşulları; savaşlar sonrası yılgınlığın direnme gücüne dönüşmesi ve düzenli bir ordunun kuruluşu.

muştum. Roman üzerinde o yıllardan kalma düşüncelerimin bugün için ne kadar doğru ya da geçerli olacağını düşünemiyorum. Kemal Tahir'in tarihe bakış ve tarihi yorumlayış anlayışı içinde değerlendirilmesi gereken bir romandır.

2. Filmin TV için hazırlanması, sanıyorum birçok aşamadan geçiyor olmalı. Bunca emekten sonra bir yapıtın yok edilmesi hiç de hoş bir şey değil. Bu kurumun bir özeleştiri yapmasını, bir izleyici olarak istemek hakkımız olsa gerek. TV vergisi veren bir vatandaş olarak bunu istemeliyiz.

İSMAİL CEM

1. Yorgun Savaşçı, bizim edebiyatımızın en önemli eserlerinden biridir. Milli Mücadeleye girişin heyecan ve gurur verici bir öyküsüdür.

2 Böyle bir eserin, genel olarak herhangi bir sanat eserinin, böyle bir muameleye hedef tutulmasını anlayamıyorum. Tek kelimeyle yazık.

Öte yandan İsmail Cem, Yorgun Savaşçı'nın filme alınmasının kendi TRT Genel Müdürlüğü döneminde kararlaştırıldığı yolundaki söylentilerin doğru olmadığını belirterek;"bu eserin benim dönemimde gerçekleştirilmiş olmasından, ben kıvanç duyardım. Fakat, benden sonrasına ait"dedi.

ONAT KUTLAR

Kemal Tahir'in romanı konusunda şu anda bir tartışmaya girmek istemem. Filmin yakılmasına gelince, böyle bir işlemin yapılabildiği bir ülkede yaşıyor olmak, herkes gibi bana da ciddi sorumluluklar yüklüyor demektir.

Bu konuda bir tepki gösterilmesi, bu tepkinin yakılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan başka filmlere de yaygınlaştırılması zorunludur. Ulusal kültürümüzün ürünlerini yok edilmeye terk edemeyiz.

İSMET BOZDAĞ

1. **Yorgun Savaşçı** romanı, Kurtuluş Savaşı-

"Bürokratlar" oyunundan bir sahne

2. İstanbul Kitap Fuarında kitaplarını imzalayan Rıfat Ilgaz:

"Halk kitabı seviyor..."

Rıfat Ilgaz 55. Sanat Yılı ile birlikte TÜYAP'ta okurlarıyla buluştu.

Kırk kuşağının önde gelen yazarlarından Rıfat Ilgaz, 55. Sanat Yılı'nda, TÜYAP aracılığıyla okurlarıyla karşı karşıya geldi. Oldukça kalabalık olan okurlarından fırsat buldukça sorular yöneltip yanıtlar almaya çalıştık.

Fuar boyunca kitap imzalıyorsunuz, neler hissediyorsunuz?

Benim türlü kitaplarım olduğu için, okurlarım 6 yaşından başlıyor. En iyi yanı da bu bence. Yaşlar benim yaşıma yaklaştıkça okurlarım azalıyor. Buna üzülmem mi gerekiyor, sevinmem mi?

Gençliği kazanmak, geleceği kazanmak değil midir? Elbette sevindirici, öyle değil mi efendim?

Evet. Demek ki,kitaplarım yerine oturmuş ve genç okuyucularımla, yazdıklarım bizi tanıştırmış.

Her gün kitap imzalamak sıhhatiniz açısından biraz ağır olmuyor mu?

Şimdiye kadar yaptığım işten kıvanç duyduğum için, en ağır işlerimde bile, sanatçı olarak çalışmam beni hiç yormamıştır. Öğretmen olduğum yıllarda Türkçe-Edebiyat öğretmenliği yaptım. Yani, meslek olarak bile yorucu saymıyorum. Çünkü yazınsal türlerin uzantısında bir meslek seçtim. 15 yaşımdan beri şiir yazıyorum. Sonra bunlar gelişe gelişe yazınsal türlerin hepsini kapsadı. Tiyatroyu da içine alarak.

Sizce fuara olan ilgi ne oranda?

Kitabın saygınlığını yitirdiği şu son dönemlerde, yazarı okurlarıyla karşı karşıya getirmek, memleketin kültürü, sanat ortamı için çok yararlı. Ben bir-iki yıldır Anadolu'da, doğup büyüdüğüm ilçelerde imza günleri düzenleyerek, kendi kitaplarımla okuruma ulaşıyorum. Bu sanıldığı kadar kolay olmuyor. İzinler ve birçok formalite gerekiyor. Hiç olmazsa fuarda böyle sıkıcı formaliteler olmuyor. Kolayca okurlarımla tanışıyorum. Okurumdan ve ilgiden çok çok memnunum.

Fuar boyuncaki izlenimlerinizden de bahseder misiniz?

En küçük yaştaki çocuklarla, anne ve babaları aracılığı ile ilişki kuruyorum. Onlara büyükbaba, dede, öğretmen, sanatçı, gazeteci olarak birçok söyleyeceklerim oluyor. Bu da benim için mutluluk oluyor. Okurlarımla birlikte, okuyacak olanlarla daha önceden tanışıyorum.

Fuarı gezen bilinçli okuyucu mudur?

Tabii, birçok okuyucu dolaşıyor. Bunlarla karşılaşıp, tanışıyoruz. Hangisi bilinçli, hangisi bilinçsiz seçtiği kitaplardan anlamaya çalışıyoruz. Fakat, hangi görüşte olurlarsa olsunlar, ortaklaşa bir yanları var. Kitap tutarlarının ekonomik güçleriyle paralel olmayışı.

Bu tür fuarların diğer bölgelere yayılması sizce olumlu mudur?

Fuar denilen şey büyük kentlerin olayı. İlk akla gelen Ankara, İstanbul, İzmir. Bir ay önce Karabük'te bir imza günü düzenledim. Tam üçyüz adet kitap imzaladım. Bence, Karabük için öğünülecek bir sayı. Kim ne derse desin, halk kitap okumuyor, kitaba ilgi göstermiyor suçlaması yerinde bir suçlama değil. Halk kitabı seviyor, kendi olanakları içinde kitaba sahip olmak istiyor. Yönetim olarak kitap sergilerini desteklemek gerek. İlk iş olarak da, kitaba ayrılacak kâğıt için devletin kolaylık göstermesi gerekir.

Yazarlarından imzalatarak kitap alan bir okur;**kitabı yazarından imzalı olarak almaktaki amaç nedir?**soruma ise şu yanıtı verdi:

'Kitapla ilişki kurmanın aşamaları vardır. Birinci aşaması kitap okuru olmak, ikinci aşama da kütüphaneye sahip olmak. İmzalı kitap bu ikinci aşamanın kaçınılmaz bir olgusudur. Kitaplığınızı nicelik ve nitelik olarak aşamaya sokmalısınız.

Bir başka okur da çocuğu için imzalatıyordu.

Okuma yazma bilmeyen çocuğunuza imzalı kitap almaktaki amacınız nedir?

Bizim çocuğa küçükten beri, çocuk kitapları alırım. Kitaba karşı bir ilgisi var. İmzalı olmasının onun için bir anlamı olmayabilir, fakat defalarca bize okutuyor.

---

kıncalı olabileceğini kabul ediyorum. Fakat, yine de önceden düşünülmesi gerekirdi.

HİLMİ YAVUZ

Kemal Tahir, benim önem verdiğim bir romancıdır. **Yorgun Savaşçı** da onun Türk toplumunun tarihini izlek aldığı romanlardan en dikkate değer olanı. Romancı tarihsel gerçeklerle ne kertede bağımlıdır?

Çağdaş düşünce, romanın kurmaca bir yapısı olduğunu öneriyor; romanın tarihi mekanik olarak yeniden çoğaltması olmadığını söylüyor. Öyleyse, romancıyı tarihi gerçekleri değiştiriyor diye suçlayabilir miyiz? Böyle bir suçlama yapılıyorsa bunun ardında bir belirgin, politik ve ideolojik tavır var demektir.

Filmin yakılması olayını da bu bağlamda düşünmek gerekiyor. Aslında çok uzun bir süredir Kemal Tahir ve Halit Refiğ ikilisine karşı ne yazık ki, aydın kesimden gelen bir cadı kazanı kaynatılıyordu. Bu olay, Türkiye'de politik toplumun olduğu kadar, sivil toplumun, dolayısıyla aydınların tutumunu da ciddi biçimde sorgulamamızı gerektiriyor. Yasakçı ve buyurgan tavır, politik toplumun yapısından ayrılmaz; ama yasakçılık ve buyurganlık sivil toplumdan, dolayısıyla da aydınlardan geliyorsa, bu durumun ciddi bir analizinin yapılmasını gerektirir; TRT'den önce, bazı aydınlar açık ya da kapalı, bu filmin yasaklanmasından yanaydılar zaten...

RAUF MUTLUAY

1. Yorgun Savaşçı, Kemal Tahir'in en olgun eserlerinden biridir. Belgesel gerçeklere dayanmanın yanısıra, çok canlı roman tiplerinin sıcaklığını taşır. Batı Anadolu'da Yunan istilası karşısında öncü subayların hazırlamaya çalıştıkları direnç, halkın sağ duyusuyla birleşir. Romanın bu çerçeve içinde yürümesi bazı izleyicilere okul tarihlerinin öğrettiği akıma ters gibi görünür. Oysa, Yüzbaşı Selahattin ve Cehennem Yüzbaşı Cemil'in, Mustafa Kemal'in buyruklarına hazır, görev severlikleri gerçek Kuvay-ı Milliyye'nin varlığına işarettir. Bu bakımdan Yorgun Savaşçı'yı NUTUK koşutluğunda görmek isteyenler, roman gerçeğinin uzağına düşerler.

2. Bu romandan çevrilecek usta bir yönetmen filminin çok başarılı olacağına inanırım. Filmin yakıldığına inanmıyorum. Bu büyük suça kimse katılmış olmamalıdır. Belki yalnızca gösterimi ertelenmiştir. Bilirsiniz, siyaset rüzgarları karışık eser.

NEZİH COŞ (Sinema Yazarı)

1) Sinema üstüne yazan bir kişi olarak, önce bir roman hakkında görüş belirtmek biraz zor geliyor bana. Çünkü sinema dışındaki sanat dalları söz konusu olduğunda, yargılarımda daha öznel olma, bir izleyici gibi "sevdim, sevmedim" diyebilme eğilimim daha ağır basar hep. Tabii ki yine de belli bir eleştirel bakışı koruyarak. Kemal Tahir'in en belirgin anlatım özelliği olan kişileri uzun uzun konuşturması, onlara söylevler çektirmesi genellikle beni pek sarmamıştır (Gerçekte de insanlar bu kadar uzun konuşmazlar). Romanlarında tarihsel çözümlemelerinin çoğunu bu biçimde vermesi de. Tabii bu çözümlemelerin niteliği apayrı bir konu. Ben, bu yazarımızın "Esir Şehrin İnsanları" romanını "Yorgun Savaşçı"dan çok daha fazla sevmiştim. "Yorgun Savaşçı"ysa bana daha yapay gelmişti. Bu konuda ayrıntı yorumları yazın uzmanlarına bırakmak isterim.

Romanın TV uyarlaması konusunda yönetmeni Halit Refiğ'le yaptığım ve Sanat Olayı dergisinin Nisan 1982 sayısında yayımlanan bir söyleşide Refiğ, Kemal Tahir'in romanda giriştiği uzun toplumsal-tarihsel yorumları filmin dışında bıraktığını, romandaki olay dizisine ve "hareket"e önem verdiğini vurgulamıştı. Yine yönetmene göre 50 dakikadan 8 bölüm olarak hazırlanan ve ordusuz subayların halka damanın filmde aldığı biçimi göremeyeceğimiz anlaşılıyor.

2) Olay gerçekten korkunçtur, tüyler ürperticidir. Bir yandan halkın kendi kendini yönettiği, düşünce tartışmalarına açık, "demokrasi" düzenine geri döndüğümüzü ilan ediyor, öbür yandan "sansür üstü sansür" anlayışını uygulamaya sokarak halkın, hem de bir sanat yapıtını izleyebilmesini engellemeye çalışıyoruz. Şimdi demokrasi bunun neresinde. Halk arasında bir referandum yapılsın bakalım, kaç kişi onaylayacak bir filmin yakılmasını? Eğer "Yorgun Savaşçı"nın negatifleri gerçekten yakılmışsa, bu dünyada eşine, benzerine ancak Hitler Almanya'sında rastlanabilecek bir kültür vahşetidir, başka bir şey değil. Olay, dünyada demokrasiye inanan tüm ülkelerin kültür çevrelerinde de Türkiye hesabına hiçbir şenlik ödülünün, hiçbir başarının gideremeyeceği bir kara leke olarak kalacaktır.

Dizi filmin yakıldığını açıklayan TRT Genel Müdürü, filmi görmediğini, uyarlandığı romanı da okumadığını söylemekte, sorumluluğu bir çeşit sırtından atmaya çalışmaktadır. Acaba yakma kararını verenler filmi görmüşler midir? Bir sanat yapıtına karşı bu öfkelerinin nedeni nedir? Bütün bunlar kamuoyu önünde tartışılamayacak kadar gizli konular mıdır? Demokrasi, kamuoyu önünde tartışma rejimi değil midir?

Gönül dilerdi ki, TRT, 1979-1982 arasında, üç yıl boyunca, 20 milyon lira harcayarak yaptırmayı sürdürdüğü bu ünlü romanın uyarlamasını halka sunmaktan çekinmesin. Filmde TRT yönetiminin ya da yakma kararını verenlerin ters, hatalı, yanlış buldukları yönler varsa, bunlar, film üzerine değişik görüşlerin katılacağı bir açık oturumda dile getirilsin, izleyicilere de anlatılsın. Ama nerede bu uygarlık düzeyi, nerede bu demokrasi, nerede bu açık görüşlülük? Yakarsın, olur biter. Bu anlayış, sanatı, yaratma olayını, yaratıcılığı kökünden dinamitlemek demektir. Bu anlayışın boy verdiği ülkelerde iyi sanatçılar yetişmesi, sanatın gelişmesi kesinlikle olanaksızdır. Sanat tartışılmalı, ama güdüm altına alınmamalıdır. Yapılansa bunun tümüyle tersi doğrultudadır. Bir yapıtı beğenir ya da beğenmezsiniz, içerdiği görüşleri doğru ya da yanlış bulursunuz. Ama yapıtı yakma olayı, günümüzde aklın, havsalanın alamayacağı bir kültür cinayetidir; sanata, emeğe, insana saygısızlıktır. Demokrasiden söz eden herkesin bu olayı kınaması gerekir.

ATİLLA BİRKİYE

1. Kemal Tahir,bizde sav romancılığın en tipik temsilcisidir. Hatta, sav romancılık gerçek anlamda onunla başlar. Kemal Tahir, genellikle tarihsel olayları romanlaştırır. Ama o, bir tarihçi değildir Romanlarında aktarmak istediği savı, genellikle diyaloglar şeklinde dile getirir.

Bence, bu onun en belirgin özelliğidir. Romancılığında **Yorgun Savaşçı** bambaşka bir yer tutar. Bu romanda da gene diyaloglar ağır basmaktadır. Ancak, bu diyaloglar romansal yapıya, kurguya zarar vermez. **Yorgun Savaşçı,** tarihimizin önemli bir kesitindeki olayın romanıdır. Bu olay, emperyalizmin yurdumuzu işgaline karşı ilk hareketlerden biridir. Bir başka deyişle de, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın başlangıcını oluşturur.

Konusu açısından, böylesine tarihsel bir öneme sahip olan **Yorgun Savaşçı,** aynı zamanda roman tekniği açısından da başarılıdır.

2. Bu yapıtın, sinema olayı olarak gerçekleşmesi ilk önce, sevindiricidir. Ancak, uzun zamandır varlığından haberdar olduğumuz ve bir an önce TV'de izlemek istediğimiz bu çalışmanın başına gelenler ise, üzücüdür. İtalya'da bile sansür kaldırılırken, bizim ülkemizde bir devlet kuruluşu olan TRT tarafından yapımı üstlenen bir filmin yakılması, dehşet vericidir.

Bunun yanı sıra, KİT'lerin sürekli olarak zarar ettiğinden şikayet edildiği bir dönemde 20 milyonun kül olması oldukça düşündürücüdür.

masından sonraki bunalımlı dönemini anlatmaktadır. Bu anlatım, kuşkusuz roman sanatının kendine özgü biçimi içindeki bir anlatımdır. Ancak, bilim adamlarında görülen gerçeği arama titizliği, irdeleyici bakışı Kemal Tahir'in bütün eserlerinde görüldüğü gibi Yorgun Savaşçı romanında da kendini gösterir. Bir hususun vurgulanmasında yarar var. Biz Batılı olmak istediğimiz halde Batı Düşüncesinin ulaştığı gerçeklik duygusuna, bilimsel düşünceye, doğrunun araştırılıp bulunmasına pek yatkın değiliz. Kemal Tahir, toplumsal alandaki bazı gerçekleri dile getirdiği için, en azından basmakalıp yargılarla yetinmeyip yeni arayışlara yöneldiği için saygı ile anılması gereken bir sanatçı ve düşünürdür. Türk düşüncesinde büyük bir atılım yapmıştır.

2. Kemal Tahir'in romanından uyarlanan Yorgun Savaşçı filminin yakılması çok boyutlu bir olaydır. Sonuç olarak talihsiz bir olaydır. Filmin yönetmeni Halit Refiğ, daha önce TRT'ye yaptığı Aşk-ı Memnu filmiyle olsun diğer bazı filmleriyle olsun yetkin bir sinemacı olduğunu göstermiş bir kişidir. Kemal Tahir'i ve onun düşüncesini yakından tanıdığını sanıyorum. Yorgun Savaşçı filminin serüvenini başından beri izledim. Senaryosunun TRT yönetimi tarafından kabul edilmesi dönemini, filmin TRT'de gösterilmesinin sakıncalarından söz eden yazarları hatırlıyorum. Bütün bunların kimseye yarar getireceğini sanmıyorum.

Bir düşünceyi başka bir düşünceyle cevaplamak ve gerçeklerden korkmamak gerekir.

ADNAN ÖZYALÇINER

1. **Yorgun Savaşçı** tarihimizin bir dönemini, kendi görüş açısından anlatan bir roman. Romancının görüşüne katılırsınız ya da katılmazsınız. Ne var ki, romanı olarak edebiyatımızda önemli bir yeri var. Kimse şu ya da bu nedenle bu romandan vazgeçemez. Onu yok sayamaz.

2. Tarihimizin bir bölümünü aydınlatan, bu döneme kendince bir yorum getiren film de, bir sanat yapıtı olarak düşünülmeliydi. Görüşlerinin doğruluğu ya da yanlışlığı yüzünden yakılmış olması, en azından düşünce özgürlüğüne aykırıdır. Bir dönemin şu ya da bu biçimde ortaya konulmasından ancak, yarası olanlar gocunur bence. Kaldı ki, bir sanat yapıtını yok etmek, yakmak ise, düpedüz cinayet sayılmalıdır.

ERAY CANBERK

1. **Yorgun Savaşçı**'yı yayımlandığı yıl okunın idealist bir kadro elinde gerçekleştirildiğini ve bu kadronun Mustafa Kemal kadrosu olduğunu ortaya koyan bir romandır. Bu açıdan Atatürk'e en güzel övgülerden biri olduğu kanısındayım.

2. Çok teessüf ederim. Atatürk'e yapılmış en güzel övgüyü yakmaları büyük bir talihsizlik olur. İnanmak istemiyorum.

SEZER TANSUĞ

1. **Yorgun Savaşçı**'nın birkaç çekim gününde bulunmuş ve iyi bir film dizisi olacağı kanısına varmıştım. Romanı da okuduğumda beni çok ilgilendirmişti. Bunun bir nedeni Afyon cephesinde vurulmuş bir İstiklal Harbi gazisinin çocuğu olmamdır.

2. Bununla beraber, Kemal Tahir çok beğendiğim bir romancı değildir. Filmin yakılmasından müteessir oldum, ama bir kopyası TRT dışında saklanıyormuş, buna memnun oldum.

KAMİ SUVEREN

(Son Havadis Gazetesi Sinema Eleştirmeni)

1. Kemal Tahir'in bu romanı, kendi kişisel inançları ve dünya görüşlerine uygun, düşün yorumlarıyla yazarın muhakkak ki, en güzel ve en başarılı olduğu romanlarından biridir. Belki de 'en güzelidir'. Romanın bütünü, zaman zaman ve yer yer kendi kişisel yorum ve inançlarıma ters düşmesine rağmen genelde en beğendiğim romanlar arasında olduğunu ifade etmek isterim.

2. Bu olaya nasıl bir yaklaşımla karar verildiğini bilemem. Önemli olan, bir sanat eserinin böylece feda edilmesidir.

SAMİ ŞEKEROĞLU

(Yorgun Savaşçı Filminin Teknik Danışmanı)

Yorum yapamam. Herhangi bir şekilde, resmi bir açıklama yapılmış değil. Gazetelerde birbirleriyle çelişen haberler okudum.

Çok sevdiğim bir romandı. Filmin yapımında da emeklerim oldu. Eğer yanmış ise, çok üzüldüm.

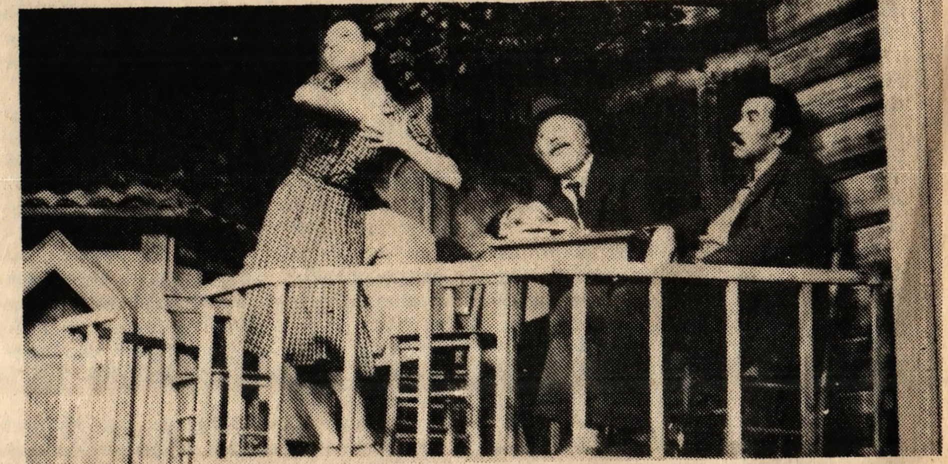
MURAT BELGE

1. Genellikle, Kemal Tahir'in romanlarından fazla tad almam. **Yorgun Savaşçı** için de bu genellemenin dışına çıkacak bir yargım yok.

2. Kitabı beğenmek, beğenmemek bir yana, herhangi bir filmin yakılması Türkiye'de bile alışık olmadığımız yeni bir uygulama. Umarım ilerde, film yönetmenlerini veya romancıları da yakmazlar.

İzmir Devlet Tiyatrosu "Köşe Başı" ve "Pembe Kadın"ı sahneliyor

Serap Büyükağaoğlu, Oğuz Bora ve Mustafa Yavuz "Köşebaşı" oyununda

İzmir Devlet Tiyatrosu, Ahmet Kutsi Tecer'in "Köşebaşı" ve Hidayet Sayın'ın "Pembe Kadın" adlı oyunlarını sergilemeyi sürdürüyor.

Fikret Tartan'ın yönettiği Köşebaşı oyununun dekorlarını Hüseyin Mumcu, giysilerini Sevinç Gürlük hazırladı. Pembe Kadın oyunu ise Erol Amaç'ca yönetiliyor. Oyunun dekorlarını ve giysilerini Sertel Çetinel hazırladı.